

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**ARİF NİHAT ASYA'NIN ŞİİRLERİNDE ŞEHİR
VE MEDENİYET
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

EMRE YAVUZ

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ MEHMET ONUR HASDEDEOĞLU

KASTAMONU 2020

**T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ARİF NİHAT ASYA'NIN ŞİİRLERİNDE ŞEHİR VE
MEDENİYET**

EMRE YAVUZ

DR. ÖĞR. ÜYESİ MEHMET ONUR HASDEDEOĞLU

KASTAMONU – 2020

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildirir ve taahhüt ederim.

İMZA
Emre YAVUZ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ARİF NİHAT ASYA’NIN ŞİİRLERİNDE ŞEHİR VE MEDENİYET

Emre Yavuz

Kastamonu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Onur Hasdedeoğlu

Bu çalışmanın amacı, Arif Nihat Asya’nın şiirlerine yansıyan şehir ve medeniyet ile ilgili kavramları incelemektir. Arif Nihat Asya, 1904-1975 yılları arasında yaşamıştır. Cumhuriyet döneminden tek partili siyasal yaşamın sonuna kadar süren geçiş döneminde yazmış olduğu şiir, fıkra, rubailerıyla döneminin önemli bir edebiyatçısı olmuştur. Arif Nihat Asya, Milliyetçi şiirleriyle tanınan ve Adana’nın kurtuluş günü olan 5 Ocak için yazmış olduğu Bayrak şiiriyle “Bayrak Şairi” unvanını almıştır. Şiir hayatına aruz ile başlayan şair özellikle rubai ve gazel nazım biçimleriyle şiirler kaleme almıştır. Özellikle rubai nazım şekli şair için çok önemlidir. Rubai nazım şekliyle yazılmış beş kitabı vardır.

Arif Nihat Asya, milletimizin derinlerden gelen zelzelelerle sarsıldığı bir dönemde doğması, ilk gençlik yıllarında milletimizin var olma mücadelesi veriyor olması ve şairin Millî Mücadele döneminde Anadolu’da bulunması şiirine önemli tesirler yapar. O bir kültürün yıkılıp bir kültürün kurulmaya çalışıldığı bir geçiş döneminde yaşamış ve onların tesirlerine maruz kalmış insanlardan biridir. Hayatının İstanbul, Konya, Bolu, Adana, Edirne, Kastamonu gibi farklı şehirlerde geçmesi şaire derin bir gözlem gücü kazandırmıştır.

Milliyetçi şiirleriyle tanınan şair yurdun güzellikleri, kahramanlık, bayrak, vatan, millet, tarih, din, aşk, doğa güzellikleri şiirlerinin başlıca temalarıdır. Şiirlerinde zaman zaman eleştirel bir anlatımı benimseyen şair her zaman Türklüğü yücelten şiirleriyle bilinir. Arif Nihat Asya’nın ömrünün sonlarına doğru tasavvufa yöneldiği ve mistik şiirler yazdığı bilinmektedir. Şiirlerinde sürekli bir yenilik arayışında olan şair, dış etkenlerden uzak kalan kendine özgü bol renkli bir şiir dünyası oluşturmuştur. Güzel ve zarif benzetmelerinin yanı sıra keskin zekâsı, şakacı mizahının ürünü olan nükteli, hicivli, kelime oyunları ile şiirinin üslubunu tamamlayan önemli unsurlardır.

Anahtar Kelimeler: Arif Nihat Asya, rubai, milli mücadele, şehir, medeniyet

ABSTRACT

MSc. Thesis

CITY AND CIVILIZATION IN THE POEMS OF ARIF NIHAT ASYA

Emre Yavuz

Kastamonu University

Social Scienses Institute

Department of Turkish Language and Literature

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Mehmet Onur Hasdedeoğlu

The aim of this study is to examine the concepts related to the city and civilization reflected in the poems of Arif Nihat Asya. Arif Nihat Asya lived between 1904-1975. The poetry he wrote during the transition period from the republican era to the end of one party political life became an important literary writer of his era with his ideas and rubais. Arif Nihat Asya was awarded the title of Frag Poet with the poem of Frag, which was known for his nationalist poetry and was written for Adana's liberation day on January 5th. The poet, who started his poetry life with aruz, wrote poems with rubai and gazel styles. Especially, rubai verse form is very important for his poet. Rubai has five books written in verse form.

Arif Nihat Asya has an important influence on the poetry that our nation was born at a time when it was shaken by deep seated crisis, that our nation was struggling to exist during the first youth years, and that the poet was in Anatolia during the national struggle. He is one of the people who lived in a transition period when a culture was destroyed and a culture was tried to be established and was exposed to their influence. He spent his life in different cities such as Istanbul, Konya, Bolu, Adana, Edirne and Kastamonu which they gave the poet a profound observation power.

He is known with his nationalist poems that included homeland beauties, flag, homeland, nation, history, religion, love, and natural beauty poems were the main themes. The poet, who sometimes adopts a critical expression in his poems, is always known for his poems, which glorify Turkishness. It is known that Arif Nihat Asya turned mysticism and wrote mystical poems towards to the end of his life. The poet, who is constantly in search of innovation in his poems, has created a unique and colorful world of poetry that is free from external factors. Besides their beautiful and elegant metaphors, their sharp intelligence, humor, satirical, which are the products of humorist humor, are important elements that complement the style of poetry.

Keywords: Arif Nihat Asya, rubai, national struggle, city, civilization.

ÖNSÖZ

İnsan anlaşılması zor bir varlıktır. İnsanı anlamak ve anlamlandırmak için birçok farklı teknikten yararlanılması gerekmektedir. Edebiyatçıların meydana getirdikleri eserler, yazdığı hatıralar, hayatları ve hayatlarının dönüm noktaları gibi ayrıntılar araştırmacılara farklı bilgilerinin kapılarını aralamaktadır. Edebi eserden hareketle edebiyatçının gizli kalmış, açığa çıkmamış, bastırılmış görüş ve düşünceleri, hayat anlayışı hakkında bilgiler edinilebilir. Hatta edebiyatçıların hayal dünyasından çıkmış olan eserleri, şiirleri, hatıraları; yaşadıkları dönemin siyasi, kültürel ve sosyolojik atmosferi hakkında bilgiler sunabilir. Dolayısıyla edebiyatçının yaşadığı dönem eserlerine bakılarak incelenebilir.

Bu çalışmada “Bayrak Şairi” olarak anılan Arif Nihat Asya’nın şiirlerindeki şehir ve medeniyet kavramları belli sınırlamalar içinde incelenmiştir. Çalışma dört ana başlıktan oluşmaktadır. Birinci bölümde; şehir ve medeniyet kavramlarının tarihçelerine değinilip bu kavramlar ile ilgili farklı düşünürlerin tanımlamaları incelenmiştir. İkinci bölümde; şairin hayatı hakkında bilgiler verilerek, şairin kişiliğinin oluşumu ve psikolojisinin şiire yansması incelenmiştir. Üçüncü bölümde; şairin şiirlerinin biçim, üslup özellikleri incelenmiş ve şairin edebiyatımızdaki önemine değinilmiştir. Dördüncü bölümde; şairin şiirlerinde geçen şehirler ve bu şehirlerin medeniyetleri hakkında değerlendirmeler yapılmış ve şairin şiirlere yansıyan medeniyet unsurları incelenmiştir.

Çalışmada konunun tespitinden sonuçlandırılmasına kadar desteğini her zaman hissettiğim kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Onur Hasdedeoğlu’na, her zaman beni cesaretlendiren sevgili hocam Doç. Dr. Mehmet Güneş’e, hayattaki en büyük şansım olan eşim Seda Demir Yavuz ve oğullarım Ali Asaf ve Ömer Tuğrul’a, her zaman beni destekleyen saygıdeğer kayınpederim Mustafa Demir’e ve beni yetiştirip bu günlere getiren, hep başaracağıma inanan annem Havva Yavuz ve Rahmetli babam Mehmet Ali Yavuz’a sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Emre Yavuz

Kastamonu, Haziran, 2020

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt. : Aktaran

Bkz. : Bakınız

Çev. : Çeviren

Ed. : Editör

Hz. : Hazreti

Nşr. : Neşreden

s. : Sayfa

vb. : ve benzeri

v.d. : ve diğerleri

Literatürle ilgili olan kısaltmalar kaynaklar listesinde açık olarak yazılmıştır.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAYI.....	ii
TAAHHÜTNAME.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
1. ŞEHİR VE MEDENİYET KAVRAMLARI	1
1.1. Şehir ve Medeniyet	1
1.2. Şiirde ve Edebiyatta Şehir ve Medeniyet Kavramı	4
2. ARİF NİHAT ASYA'NIN HAYATI VE ŞAHSİYETİ.....	7
2.1. İşgal Yıllarına Kadar Yaşamı.....	8
2.2. Şairin Arayış Yılları ve Şiirinin Oluşması.....	10
2.3. Şahsiyeti ve Düşünce Dünyası	16
2.4. Dini İnanca Yönelik Düşünce ve Tasavvurları	20
2.5. Şairin Şiir ve Nesir Türündeki Eserleri.....	24
2.5.1. Şairin Şiir Kitapları.....	24
2.5.2. Şairin Nesir Kitapları.....	27
3. ARİF NİHAT ASYA'NIN ŞAİRLİĞİ VE ŞİİRLERİ.....	28
3.1. Şairin Dili ve Üslubu.....	28
3.2. Şiirlerinin Biçimsel Özellikleri	30
3.3. Şairin Edebiyatımızdaki Yeri.....	31
4. ARİF NİHAT ASYA'NIN ŞİİRLERİNDE ŞEHİR VE MEDENİYET	34
4.1. Şehir ve Tabii Güzellik.....	34
4.1.1. Yaşam Kaynağı Olan Su	35
4.1.2. Doğal Güzellik ve Yaşam	37
4.2. Şehir ve Mimari	42
4.2.1. Şehir ve Medeniyetin Ortasında Cami	44

4.2.2. Şehrin Savunucusu Kale ve Surlar	55
4.2.3. Şehrin Hafızasını Yansıtan Mimari Eserler	60
4.3. Şehir ve Manevi Önder	63
4.4. Şehir ve Savaş.....	71
4.5. Şehir ve Efsane.....	80
4.5.1. Doğa İle İlgili Efsaneler.....	82
4.5.2. Mimari Eserler ile İlgili Efsaneler.....	87
4.6. Şehir ve Kültür.....	90
4.6.1. Kültür Çeşitleri.....	92
4.6.2. Arif Nihat Asya'nın Şiirlerindeki Kültürel Kavramlar	94
4.7. Şehir ve Ekonomi.....	100
SONUÇ	103
KAYNAKÇA.....	109
ÖZGEÇMİŞ	119

1. ŞEHİR VE MEDENİYET KAVRAMLARI

1.1. Şehir ve Medeniyet

Şehir kelimesi Farsça *şehr* sözcüğünden türemiştir. *Şehr* sözcüğü içinde birçok kavramı karşılayan bir kelimedir. En geniş kapsamlı şehir tanımı şu şekildedir: Çalışma yaşına gelmiş nüfusunun, yani erişkin insan kişi sayısının çoğu; ticaret, sanayi, yönetim veya bunlarla benzerlik gösteren farklı işlerle uğraşan ve yüz ölçümü açısından büyük, gelişmiş yerleşim birimlerini ifade etmektedir. Türk dilinde on birinci yüzyıldan itibaren toplum dilinde; *şar* kelimesiyle ifade edilen *şehir* sözcüğünün karşılığı olarak, *Soğdca* etimolojik kökeni olan *kent (kant)* ile *kale* ve *saray* gibi farklı anlamları olan *balık* kelimeleri kullanılmıştır. Arapça *şehir* sözcüğünün karşılığı olan kelimeler *medine*, *belde* ve *mısr*'dır. (Küçükbaşçı, 2010: 441) Şehir sözcüğünün zaman içinde farklı yazım şekilleri ve farklı anlamlarla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Şehir, kültürün ve medeniyetin olduğu yerdir; göçebelikten kurtulmanın, toprağa bağlanmanın ileri aşamasıdır. Şehri oluşturan unsurlar, kültürü ve medeniyeti de oluşturan unsurlardır. Şehir, tarihiyle, eğitimiyle, kütüphaneleriyle, güvenliğiyle, adalet sistemiyle, bir düzeni ifade eder. Ve tabii ki, incelmış davranış birimlerini, geleneği göreneği de. Şiir ve şehir ilişkisini incelemek, temelde şiir ve mekân, şiir ve kültür ilişkisini incelemektir; şiirin oluşumunda şehrin, şehrin oluşumunda şiirin etkisini incelemektir. Bu tür bir araştırma içine girmek, şiirli şehirlere ve şehirli şiirlere doğru bir yolculuğa çıkmaktır. (Taşdelen, 2013: 18)

Şehirler sosyal hayatın tüm içeriğini kapsayan, ekonomik, siyasi, sosyal, tarihi gibi birçok faaliyetin yaşandığı, ekonomik ve kültürel mirasın yoğunlaştığı önemli yerleşim birimleridir. Sosyal çevre ve toplumsal hayatın merkezini şehir temsil eder. Şehir yaşantısı birçok kültürel ve toplumsal kanıtlar sunmaktadır. Şehirler, hareketli yerleşim birimleri olmaları nedeniyle; medeniyet, düşünce, mimari, psikoloji gibi farklı kavramları bünyesinde toplar. Şehir, üzerinde yaşamış olan farklı insan topluluklarının kültürel, mimari, medeniyet, tarih olarak farklı zenginliklerini alır. Bunun doğal bir sonucu olarak şehri medeniyetin her bir kavramıyla, ayrı ayrı ele alarak inceleyebilme imkânı bulunabilir. Medeniyet kavramının içinde bulunan gelişme ve değerler birikimi, şehirleşmenin bir ürünü olarak ortaya çıkar. “Medeniyetin doğuşu insanoğlunun yeni bir varlık merhalesine taşınması anlamına gelir.” Medeniyet, insanın kendisini tamamlama süreciyle anlam kazanmıştır.

Şehirlerde medeniyetin bu sürecine tanıklık eden yaşam yerleridir. Kısacası şehirler medeniyetlerin yaşam alanlarıdır. (Metin, 2015: 177)

Şehir sözcüğü birçok kaynakta *medine* ve *medeniyet* sözcükleri veya kavramlarıyla birlikte kullanılır. Şehir, medeniyetin taşıyıcısı, medeniyette şehri kuran, güçlendiren ve şekillendiren unsurlardır. *Medeni (medeniyete)* ve *medini*'nin taşıdığı anlamlar ise *şehre mensup olan, şehirli*'dir. *Medine* kelimesinden *temeddün* kelimesi türetilerek *şehirli* veya *medeni hayatı yaşamak* anlamını kazanmıştır.

Medeni sözcüğü; *şehirde yaşayan, kültürel açıdan kendini tamamlamış kişi* anlamına gelmektedir. Batı, *medeniyet* sözcüğünün karşılığı olarak *civilisation* kelimesini kullanmıştır. *Civilisation*, *şehir* ve *şehirli* anlamlarına gelen Latince *civilis* sözcüğünden türemiştir. (Kutluer, 2003: 236)

Yapılan tanımlamalar, şehir ve medeniyet kavramlarının arasında kopmaz ve doğal bir bağ olduğunu göstermektedir. Bu bağ, şehirde yaşayan insanların ortak kültüründen doğmaktadır. Şehir olmadan medeniyet, medeniyet olmadan da şehri düşünmenin olanağı yoktur. Şehir ve medeniyet kavramları karşılıklı olarak birbirinin bütünleyicisi ve özdeşi olarak görülmüştür. Beşir Ayvazoğlu'nun *Aşk Estetiği* (2015) isimli kitabında, şehir ve medeniyet ile ilgili yapmış olduğu şu tanımlama dikkat çekicidir: "*şehir medeniyettir*" Medeniyet, şehir içinde vücut bulan ve şehir ile birlikte devamlılığını sağlayan bir kavram olması nedeniyle, şehirlerde varlığını gösterir. (Ayvazoğlu, 2015: 238)

Kültür ve medeniyet sözcükleri, aynı şehir ve medeniyet kavramları gibi tarih boyunca üzerinde farklı tanımlamalar yapılan sözcüklerdir. Kültür ve medeniyet kavramları için; Ziya Gökalp, Cemil Meriç, Nurettin Topçu gibi düşünürlerin tanımlamaları üzerinde durulacaktır. Ziya Gökalp, içinde yaşadığımız toplumun sorunlarına kafa yoran, çözüm arayan düşünce insanlarımızdandır. (Mülayim, 2012: 552) Kültür ile medeniyetin birbirlerinden farklı kavramlar olduğunu savunur ve kültürü *hars* olarak tanımlar. *Hars*, bir toplumun kültürel yapısıdır. Ziya Gökalp'e göre *hars*, milli olduğu halde, medeniyet ise herkes tarafından kabul görmüştür ve bu nedenle evrensel bir kavramdır. Başlangıçta her toplumun bir harsı yani kültürü vardır. Hars yükseldikçe

medeniyet doğmaya başlar. Kültür yükseldikçe o şehrin medeniyetinin de yükseleceğini düşünür. Kültür; toplum içinde var olan, toplumun kendisine ait olan bir kavramdır. Medeniyet, daha sonradan gelişen, içinde bulunduğu toplumun dışında başka toplumların izlerini taşıyan bir kavramdır. (Gökalp, 1972: 1)

Ziya Gökalp'e göre medeniyet, aynı şehir üzerinde yaşamış birçok milletin, sosyal yaşamlarının ortak toplamıdır. Avrupalı milletler arasında ortak bir Batı Medeniyeti vardır, bu medeniyetin içinde birbirlerinden bağımsız; İngiliz harsı, Fransız harsı, Alman harsı gibi harslar vardır. Kültürler topluma özgü olarak varlıklarını sürdürür, medeniyet ise sonradan gelişir. Batı medeniyetinin içinde dahi İngiliz, Alman ve Fransız kültürüne ait olan kavramlar vardır. Dolayısıyla medeniyetin içinde kültürel değerler varlığını göstermektedir. (Gökalp, 1976: 26)

Cemil Meriç'in kültür ve medeniyet sözcüklerine farklı bir çerçeveden yaklaştığı görülmektedir. Sosyolog ve antropologların çoğunun medeniyet kelimesini kullanmadıklarını ifade eder ve kültür kelimesinin daha çok tercih ettiğini söyler. (Meriç, 1986: 44) Cemil Meriç, medeniyet kelimesinin karmaşık bir yapısı olduğunu, kültürün daha saf olduğunu düşünür ve medeniyetin yabancı kültürlerden etkilendiğini belirtir. Düşüncelerin temelinde Ziya Gökalp ile ortak bir paydada buluştuğu anlaşılmaktadır. Ziya Gökalp ile Cemil Meriç'in medeniyet için buluştukları ortak tanımdan şu sonuç çıkmaktadır: *medeniyet karmaşık yapıdadır, kültür ise medeniyete göre daha saf yapıda olduğudur.*

Nurettin Topçu'nun medeniyet ve kültür kavramları için yapılan tanımlamalara eleştirel bir bakış açısıyla yaklaştığı görülmektedir. *Kültür ve Medeniyet* (1970) isimli kitabında belirttiği üzere; kültür ve medeniyet kavramlarını karıştırdığımız, bu kavramları birbirinden bağımsız olarak düşünmediğimiz için de Batı taklitçiliğine başladığımızı ifade eder. Kültür ve medeniyet kavramları bir bütündür. Medeniyet, insanoğlunun çalışarak ortaya koyduğu eserlerin tamamını kapsar; kültür, bir toplumun kendi tarihi içerisinde meydana getirdiği değer hükümlerinin toplamıdır. Bu değer hükümleri; ilim, sanat, ahlak ve dine ait olan değerlerdir. (Topçu, 1970: 15)

Medeniyet, insanoglunun oluřturmuř olduđu bir dűzendir. Bu dűzen; sanayi, yerleřim, řehirleřme gibi maddi kavramlarla; inanç, hukuk ve kűltűr gibi manevi kavramların birleřiminden meydana gelmektedir. Bu birliktelikten Çin uygarlıđı ve Hint uygarlıđı gibi temeli din olan uygarlıklar veya Batı uygarlıđı gibi temelini ideolojilerin oluřturduđu uygarlık meydana gelir. (Gűrkan, 2015: 157) Medeniyetin oluřması için sabit yerleřimlerin olması zorunludur. Konargűcer yařam řeklinde, őrneđin çadırlarda medeniyetin oluřması ve geliřmesinin műmkűn olmadıđı dűřűnűlűr. Bu nedenle medeniyetin geliřmesi için řehre ihtiyaç vardır: “*Medeniyet demek řehir demektir.*” ifadesinden de anlařılacađı üzere; medeniyetin geliřmesi için sabit bir yařamın olması zorunluluđu gűrűlmektedir. Yeryűzűnde medeniyetin ilk tohumu olarak Hz. Âdem’in kurmuř olduđu ve Hz. İbrahim’in de tekrar inřa ettiđi Kbe gűsterilmektedir. (Tařdelen, 2012: 10)

1.2. şiirde ve Edebiyatta şehir ve Medeniyet Kavramı

Tűrk ve Dűnya Edebiyatı incelendiđinde, řehir kavramının řiirde en az ařk kavramı kadar çok zengin bir literatűre sahip olduđu gűrűlmektedir. Her řaire gűre, řehir imgesinin konumlandđıđı nokta veya noktalar farklılık gűstermektedir. Bazı řairlerimiz direkt modern zamanların ۆncesindeki řehir imgesine odaklanırken, bazıları ise kapitalizmin řekillendirdiđi metropol geniřliđindeki řehir imgesine yođunlařır. Bahsedilen her iki durumda da řehir ve řiir i içe geçmiřtir. őrneđin; Divan řiiri ۆzűnde řehirli bir řiirdir, bűyle ifade edilmesinin nedeni Divan edebiyatında eser veren řairlerin řiirlerini İstanbul gibi, o dűnemde Anadolu’nun merkezi konumda olan řehirlerde yazmaları ve devrin padiřahına sunmalarıdır. řehir, Divan řiirinde medeniyetin sembolű olarak ifade edilmektedir. Yakın dűnemde ise řiir ve řiirlerin içeriđi řairler tarafından, metropol içinde kargařadan bir kaçıř olarak gűrűlmektedir. řiir, her yorumlayıcısında ayrı bir řekil alan edebi tűrdűr. Bazı edebiyatçılar řiirin řehirden beslendiđini, bazı edebiyatçılar ise řehrin řiiri beslediđini ifade eder. Savunulan her iki tezde de řehir ve řiir, řehir ve edebiyat, řehir ve medeniyet kavramları bir arada deđerlendirilir. İnsan psikolojisi içinde yařadıđı toplumdan bađımsız dűřűnűlemediđi için řehir ve řiir i içe geçmiř kavramlardır. Bunun nedeni; řairler řiirlerini meydana getirirken içinde buldukları toplumun hayat damarlarından beslenmeleridir. (Kaplan, 1996: 36)

Şehrin önemi Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar şairler tarafından tam olarak algılanabilmiş değildir. Yahya Kemal ve Ahmet Haşım gibi edebiyatçıların yaşadıkları dönemde, şairler şehrin önemini ve medeniyetle olan yanını tam işleyememişlerdir. Bunun nedeni şehri ve içinde bulunan zenginlikleri tam olarak özümseyememiş olmalarından dolayıdır. Her ne kadar şairler şehri özümseyememiş olsalar dahi Divan şiirine benzer şekilde, şehirler şiirde kültür ve iktidar merkezi olarak yer almıştır. Şiirlerde bu dönemde İstanbul, hayatın güzel olduğu mekânlardandır. Servet-i Fünûn döneminde edebiyatçılar şiirde şehrin kalabalığından şikâyet ederler ve Batı edebiyatında yer alan romantikler gibi şehirden kaçmak isterler. Divan şiirinde şehir tek bir açıdan bakan şairler, diğer edebiyat dönemlerinde şehir ve şiir ilişkisini genişlettiği görülmektedir. (Narlı, 2015: 303)

Divan şiiri başta İstanbul olmak üzere, Edirne, Bursa, İznik, Üsküp, Manisa, Mostar, Vardar Yenicesi, Prizren gibi kültür şehirlerinin verimli ortamında gelişme imkânını bulmuş, bu şehirlerin medenî birikiminden ve gündelik hayatının her alandaki tezahürlerinden etkilenmiş ve daha sonra bu şehirlerin ruhunu, sosyo kültürel manzarasını aksettiren kristal aynalar haline gelmiştir. (Nurdoğan, 2015: 291)

Her medeniyet ardından bir şehir meydana getirmiştir, her medeniyetin kendine has bir şehri vardır ve medeniyetler oluşturdukları şehirde yaşar. Bir şehri oluşturan birbirinden farklı birçok medeniyet olabilir. Medeniyetler, şehrin hangi zaman çizgisinde değiştiğini göstermektedir, her medeniyet şehir üzerinde farklı izler bırakır. Şehirde bulunan mimari eserler o şehirde hangi medeniyetlerin var olduğunu gösterebilmektedir. Mimari eserin yapılış zamanı bilindiğinde, mimari eserin olduğu yerde hangi medeniyetin hüküm sürdüğü öğrenilebilir. (Şener, 2014: 44)

Sezai Karakoç, şehirde bulunan medeniyetlerin izine örnek olarak, İstanbul'un Bizans hâkimiyetindeki durumu ile Osmanlı hâkimiyetindeki durumunun karşılaştırılmasını ister. Bizans mimari eserleri ile Osmanlı mimari eserleri arasındaki farkları ifade eder. Sezai Karakoç, dini anlamdaki değişime Bizans kiliseleri, meyhaneleri, Bizans insanının olaylar karşısındaki tutumları ile Osmanlı'nın camileri, kahvehanelerin ve olaylar karşısındaki manevi yaklaşımları üzerinde durur. İstanbul, Bizans hâkimiyetindeyken daha maddeci ve materyalist bir çizgide olduğunu, Osmanlı hâkimiyetine geçtikten sonra aldığı estetik güzelliği ve manevi havayı karşılaştırır. Şehirler her açıdan medeniyetlerin yansıması ve şehirdeki her değişiklik medeniyetin

de değişimi olarak görülmektedir. Bizans İstanbul'unun daha materyalist, maddeci bir mimari anlayış ile oluşturulduğunu ve bu nedenle daha düz ve ruhsuz bir çizgisi olduğunu düşünür. İstanbul, Osmanlı hâkimiyetine geçtikten sonraki değişimi daha estetik olduğu görülmüştür. Bir şehir kimin hâkimiyetindeyse, o şehrin yöneticisinin fikri yansımaları ifade eder. (Karakoç, 1989: 178)

Edebiyat, içinde bulunduğu kültürden etkilenir ve beslenir. İslam coğrafyasında eski çağlardan bu yana süregelen uyanış hareketleri, yani değişim hareketlerini gerçekleştiren kişilerin edebiyatçıları olduğu düşünülmektedir. 20 ve 21. yüzyıldan sonra gerçekleşen uyanış ve değişim hareketlerinde genellikle öncü kişiler edebiyatçıları olmuştur. Edebiyatın hatiplik sanatındaki söyleyiş ve etkilemedeki gücü, edebiyatçıların toplumları etkilediğini göstermektedir. Türkiye'de de öncü kişilerin edebiyatçıları çıktığı kısmen söylenebilmektedir. Edebiyatın toplumun uyanışını gerçekleştirmesine örnek olarak; Hint yarımadasında yaşamış olan Müslüman düşünür Muhammed İktbal verilebilir. Hem Hint yarımadasının önemli bir siyasi siması hem büyük bir şair olarak anılmaktadır. Muhammed İktbal, Hindistan'da yaşamış Müslüman, siyasetçi ve aynı zamanda döneminin gençlerini etkilemiş büyük bir şairdir. *Müslüman Hintli Mücahitler* adında yazmış olduğu şiirler ile dönemindeki gençleri harekete geçirmiştir. Gençlerin başkaldırısının nedeni; Müslümanlara yapılan zulümlerin son bulması amacıdır. Muhammed İktbal'in etkisinde kalan gençler, Pakistan'ın özgürlüğünü kazanmasında dahi etkili olmuşlardır. Muhammed İktbal, Türk edebiyatında Milli Mücadele döneminde yazmış olduğu şiirlerle topluma milli şuur kazandıran Mehmet Akif Ersoy'u etkilemiştir. Mehmet Akif Ersoy, *Safahat* isimli kitabında yer alan bazı şiirlerinde Muhammed İktbal'den bahsetmiştir. (Diclehan, 2020: 39-40) Bu durum Mehmet Akif Ersoy'un toplumda öncü olan kişilere karşı duymuş olduğu sevgiyi göstermektedir. Muhammed İktbal, yaşadığı dönemde bulunan insanları edebiyatın gücüyle etkilemeyi başarmıştır. Cumhuriyet döneminde verilmiş olan edebi eserlerin arka plan fikri genellikle siyaset olmuştur. (Sağlık, 2015: 313)

Figana söyletebilmek bu ıstrabı, hayal!
 Diyordu şâiri Hind'in o feylesof İktbal;
 Heyecana verdi gönülleri
 Heyecanlı sesleri gönlümün;
 Ben o nağmeden müteheyycim;
 Ki yok ihtimali terennümün. (Ersoy, 1977: 514)

Yukarıdaki şiirde Mehmet Akif Ersoy'un yaşadığı dönemde, Muhammed İkbâl'den etkilendiği görülmektedir. İçindeki heyecanlı duyusun mimarının Hintli Müslüman düşünür Muhammed İkbâl olduğunu ifade etmektedir. Mehmet Akif Ersoy, Muhammed İkbâl'in söylemlerinin kendini etkilediğini ve kendisine heyecan verdiğini dile getirmektedir. Mehmet Akif Ersoy, Anadolu coğrafyasında yazdığı Milli Mücadele, kahramanlık ve savaş temalı şiirlerle insanları etkilediği görülmektedir. Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele yılları, Anadolu insanının zor zamanlarının geçtiği dönemlerdir. Akif, şiirlerinde Anadolu'nun en doğusundan en batısına kadar tüm coğrafyasını ele alarak, savaşın insanlar üzerindeki etkisine değinmiştir. Mehmet Akif Ersoy Anadolu insanının kurtuluşunun, halkın içinde bulunan manevi inanç ve Batı medeniyetlerinden geri kalınmayarak başarılacağına inanmıştır. (Arslan, 2014: 118)

Hint'te din ilmini kim nereden öğrensin?
 Ne bir yerde amel zevki, ne de derin fikirler
 Aşk halkasının sûfilerinde nerede şimdi düşünmek için cür'et
 Yazık! Mahkûmiyet, kölelik ve tahkikte düştüler zeval içine
 Kendileri değişmiyor, Kur'ânı değiştirmekteler
 Ka'be'nin fakirleri ne kadar tevfigsizler
 Şu köle zihniyetlilerin nazarında eksiktir Kur'ân
 Çünkü kölelik dersini onda bulamıyor mü'minler (İkbâl:113)

Muhammed İkbâl'e ait olan yukarıdaki şiirde, şair yaşadığı dönemi satirik/eleştirel bir üslupla değerlendirmektedir. Edebiyat dili ne kadar iyi ve güzel bir söyleyişe sahipse içinde bulunmuş olduğu şehrin değişimine o ölçüde yardımcı olur. Şairlerin söylemlerinin, toplumların değişiminde önemli payı vardır. (Diclehan, 2020: 40) Şehir ve edebiyat, estetik bakış açısıyla güzelleşir, aksi olduğu durumda yani edebiyat şehri estetik bakış duyarlılığıyla güzelleştirmezse; zamanla şehir asıl benliğini kaybeder. Şehir, mimari yapıların yaratıcısının duyarlılığıyla estetik bir şekil almaktadır. Hem edebiyatın hem de şehrin güzel sanatlarla koparılamaz bir bağı vardır. Mimari, resim, musiki güzel sanatların vazgeçilmez öğeleridir ki edebiyatın da bu güzel sanatların vazgeçilmez öğeleriyle koparılamaz bir bağlantısı vardır. Edebiyat ve şehir, her ikisi de ustasının, yaratıcısının elinden çıkarak şekil alır. Edebiyat güzel sanatlardan beslenerek ilerleme göstermekte ve kendi varlığını güçlendirmektedir. (Güneş, 2018: 29)

2. ARİF NİHAT ASYA'NIN HAYATI VE ŞAHSİYETİ

2.1. İşgal Yıllarına Kadar Yaşamı

Arif Nihat Asya, 7 Şubat 1904'te o dönemde İstanbul'un yakınında bulunan ancak İstanbul ile bağlantısı olmayan İnceğiz köyünde hayata gözlerini açmıştır, dedesi adını Mehmet Arif koymuştur. Babasının adı Ziver Bey, annesinin adı ise Fatma Zehra Hanım'dır. Arif Nihat Asya'nın baba tarafı, *Kapusuzlar* lakabıyla tanınırdı. Şairin en büyük dedesi Kapusuz Hacı Ahmet, Tokat'a bağlı olan Kapusuzlar köyünden İstanbul'a gelmiş ve deriyle uğraşmış olan bir ahî ustası olduğu bilinmektedir. (Yıldız, 2017: 14) *Kökler ve Dallar* (1964) isimli kitabında doğum yeri olan İstanbul'un İnceğiz ilçesini anlatır. Arif Nihat Asya'nın ilk çocukluk yılları İnceğiz'de geçmiştir. Şairin göçebe yaşantısının içinde bıraktığı derin yaraları aşağıdaki şiirinde hissedilebilmektedir:

“Nerelisin?” diye soruyorlar:
İnceğiz köyünde doğmuşum;
İnceğiz'i Çatalca'ya, Çatalca'yı
İstanbul'a bağlamışlar...
İstanbul'lu olmuşum. (Asya, 2017: 159)

Rübâiyyat-ı Ârif-II (1964) şiir kitabındaki “14 Şubat 1904” başlığıyla bir rubai kaleme almıştır. 14 Şubat 1904 tarihinin şair için önemi; babasının ölüm günü olmasıdır. Mehmet Arif, bir haftalık bebekken babasının vefatı ve ardından annesinin genç yaşta dul kalarak yaşadığı çaresizliği aşağıdaki rubaide ifade eder. Aşağıdaki şiirde şair annesinin gözünden yaşadığı çaresizlik aktarılmıştır.

Canıyoldaşın, ömrüyle helallaştığı gün,
Kaldın arasında, çaresiz, yerle göğün...
Bir haftalık emzikli kadındın... acıdan,
Ey genç ana, göğsünde düğümlendi südün (Asya, 2014: 251)

Mehmet Arif, yedi günlük bebekken babasını kaybeder. Dünyadan bihaber Mehmet Arif'in annesi, kendisi o üç yaşına geldiğinde Osmanlı donanmasında görevli olan bir subay ile evlenir ve subay Filistin'e göreve giderken Fatma Hanım'ı da yanında götürür. Fatma Hanım, eşinin vefatının ardından kısa bir süre sonra evlenmesinin nedeni toplumsal baskı ve Mehmet Arif'in dedesinin yaşamış olduğu maddi ve manevi sıkıntılardır. Mehmet Arif, annesinin Filistin'e göreve giden bir asker ile evlenmesinden sonra, dedesi ölünceye kadar, dedesinin himayesinde yaşamıştır.

(Orakçı, 2017: 11) Mehmet Arif'in annesi Fatma Hanım, Filistin'e giderken oğlunu da yanında götürmek istemiş ancak dedesi buna müsaade etmemiştir. Dedesi, oğlundan bir anı olarak kalan torununu gözünün önünden ayırmak istemez ve bu nedenle şairi annesine vermez. Şairin kendi hayatını özetlediği şu cümleler dikkat çekmektedir: “*Hırçın bir çocuktum; halama kızınca amcama, amcama kızınca halama giderdim*” sözleriyle ifade ettiği çocukluk yıllarında şair hep bir sığınacak ve kendine merhamet gösterecek bir liman aradığı görülmektedir. (Asya, 2018: 9)

Mehmet Arif, dört yaşında İnceğiz köy mektebinde Arap harflerini ilk hocası olan Hüseyin Efendi'den öğrenir. İlköğrenimini gördüğü yıllarda dedesi hayattaydı ancak dedesinin vefatından sonra babaannesi Rûveyde Hanım şairi himayesine alır. Rûveyde Hanım'ın vefatından sonra Mehmet Arif'i, halası Gülfem Hanım ve eniştesi Mehmet Fevzi Efendi himayelerine alırlar. Halasının eşi Mehmet Fevzi Efendi, Çatalca Müftüsü olarak görev yapmaktaydı. (Asya, 2018: 9) Mehmet Arif'in, eniştesi aracılığıyla iyi okullarda eğitim görme fırsatını elde etmiş olduğu görülmektedir. Halası ve eniştesi Mehmet Arif'i her zaman kendi çocukları gibi görmüşlerdir. Halası ve eniştesi, Çatalca'ya bağlı Örcünlü köyünde ikamet etmekteydiler. Mehmet Arif, burada köy mektebine devam eder ve başarılı bir öğrencidir. Şairin çocuk yaştan itibaren hikâyesi böyle başlar. (Orakçı, 2017: 11-12)

Arif Nihat Asya'nın şiirlerinde, anne teması özel bir yer tutmaktadır. Şairin şiirlerinde var olan yetimlik ve öksüzlük duygusu, sağlam bir anne özleminden dolayı oluşmuştur. Yetim ve öksüzlük duygusu şairin anne özlemini besleyen kavramlardır. (Bakiler, 2008: 49) *Duâlar ve Âminler* (1967) şiir kitabında bulunan “Anne” şiirinde annesine duyduğu özlemi ve annesinin de genç yaşta dul kalmasıyla onunda aslında yetim kaldığını ifade eder. Şairin annesine karşı duyduğu merhamet ve acıma hissini aşağıdaki şiirde görebiliyoruz. “Anne” şiirinde, şair babayı bir ailenin temeli olarak görmektedir. Babasının ölümüyle kendinin almış olduğu yetim sıfatını annesinin de aldığını ifade eder. Şairin serzenişi annesine veya ailesine değildir aslında bir nebze de kaderine serzenişte bulunduğu görülmektedir.

İki öksüz gibiydik, anneciğim;
Belki südsüz de kaldım.. öyleyken,
Yeniden gelmek olsa dünyaya,
Yine ben, doğmak isterim senden! (Asya, 2016: 140)

Arif Nihat Asya'nın şiirlerinde görülen şehir ve medeniyetlerin temeli, görmüş olduğu şehirlerin, ruhuna yansımalarıdır. Her gittiği şehir, şairin karakter yapısının oluşmasında etkili olmuştur. Şairin derin gözlem gücü, görmüş olduğu şehirlerin fazlalığından geldiği düşünülür. Her gittiği şehre ait mimari eser, kültürel özellik, ekonomik faaliyet, insanların sosyal yaşantısı gibi ayrıntılara dair izleri şiirlerinde bulabiliyoruz. Sadece gittiği şehirde gözlemlediği şehirlerin medeniyet göstergelerine değil, muhtemelen gitmediği ve daha önceden görmediği şehirlerin de, medeniyet göstergelerine değindiği şiirlerinde görülmektedir.

Balkan Harbi'nden hemen önce halasının ailesi İstanbul'a göçer. Halası Gülfem Hanım onun düzenli bir eğitim görmesini istemektedir. Mehmet Arif'i Yusufpaşa'daki Gülşen-i Maarif Rüştiyesi'ne kaydettirir. Burayı bitirince halasının ricası ve Gülşen-i Maarif'in müdürü Ali Bey'in yardımıyla, Bolu Sultanisi'nde dört yıl okur; okulun birince devresini 1919-1920 yılında bitirir. İkinci devre kaldırıldığı için, 1920-1921 öğretim yılında Kastamonu Sultanisi'ne nakledilir. (Orakçı, 2017: 12)

Mehmet Arif, Millî Mücadele yıllarında Kastamonu'da öğrenciydi. Milli Mücadelenin en önemli merkezlerinden birinin Kastamonu olmasının nedeni: Milli Mücadele de görev almak isteyenlerin Anadolu'ya geçerlerken İnebolu Limanı'na uğramak zorunda olmalarıdır. İnebolu Limanı, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren sürekli kullanılmış merkez limandır. Mehmet Arif, Kastamonu'da eğitim gördüğü yıllarda Milli Mücadele yıllarını yakından görmüş ve insanların içinde bulunan vatan sevgisini yakından gözleme şansına sahip olmuştur. İnsanların içindeki vatan sevgisiyle birlikte, vatanını savunmak için ailelerini bırakarak cepheye gitmeleri şairi derinden etkilemiş ve bu vatan sevgisiyle alakalı şiirler yazmıştır. Kastamonu, Milli Mücadeleye en çok asker gönderen şehirlerdendir. Kastamonu'da yazmış olduğu şiirlerini 1924 yılında kendi imzasıyla yayımlanan *Heykeltıraş* adını verdiği şiir kitabına eklemiştir. Kastamonu yıllarında yazmış olduğu şiirlerinde; hüznün, karamsarlık, yalnızlık ve kimsesizlik temaları hâkimdir, daha sonra karamsarlıkla kaleme almış olduğu şiirleri reddedecektir. (Asya, 2018: 11) Şair ilk şiir kitabı olan ve karamsar duygularla kaleme aldığı *Heykeltıraş*'ın bilinmesini istemez ve bu kitabı kendisine ait bir kitap olarak değerlendirilmesini istemez. (Öner, 1979: 15)

2.2. Şairin Arayış Yılları ve Şiirinin Oluşması

Mehmet Arif, 1934 yılında askerlik vazifesini yerine getirirken soyadı kanunu çıkar, Asya soyadını alan ünlü şairin tam adı artık Mehmet Arif Nihat Asya olarak kayıtlara geçmiştir. Zaman içerisinde Mehmet ismi pek kullanılmaz ve şair Arif Nihat Asya olarak hafızalarda yer edinir. (Orakçı, 2017: 13) Milletimizin ana vatani “Asya” olması nedeniyle, bu soyadını aldığına dair görüşlerde kaynaklarda yer almaktadır. (Çetin, 2017: 8)

Arif Nihat Asya, liseden sonra adı sonradan İstanbul Üniversitesi Yüksek Öğretmen Okulu olacak olan, Dârü’l-Muallimîn-i Aliye’ye devam eder. İlk başta misafir öğrenci olarak eğitimine başlar ardından asil öğrenci olarak eğitimine devam eder. Burada öğrenim görürken İstanbul Harici Telgraf Kontrol Kaleminde memuriyete başlar. Ayrıca öğrencilik yıllarında bir dönem Anadolu Ajansı İstanbul Mümessilliği görevinde memur olarak çalıştığı bilinmektedir. (Öner, 1979: 11-13)

Arif Nihat Asya, Dârü’l-Muallimin-i Aliye’de öğrenci iken okulda tanıştığı Hatice Semiha Hanım ile ilk evliliğini gerçekleştirir. Hatice Semiha Hanım, nüfuslu bir aileye mensuptur ve maddi olarak da Arif Nihat Asya’dan oldukça üstündür. İstanbul’un o dönemde elit semtlerinden olan Suadiye’de yaşayan Hatice Semiha Hanım, sosyal ve ekonomik anlamda şair ile aynı hayata sahip değildir. Arif Nihat Asya’ya yetim ve fakir olduğunu mütemadiyen hissettirir ve sürekli şaire geçmişinin olumsuzluklarını anımsatır. Şairi kendisinden hep aşağıda görmüştür. 1941 senesinde Arif Nihat Asya ve Hatice Semiha Hanım, yaşadıkları huzursuz ve mutsuz evliliklerini mahkeme kararıyla sonlandırırlar. (Çetin, 2017: 9-10)

Arif Nihat Asya, ilk eşinden ayrıldıktan çok kısa bir süre sonra Adana Erkek Lisesi’nde görev yaparken, aynı okulda Kimya Öğretmeni olarak görev yapan Servet Akdoğan ile evlilik kararı alır. (Çetin, 2017: 10) Servet Hanım’ın ailesi Yunanistan göçmenidir. Yunanistan’ın Yanya isimli Türk vilayetinde yaşamış, kendisi çok küçükken Yunan askerlerinin burayı işgal etmesi üzerine ailesiyle beraber Türkiye’ye göç etmiş ve aynı Arif Nihat Asya gibi ailesini küçük yaşlarda kaybetmiş bir kadındır. (Asya, 2018: 18) Servet Hanım’ın Türkiye’de başarılı bir eğitim hayatı olmuştur. İstanbul Teknik Üniversitesi’ne kaydolan ilk kız öğrenci olarak tarihte de önemli bir yeri vardır. (Asya, 2018: 23) Arif Nihat Asya’yı Servet Hanım’a bağlayan şey; hem başarılı bir kariyeri

olması hem de şair gibi derin yaralar almış bir insan olması nedeniyle olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla şair, Servet Hanım'da kendisinden bir şeyler görmektedir. Kendisinin de küçük yaşlardan itibaren aynı Servet Hanım gibi her şehirden göçmek zorunda kalması, şair ile Servet Hanım'ın karşılıklı olarak yaralarını sarmalarına neden olacaktır.

Arif Nihat Asya'nın *Sevgi Mektupları* (2018) isimli kitabında Servet Hanım için yazmış olduğu; aşk, özlem, sevgi temalı mektuplar yer almaktadır. Bu mektuplarda yer alan ifadelere göre; şair için Servet Hanım bir yaşam kaynağı gibidir. Bir gün ara ile mektuplar dahi kaleme aldığı görülmektedir. Arif Nihat Asya'nın, eşi Servet Hanım için yazdığı "12 Temmuz 1940" tarihli mektubundan bir kesit:

...Ben Arif Nihat Bey falan değilim. Bugün de, yarın da Arif'imim. Bunu böyle yaz. Böyle söyle ve beni böyle düşün... Ve sevgimize tereddütler karıştırma. Bendeki yerinin sahibisin. Bu vazifeni ve sözümü; sakın bir çocukluk, bir tesir, bir istihza, bir dedikodu sana unutturmasın. Benim ince, benim tatlı; benim tadı, kokusu, yüzü, gövdesi, ruhu, her şeyi güzel ve her şeyi benim olan tertemiz Servet'im... (Asya, 2018: 44)

Arif Nihat Asya için Servet Hanım, doğduğu andan itibaren çektiği acılara karşı bir armağan gibi olduğunu düşünülür. Büyük bir aşk ile eşine bağlıdır ve onu kırmak, incitmek dünyada yapmak istediği son şeydir. Bunları yukarıda bir kısmını verdiğimiz mektubundan görmekteyiz. Servet Hanım ile şairin mutlu bir evlilikleri olur ve bu evliliklerinden 1942 yılından *Fırat* adını verdikleri bir kızları ile 1948 yılında *Murat* adını verdikleri bir oğulları dünyaya gelir. Servet Hanım'a büyük bir aşk ile bağlı olan Arif Nihat Asya, çocuklarının dünyaya gelmesinden sonra eşine olan sevgisi daha da artar. (Çetin, 2017: 9-10)

Sensiz günüm, olmaktadır aydan yorucu;
Yoldur, ki görünmez bu ucundan o ucu...
"Kâfi iki günde bir buluşmak..." dersin...
Evlenme değil bizimki, Dâvud orucu! (Asya, 2014: 218)

Arif Nihat Asya'nın eşine duyduğu özlem ve farklı şehirlerde görev yapmalarından dolayı, şair eşini sürekli göremeyişini Hz. Dâvud'un tuttuğu oruca benzetir. Hz. Dâvud'un tuttuğu orucun farkı ise bir gün oruç tutup bir gün tutmasıdır. Arif Nihat Asya, eşini bir görüp bir gün görememesini Hz. Dâvud'un tuttuğu orucuna

benzetmektedir. Eşinden ayrı geçen günlerini şair yorucu ve özlem içinde geçtiğini yukarıdaki dörtlükte ifade etmektedir. Eşinde ayrı geçen günleri bir oruçlunun akşam ezanını beklemesine benzetir, kendisi de eşine kavuşacağı günü hasretle beklemektedir.

Arif Nihat Asya ve eşi Servet Hanım bir dönem farklı şehirlerde görev yapmışlardır. Bu özlem şairi eşi Servet Hanım'a daha da çok bağlamıştır. Hayatındaki her şeyi, en ince ayrıntısına kadar mektuplarında ifade eden şair çocuklarının adlarını dahi mektuplarında anlatmış olduğu görülmektedir. Şair bazen günde eşine iki mektup dahi yazdığı görülmektedir. "11-12 Eylül 1940" tarihli mektubunda şair bir kızı olursa adının *Fırat* olmasını ister:

...
Şu fani dünyada her murat olsun.
Ve senden doğacak kızımın,
Adı "Fırat" olsun! (Asya, 2018: 75)

"24 Kasım 1940" tarihli mektubunda şair bir oğlu olursa adının *Murat* olmasını ister ve bunu bir şiir ile ifade eder. Şiirde yer alan son mısraı dikkat çekicidir: "*Ellerine güller yakışan çocuk*" diyerek mektubundaki şiiri sonlandırır. İki çocuğu ve eşiyile beraber mutlu ve özlem dolu bir hayat sürdürürler.

1942 yılında Malatya Lisesi Müdürlüğüne ataması gerçekleşir. Müdürlüğü esnasında, muhalif tutumları ve devrin üst düzey yöneticileriyle olan tartışmaları nedeniyle müdürlük görevinden alınır ve müdür olduğu okulda görev değişikliği yapılarak edebiyat öğretmeni olarak görevine devam eder. Bu sıralarda ikinci askerlik görevini yapmak üzere Diyarbakır'a gider. İki ay süren askerlik vazifesinin dönüşünde tayinini Adana'ya ister. Kimya öğretmeni olan eşi Servet Hanım ile birlikte Adana Erkek Lisesi'ne tayin edilirler. (Orakçı, 2012: 12) Adana'da görev yaptığı yıllarda İstanbul ve Ankara'da vatani görevini tamamlar. (Öner, 1979: 12)

1945'ten 1948 yılına kadar Adana'da üç yıl sürecek olan ikinci öğretmenlik dönemi başlar. Aynı dönemde Adana'da olduğu sürelerde gazetelerde içeriği siyasi olan yazılar yazmaya devam etmektedir. 1946 senesinde kendisini çok seven Adana halkının da isteği ve ısrarlarıyla, Adana'dan bağımsız milletvekili adayı olur. Toplamda 21 bin oy alır ancak aldığı bu oy Arif Nihat Asya'nın milletvekili seçilmesi

için yeterli olmaz. Milletvekili seçilememesi şairi üzmez aksine halkın bağımsız bir aday olarak onu ne kadar çok sevdiğinin ve ne kadar çok benimsediğinin kanıtı olduğunu düşünülür. Adana halkı için Arif Nihat değerli bir kişiliktir. Adana’da şair için yeri ayrı bir memleket ve güzel günlerinin geçtiği bir coğrafyadır. Adana’ya olan tutkusu o derecedir ki o şehrin kurtuluş günü olan 5 Ocak için günümüzde dahi dillerde olan “Bayrak” şiirini kaleme alır ve bu şiirden sonra artık şair, “Bayrak Şairi” olarak anılacaktır. (Orakçı, 2012: 13)

Arif Nihat Asya’nın şiirleri ve yazıları değerlendirildiğinde, şairin şiir ve yazılarının başlıca birkaç tema ve konudan oluştuğu görülmektedir:

- Vatan ve bayrak sevgisinin her şeyin üzerinde bir kavram olduğu,
- Hürriyet ve bağımsızlığın vazgeçilemez kavramlar olduğu,
- Vatan uğruna canını seve seve veren askerler ve onların şerefi,
- Köklerimizden ve değerlerimizden kopmamak gerektiği,
- Türk siyasi ve manevi liderlerine duyduğu saygı sevgi ve inanç,
- Milli ve manevi değerlerin korunması gerektiği. (Kılıç ve Sezgin, 2017: 70)

Arif Nihat Asya, 1947 senesinde kırk üç sene hiçbir haber alamadığı annesinin Filistin’in Akka şehrinde yaşadığını öğrenir. Yıllarca gazetelerde yazdığı yazılarda kendi hayatından kesitlere yer veriyordu, bunun amacı annesinin eline bir gün bu yazılardan birisi ulaşırsa oğlunun yaşadığını bilsin diyedir. Yıllar sonra büyük özlem ve hasret ile annesini ziyaret etmek için Filistin’in Akka şehrine annesinin yaşadığı yere gider. Annesini yarı felçli yatalak bir halde bulur. Yıllarca özlemini duyduğu buluşma hayal ettiği gibi gerçekleşmemiştir. Anne ve oğul içlerindeki özlemi saatlerce sarılarak dindirmeye çalışmışlardır. Şair, hüznü bir şekilde Türkiye’ye geri dönmüştür. (Orakçı, 2017: 13)

Bu olay şöyle gerçekleşti: Arif Nihat, sık sık yazılarında nerede doğduğunu, annesinin ve babasının adını ve nasıl ayrıldıklarını yazıyordu. Bunu büyük bir ihtimalle bilinçli yapıyordu. Belki de bu yolla, eğer sağsa, annesine ulaşabileceğini ümit ediyordu. O zamanlar Türkiye’den gelen gazete ve dergilerin de halâ okunduğu Ortadoğu’da Arif Nihat’ın çocukluk yıllarını anlatan şiirlerini ve yazıların okuyan Fatma Hanım, Türkiye Dışişleri Bakanlığı’na başvurarak oğlunun bulunmasını istedi. 1947 yazında Arif Nihat, eşi ve küçük kızı ile birlikte Yahudilerle Filistinliler arasında çatışmaların sürdüğü İngiliz işgali altındaki Akkâ’ya (Filistin) gittiler (Asya, 2018: 13).

Arif Nihat Asya'nın annesini görmek üzere çıktığı Filistin yolculuğu on iki gün sürmüştür. Bu yolculukta yaşadığı anılarını ileriki yıllarda *Ortaşark'tan Notlar* başlığıyla kaleme alacak ve yayımlayacaktır. 1948 senesinde Akka'nın Yahudiler tarafından işgal edilmesi üzerine annesi Fatma Hanım ve eşi Abdürrezzak Efendi, Adana'ya Arif Nihat Asya'nın yanına gelirler. Annesi ve Filistinli eşini bir süre misafir eden şair, anne özlemini bir nebze de olsa bu misafirlikte dindirmeye çalışır. (Orakçı, 2017: 13)

Arif Nihat Asya, olumlu veya olumsuz düşüncelerini içinde pek tutamayan ve içinden geldiği gibi söyleyen bir edebiyatçıdır. 1948 senesinde Demokrat Parti'yi destekleyen gazetelerde aşırı taraflı ve eleştirel yazıları nedeniyle çeşitli soruşturmalar geçirir. Adana'da öğretmenlik yaptığı dönemdeki eleştirel yazıları, onun memurluk görevinde sürekli sürgün edilmesine neden olmuştur. Özellikle Adana'dan sürgün edilmesi Adana halkını üzmüştür. Edirne Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yaparken onu çok seven Adanalılar, Arif Nihat'ı Adana'dan milletvekili yapmak için aralarında imza toplarlar. (Orakçı, 2017: 14) 14 Mayıs 1950 seçimlerinde, Demokrat Parti'den Seyhan (Adana) milletvekili seçilir. Milletvekili seçilmesiyle ilgili şöyle bir ifadesi bulunmaktadır: "*Mektep kürsüsünden Meclis kürsüsüne*" ifadesini kullanır. (Asya, 2018: 15) Politika şaire iyi gelmemiştir; açık sözlüdür, her şartta doğru bildiğini söylemekten çekinmeyen bir yapısı olduğu için siyasete hiçbir zaman ısınmaz. Bazı durumlarda kendi partisini bile eleştirdiği olurdu. Bu tarz bir durum siyasette pek kolay kolay görülemeyecek bir durumdur. Halkın ona karşı olan sevgisi ve onun sivri dili arasındaki ters orantı şairin milletvekilliği görevinde bulunduğu döneme gölge düşürerek milletvekilliğinin önüne söylemleri daha fazla geçmiştir. Arif Nihat Asya, 1954 seçimlerinde herhangi bir partiden milletvekili aday veya bağımsız aday olmaz ve fiilen politikayı bırakma kararı alır ve öğretmenliğe geri döner. (Orakçı, 2017: 14)

Arif Nihat Asya, 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'den milletvekili seçilir; ancak Demokrat Parti'nin Liberal Amerikancı Siyaset anlayışını mütemadiyen sorgular ve partinin siyasi fikirlerine ters düşer. Şairin siyaseti bırakmasının temelinde bu açıdan bakıldığında ekonomik olarak halkın çıkarlarını savunan tenkitler görülebilir. Döneminde bulunan partilerden Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti'yi sert bir dille eleştirmiştir. Bu partileri Amerika'nın uyguladığı liberalizmi savunmaları

nedeniyle tenkit etmiştir. Bunun nedeni liberalizm ilk başta bireysel özgürlük ilkesini savunurken, 20. Yüzyılda ekonomik gelişmeler neticesinde ekonomik bir boyut kazanmıştır. Şair de Demokrat Parti'yi ve o dönemdeki tüm partileri halkın çıkarlarını tam manasıyla savunmadıkları için tenkit etmiştir. (Çetin, 2017: 13)

Arif Nihat Asya'nın milletvekilliğini bırakmasının ardından hemen Eskişehir Lisesi'ne tayini çıkar. Eskişehir'de Yunus Emre'nin tasavvufi fikir dünyasını yakından tanıma fırsatını bulduğunu düşünülür. Eskişehir'den sonra Ankara Gazi Lisesi'ne tayin edilir. 1959 senesinde Kıbrıs Lefkoşa Erkek Lisesi'ne eşiyile beraber tayini çıkar. Kıbrıs için birçok rubai kaleme alan Arif Nihat Asya, rubailerinde Kıbrıs ve Kıbrıs'ın tarihçesi üzerinde durduğu görülmektedir. Kıbrıs'ın özellikle Osmanlı hâkimiyetindeyken yapılmış olan mimari eserlerine dikkat çeker ve bu mimari eserlerin zaman içerisinde farklı kullanımlarını *Kıbrıs Rubaileri* isimli kitabında anlatmaktadır. (Asya, 2018: 16) Burada görev yaparken Kıbrıs'ı ve Kıbrıs insanını en ince ayrıntısına kadar tanıma fırsatı bulur. Kıbrıslı öğrencilerinin milli bir bilinçle yetişmesi amacıyla çalışmalar yapar. Kıbrıs halkına Türk kimliklerini anımsatır, onlara vatan, millet ve yurt sevgisi kavramlarını empoze etmeye çalışır. Kıbrıs halkının Yunan zulmüne karşı başkaldırmasında, yurtlarını savunmasında şairin katkısı oldukça fazla olmuştur. (Çetin, 2017: 14-15)

Arif Nihat Asya ve eşi Servet Hanım, 1961 senesinde tekrar Türkiye'ye dönerler. Ankara Gazi Lisesi'nde dört ay daha çalışarak emekli olur. Hem çocukluk yıllarında değiştirmiş olduğu şehirler hem öğretmenlik yıllarının sürgünle geçmesi şairin alışkın olduğu; ama onun farkında olmadan, şiirlerinde şehirlerin farklı yüzlerini gösterme özelliği katmıştır. (Orakçı, 2017) Şairin Ankara'da öğretmenlik yaptığı yıllar siyasete atılmasını da etkilemiştir. Bunun nedeni Ankara'nın her zaman güç, hükümet, iktidar ve yönetimin sembolü olmasıdır. (Sağlık, 2015: 310)

2.3. Şahsiyeti ve Düşünce Dünyası

Arif Nihat Asya, babasızlığı ve annesizliği bir arada yaşaması ruhunda tamir edilmesi zor izler bırakmıştır. İlk çocukluk ve gençlik yılları maddi imkânsızlıklar içinde geçen şairin, adeta şehirden şehre sürekli hareket halinde olan yaşantısını kendi dilinden

özetlediği şu cümleler yürekleri buğulamaktadır: “*Babamdan dedeme, dedemden halama; halamdan amcama (babasının amcası Recâi Efendi) kaldım. Sonunda amcamdan halama dönmüş ve halamdan millete kalmışım*” derken çocukluk ve gençlik yıllarında bir yere ait olamadığının farkında olduğu görülmektedir. hiçbir yerde sabit kalamadığının, şairi şehre bağlayan bir şey olmadığını hissettiği anlaşılır. Herkes Arif Nihat Asya’yı himâyesine almak ister ancak bir bakıma hepsi şairi yarı yolda bırakır ve şair de bunu “*halamdan millete kalmışım*” sözleriyle ifade etmektedir. Şair şiirlerinde, halk için çalıştığını ve halkın kendisini bir ana gibi bağrına bastığını ifade eder. Şair kendini halka ait hissettiği için şiirlerinde sosyal meselelere fazlaca yer vermiştir. (Asya, 1975: 116)

Yavuz Bülent Bâkiler, Arif Nihat Asya için yaptığı şu yorum şairin nasıl bir kişilik yapısı olduğunu bilinmesi açısından bilgi vermektedir: “*Mütevâzi bir kişiliği vardır. Bunun yanı sıra gururlu bir karaktere sahiptir. Kalenderce yaşayan biriydi.*” Şairin kendine has bir yaşam şekli olduğunu içinden geldiği gibi yaşadığı bu ifadeden görülmektedir. (Bakiler, 2008: 45)

Siyaset sözcüğü Arapça kökeni olan ve “*yetiştirmek, yönetmek*” anlamlarına gelen bir sözcüktür. Zamanla siyaset kavramı şehirlerin refahını artırmak için gerekli olan düzen olarak görülür. Siyaset, ayrışma ve birleşme olarak iki başlıkta incelenebilir. İnsan sosyal bir varlıktır ve siyaset nedeniyle birbirinden ayrışır veya tersi olarak birleşir. İnsanoğlu sosyal bir varlık olduğu için mecburen aynı zamanda da siyasal bir varlıktır. (Akın, 2015: 470-471)

Arif Nihat Asya, siyaset yaparken de her zaman doğru bildiğini söylemekten kendini alıkoymayan, kendi seçilmiş olduğu Demokrat Parti’yi bile eleştirdiği nesir türünde yazmış olduğu yazılarında görülmektedir. *Kanatlarını Arayanlar* (2017) isimli nesir kitabında, şairin nesir türünde kaleme almış olduğu köşe yazıları, denemeleri bulunmaktadır. Genellikle dönemin sorunlarına çözüm arayışı içerisinde olduğu bir tutum sergilediği görülmektedir. Şaire sürekli olarak yapılan eleştirilere köşe yazılarında aşağıda olduğu gibi cevaplar verdiği görülmektedir. Aşağıdaki metinde şairin kendi partisi dâhil her şeyi ve eleştirdiğini ifade eder:

Bir hoca sıfatıyla günümü imtihan sualleri tertibine verdim; “Demokrasinin edebiyata tesiri” diye de bir soru var. Benim için “İmtihanalarda bile Demokrat Parti’nin yârenliğini yapıyor.” demenize fırsat veriyorum. Gayret dostlarım, gayret! Partilerde yazılı bulunmayışımın partiler hesabına bir kayıp olmadığı gibi, hamdolsun benim hesabıma da kayıp değildir... Hangi partiden olduğumu mutlaka sorarsanız malûm olsun ki, Kanatlar ve Gagalar partisindenim. (Asya, 2017: 152)

Şehir, zengin insanların yaşadığı ve en büyük gücün zenginlik olduğu düşünenlerin yaşadığı yerdir, şehirde yaşayanlar güçlerini siyasi ve kültürel alanda kullanmışlardır. Demokrat Parti buna güzel bir örnektir. Demokrat Parti, esnaf ve tüccara vaatlerde bulunan ve desteğini esnaflardan alan bir partidir. Hem şehirde bulunan hem Anadolu’da bulunan tüccarlar Demokrat Parti’yi destekler ancak zamanla bu parti asimilasyona uğrar ve asıl idealizmini kaybeder ve zamana ayak uydurur. Arif Nihat Asya’da bu durumu eleştirir. (Sağlık, 2015: 312)

Arif Nihat Asya, prensip sahibi ve asla da bu prensiplerinden ödün vermeyen bir kişiliğe sahiptir. Şairin kızı Fırat’ın babası için aşağıdaki yorumlaması şairin prensiplerinden vaz geçmeyen bir karakteri olduğunu ve kendine has olan özellikleri olduğunu anlatmaktadır. Şairin kendi prensiplerinden asla dışarıya çıkmadığını anlatır:

...Çepeçevre kişisel açıdan olan prensiplerle çevrilmiş bir dünyadır bu. Öyle prensipler ki babam ömrünün sonuna kadar onlar yüzünden fedakârlık ve çok mücadele göstermiş, bu prensiplerin aksi hiçbir konuya dahi yaklaşmamış, o prensiplerden dışarı çıkmayı hiç düşünmemiştir. İşte, dışarıdan sert görünmekte olan bu dünyanın içi alabildiğine yumuşak, sıcak, derin ve romantiktir: sevgi, şefkat dolu bir kalbe sahiptir. Bu aşk Allah’a ve O’nun yarattığı canlı olan cansız olan her şeyeydi. (Öner, 1979: 69)

Arif Nihat Asya’nın *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* (2016) şiir kitabındaki “Kerkük” şiiri, şairin ikinci eşi Servet Hanım’a armağan ettiği kitabıdır. (Asya, 2016: 8) Şairin bu şiirinde çocukluk yıllarına ait olan düşüncelerini ve fikir dünyasına ait izler bulabilmekteyiz. Şair, ikinci eşi Servet Hanım’a tüm hayatını anlatmak ister. Bunun içinde en iyi bildiği tür olan şiiri kullanır. Eşinin kendini her ayrıntısıyla bilmesini ister ve bunun için şiirler kaleme alır.

Yılların ötesinden gelen
Kanadları yorgun kuşum..
“Büyük Kar” da ablam doğmuş
“Küçük Kar” da ben doğmuşum.
...
O, ipek çilesiymiş yumuşak;

Ben, bembeyaz kar topuymuşum.
 ...Bulamazsınız ey turnalar, artık,
 Çocukluğumuzu gölgeleyen söğüdü
 Arasanız da bucak bucak,
 Dağılsanız da bölük bölük...
 Ki yıllar, analarla babaları gömdü;
 Biz, Kerkük'ü gömdük! (Asya, 2016: 178-180)

Çocukluk yıllarını Balkan Harbi altüst eder, Birinci Dünya Savaşı'nın da bütün olumsuzluklarını yaşayan şairi için bu sosyal durumlar, sanatının da en mühim ilham kaynaklarını meydana getirir. Şair, imkânsızlıklar içinde, kendine bir imkân olarak yarattığı, öğretmenlik mesleğine tutunduğu görülür. Öksüzlük duygusu ve özellikle anne hasreti, şairin ilerleyen yaşlarında dahi dinmemiştir. (Orakçı, 2017: 16) Şair, şiirlerinin çoğunda Kurtuluş Savaşı ve o dönemde gerçekleşen diğer savaşların, Anadolu insanının üzerinde bıraktığı olumsuzluklara değinir.

O gün bugün, otururum
 Şunun şurasında...
 Adresimi sorarsan,
 "Bedbaht ile bahtiyar arasında!." (Asya, 2017: 27)

Arif Nihat Asya, karakterinde devamlı bir hüznün ve hasret duygusunu besleyerek devam ettirdiğini düşünülür. Küçük yaşlardan itibaren yatılı okula başlaması, bu yatılılık hayatının uzun yıllar devam etmesi, farklı şehirlerde yaşaması, şairin sanatsal kimliğini oluşturan temel etkenler olduğu düşünülmektedir. Çocukluğundaki yaşam şekli, şairin şiirini etkilemiştir. Öğrenimi için halasının ve eniştesinin desteğiyle önce Bolu'ya ardından ise Kastamonu'ya gidişi, şairin gurbete çıkışı olmuştur. On iki yaşında küçük bir çocukken bu gurbet onun hayatına etki etmiştir. Şair, mutluluk ile mutsuzluk arasında bir yerde olduğunu; ancak hala mutlu veya mutsuz olduğunu kendi de bilmediğini ifade eder. "*Çatalca'nın İnceğiz köyünde başlayan hayat macerası, İstanbul, Bolu, Kastamonu, Adana, Malatya, Diyarbakır, Edirne, Ankara, Eskişehir ve Kıbrıs'la devam etmiş ve bu mekânların hepsi de az veya çok bir şekilde şairin şahsiyetini de sanatını da etkilemişti*" Şair, sadece bu şehirlerle ilgili şiirler kaleme almamış, iller arasında seyahat ederken görmüş olduğu, özellikle mimari eserlerden, doğal güzelliklerden, efsanelerden bahsettiğini şiirlerinde görmekteyiz. (Orakçı, 2017: 17)

Arif Nihat Asya, manevi yönü kuvvetli olan bir aile içinde yetişmiştir. Ailesindeki herkes dini yaşayan insanlardı. Özellikle babası tarafından Ahîlik geleneğine bağlı olduğu bilinmektedir. Ahîliğin manevi değerleri üstün tutan bir esnaf teşkilatı olduğu kaynaklarda yer almaktadır. Adana’da edebiyat öğretmenliği yaparken aynı okulda görev yapan yakın arkadaşı ve aynı zamanda Fransızca öğretmeni olan Hakkı Mahmut Soysal, Arif Nihat Asya’yı; Mevlevi dedesi olan, Ahmet Remzi Akyürek ile tanıştırdığı bilinmektedir. Arif Nihat Asya’nın hayatının dönüm noktalarından biri bu tanışma olduğu düşünülmektedir. Ahmet Remzi Akyürek’ten el alarak Mevlevi şeyhliğine kadar yükselmiştir. Bu değişim şairin ilk şiirlerini reddetmesine neden olmuştur. Bebeklik döneminden itibaren çektiği tüm sıkıntılar, şairin ruhunun olgunlaşmasını sağlamıştır. Arif Nihat Asya, Mevlevi şeyhliğine yükseldikten sonra ruh ve düşünce manasında içsel olarak bir durulma yaşadığı bilinmektedir. (Orakçı, 2017: 17) Mevlevilik, acı çekerek olgunlaşmayı öngören bir makamdır. Arif Nihat Asya’nın acılı ve üzüntülü yaşamı onun dervişlik makamında hızlıca üst mertebelere çıkmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Şiirlerine ve yazılarına yansıyan ve düşünce dünyasının temelini oluşturan esaslar, milli değerler, Türklük şuuru ve milli kültürdür. Sanatının başından itibaren ana kaynaklarından birini “aşk” oluşturur. Bu aşk “insani” olandan başlayarak vatan coğrafyasının ağacına suyuna, dağına taşına, kısacası bütün güzelliklere uzanır. Türk milletinin değerlerine bağlılık, dini inançlar, gelenekler, vatana karşı derin bir sevgi onun dünya görüşünü oluşturur. Vatanın şehirleri, anıtları, ırmakları, ovaları, yaylaları onun şiir ve yazılarında dile gelirler. Osmanlının çekildiği geniş coğrafya ve Türklerin yaşadığı her yer onun ilgi alanına girer; oralarda olan bitenle yakından ilgilenir, oraların derdiyle dertlenir. (Orakçı, 2017: 18)

Arif Nihat Asya, sadece kendi coğrafyasının sorunlarıyla hemhâl olan bir şair değildir, yakın coğrafyaların kaderiyle ilgili de korkular yaşayan, dertlenen bir karakter yapısına sahiptir. Şiirlerinde bu endişelerin yansıdığını görmekteyiz. Şair insandan yola çıkarak evreni görmeyi arzulamaktadır. Şair, Türk toplumunun diğer toplumlarında farkının değerlerine bağlı bir topluluk olmasını ifade eder.

2.4. Dini İnanca Yönelik Düşünce ve Tasavvurları

Arif Nihat Asya “*Müslümanlıkla yoğrulan yurdu Müslümansız bırakma, Allah’ım!*” ifadesini kullanırken, milli şairimiz olan Mehmet Âkif Ersoy ile aynı çizgide ilerlediği düşünülmür. Milli şairimiz Mehmet Âkif Ersoy, şiire İslam idealizmini getirmiştir. Şiire,

yerli ve bize has olan bir değer olarak bakmıştır. Şiirinin temel konuları çoğu zaman millî ve manevi konular olmuştur. Şairlerimizin kendi yaşadıkları dönemde, kendi yaşamlarının sonrasındaki dönemlerde oluşan dinî hassasiyette inkâr edilemeyecek derecede mühim payları vardır. Bunun nedeni, edebiyatın toplumu yönlendiren bir değer olmasından dolayıdır. Cumhuriyet döneminde eserlerini vermiş olan “Bayrak Şairi” Arif Nihat Asya, şiirindeki millî ve manevi temalar ile kişisel farklılıklar görülmeyecek olunursa, bir taraftan yeni bir Mehmet Âkif Ersoy, bir taraftan da yeni bir Yahya Kemal Beyatlı çizgisinde olduğunu düşünülür. Yahya Kemal Beyatlı’ya aynı Mehmet Âkif Ersoy gibi toplumsal ve milli konuları farklı nazım şekilleriyle işlemiştir. Hepsi vatan sevgisi, kahramanlık, medeniyet, değerler, mücadele gibi kavramları işlemişlerdir; ancak Arif Nihat Asya, bunu yaparken şiirlerinde farklı nazım şekillerinden yararlandı ve rubai nazım şeklini çoğunlukla kullanmıştır.

Arif Nihat Asya, İslam dininin insanın ruhunda ortaya çıkardığı ürpertileri, gelenek ve göreneklerin insan hayatına verdiği disiplini ve yaratılan tüm her şeyi yaratandan ötürü aynı şekilde sevmek gerektiğini şiirlerinde açıklamıştır. Türk insanının değerlerine bağlılığını, gelenek ve göreneklere verdiği önemi, şairin de dünya görüşünü temsil etmektedir. Ulusal ve manevi değerlerin oluşturmuş olduğu milli kimlikten, milli değerlerden kopmamak şartıyla bütün yeniliklere açıktır. Ancak ulusal bir edebiyat oluşturmanın ilk şartının millet ve milliyetçiliği kabul ederek geçmişi çok iyi bir şekilde bilerek oluşturacağını ifade eder. (Öner, 1979: 25-27)

Edebiyat tarihçileri Arif Nihat Asya’yı, Türkçü-milliyetçi kategorinin içinde değerlendirmektedirler. Yaşamı incelendiğinde bu tespitin doğru bir tespit olduğu görülmektedir. Şiir yazmaya başladığı ilk yıllardan itibaren devrin yönelimine uyarak Turancılık çizgisinde şiirler kaleme aldı. Ancak bu noktada da yani Turancılık fikrinde de durmadı. Kendisini ve şiirinin sınırlarını sürekli olarak yenilemiş ve geliştirmiştir. Realist bir milliyetçilik anlayışı benimseyerek Türkçü-Turancı bir bakış açısından Anadolu ve Anadolu halkını anlatan, muhafazakâr ve dindar bir görüşe yöneldiği görülmektedir. Bu dönemden sonra yazdığı şiirlerini de bu anlayışa göre oluşturmuştur. Bu çizgideki şiirleriyle “Bayrak Şairi” olmuş ve bu mahlasla anılmıştır. (Turinay, 2012: 35) Osmanlı medeniyeti aynı Yahya Kemal’in şiirleri gibi şiirine girdi. Din kavramı da Mehmet Akif Ersoy’daki gibi işlediği temel konu oldu. Mevlevilikle

bağ oluşturduktan sonra din, tasavvuf, hikmet ve rintlik (dünya işlerini hoş karşılayan, hiçbir şeye aldırış etmeyen), Arif Nihat Asya'nın şiirinde önemli bir unsur oldu. (Özçelik, 2005: 13) Arif Nihat Asya, tüm bu hayal dünyasındaki zenginlikler ile keşfedilmeyi bekleyen bir cevher olarak karşımıza çıkmaktadır.

Arif Nihat Asya'da dinî ve tasavvufî unsurlar, özellikle “Duâlar ve Âminler” kitabında görülür. Bu kitap onun dinî motifleri nasıl, hangi anlayış ve ölçüde ele aldığını gösteren ve bu açıdan önem taşıyan bir eserdir. Yine Mehmet Akif ve Yahya Kemal dışarıda bırakılacak olunursa Arif Nihat Asya'nın bu tavrıyla Orhan Veli tarzı şiirle bu tür kavramlardan neredeyse tamamen uzaklaşan Türk şiiri, yeni bir soluğa kavuştu. Bugün bile, millet ve din kavramları akla geldiğinde hatırlayacağımız şairlerden birisi Arif Nihat Asya olmaktadır. (Özçelik, 2005: 53)

Arif Nihat Asya, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Orhan Veli Kanık, Nazım Hikmet gibi sanatçıların, yoğun yenilik arayışı içinde oldukları bir dönemde, edebiyatçılar içinde kendine has bir tema belirleyerek Mehmet Akif Ersoy, Yahya Kemal Beyatlı gibi edebiyatçıların yolunda olduğunu göstermiştir. Orhan Veli Kanık ve Nazım Hikmet gibi yeni nazım şekilleri deneyen, şiire yeni teknikler getiren sanatçıların olduğu bir dönemde eskiye bağlı kalmış ve eski ile yeni arasında bir köprü oluşturmuştur. Arif Nihat Asya, şekil olarak geleneksel ve yenilikçi bir anlayışla tüm yenilikleri muhayyilesinde toplayarak, bu kavramların sentezi olan şiirler kaleme almıştır. *Kanatlarını Arayanlar* (2017) kitabında yer alan yazılarında sürekli gelecek için uğraşarak planlamalar yapanlara karşı çıkarak geçmişini savunmakta olduğunu görülür. Şaire göre; geçmiş unutulmuş geleceğin kurulmayacağı fikrini savunduğu “Dergi” isimli yazısında şöyle der: “*Bugün, Yarın, Âti, Ferda, İleri, İstikbal gibi adlar taşıyan gazete ve dergiler gördüm; Dün adıyla bir dergi çıkarmayı düşündüm*” (Asya, 2017: 47) Bu yazısında herkesin gelecekte konuştuğu bir toplumda geçmişini hatırlatmanın gerektiğini ifade etmiştir. Şair, geçmişin tam olarak sağlam bir sentezinin yapılmadan, gelecek için bir planlama yapmanın mümkün olmadığını düşünür.

Kubbe-i Hadra (1924) kitabındaki şiirlerine bakıldığında, şairin bu kitaptaki şiirlerinde derinlik ve sonsuzluk özlemi görülmektedir. Yurt insanının diline, dinine, yaşayışına, dini inanışına, mimari eserlerine yeni bir bakış açısı getirmiştir ve hatta bu bakış açısıyla Yahya Kemal Beyatlı'yı anımsatmaktadır. Değerlerimizi yıkmak isteyenleri ağır bir dil ile yermiştir. Her türlü yeniliğe özellikle milli benliğimize zıt

düşmeyecek olanlara kapılarını açmıştır. (Birinci, Özarslan, Doğanay, 2018) Değerlerimizi korumamız gerektiğini, değerlerimizi koruyarak başka medeniyetlerden aldığımız değerleri kendi değerlerimizi besleyen öğeler olarak kullanmamızı ister. Türk medeniyetinin diğer medeniyetlerden destek almasını ister ancak bu destek özümüzü değiştirmeden gerçekleşmesini ifade eder. Bunun nedeni özün kaybolmadan yeniliğin meydana gelmesi gerekliliğidir.

Bu çarpık taşları insan yapacak
 Ve sonra elinden çıkana meftun
 Cihanda şaheser diye tapacak
 Köhne bir atölye içinde mahpus
 Sanatkâr demiyor: Taşları insan
 İnsanı taş etmek Allah'a mahsus
 Bir altın külçesi almış eline
 Yontmaya başladı dönüp bakarak
 Model güzellerin en güzeline
 Ey ondan bir heykel yapacak ahmak
 Allah'ın çamurdan yarattığını
 Sen misin çevirip altın yapacak? (Asya, 1976: 226-227)

Arif Nihat Asya, bu şiirinde Allah'ın eşi benzeri olmayan kudret sahibi oluşuna, yaratma kudretinin sade ve sadece Allah'a has olduğuna ve bütün yaratılmış olan güzelliklerin yaratıcısının tek sahibinin Allah olduğuna değinmiştir. İnsan ne kadar uğraşsa da ilahi yaratıcının yarattığı güzelliğin bir benzerini yapamayacağını söyler şair. Tasavvufi manada yukarıdaki mısralar düşünüldüğünde ne kadar uğraşırsa uğraşsın insanoğlu Allah'a kul olacak kadar olgunlaşmayacağını ifade eder. İnsan her zaman Allah'ı ilahi kudret sahibi ve yaratıcıyı aramak zorunda olduğunu ifade eder. Yukarıdaki dizeleri şair tasavvufu tanıdıktan sonra yazmıştır. Şair, tasavvufu tanıdıktan sonra tam bir teslimiyet ile kendini dine ve maneviyata adanmış ve bu çizgide şiirler ve yazılar kaleme almıştır.

Senelerce yaşadı.
 Ben ömrümü verirken onun saadetine
 Mukaddermiş ona da ayrılık çattı anne.
 Şimdi inkisarım yok beni vuran her kimse...
 Lakin öyle bir vurgun,
 O kadar yorgunum ki bari Azrail olsun
 Gelip koluma girse...
 Ben teselli görmemiş bir derdim anneciğim...
 Olmasaydı uzakta beni düşünen bir kız
 Ve siz olmasaydınız

Varlığımı toprağa sererdim anneciğim. (Asya, 1976: 29)

Annesi şairi bırakıp uzaklara gitmişti, ilk evliliğinde de aradığı mutluluğu bulamamış ve ilk eşi Hatice Seniha Hanım'dan ayrılmıştır. Hayatındaki tüm bu özlem ve ayrılıkları kadere bağlamıştır ve kadere teslim olmuştur. (Kılıç ve Sezgin, 2017: 87) Şairin birçok şiirinde kendini teselli ettiği belirlenmiştir. Bu tesellinin nedeni şairin anne baba hasreti ve ilk eşi Fatma Hanım'ın onu terk edişidir. Kendisinin hayata tutunma nedeni olmasaydı ki o nedenlerden en önemlisi Filistin'in Akka şehrindeki annesidir, şair şiirlerinde annesi olmasaymış kendisinin acıdan ve yalnızlıktan ölebileceğini şiirlerinde ifade etmektedir.

2.5. Şairin Şiir ve Nesir Türündeki Eserleri

Arif Nihat Asya'nın toplamda yayınlanan otuz üç kitabı vardır. Otuz üç kitabın yirmi üç tanesi şiir, on tanesi de nesir kitabıdır. Şairin, roman türünde bir eseri yoktur; şiir, fıkra, mensur şiir türünde yazmıştır. Şair şiirlerinde nazım şekli olarak daha çok rubai nazım şeklini tercih ettiği görülmektedir. Yayınlanmış olan otuz üç kitabın, bugüne kadar defalarca farklı yayınevlerinden baskısı yapılmıştır. Şairin yakın dönemlerde ise bu kısa kitaplar birleştirilerek yayınları yapılmıştır. Bu nedenle kitap isimlerinde, ilk basımlarının yapıldığı zamandan günümüze kadar değişiklikler meydana gelmiştir. Eski basımlarında farklı bir ismi olan kitap sonraki basımlarda farklı bir kitap içerisinde yer aldığından dolayı kitabın temel adı olarak farklı geçmektedir. (Orakçı, 2017: 34)

2.5.1. Şairin Şiir Kitapları

Heykeltıraş: Şairin gençlik yıllarına ait yirmi bir tane şiirinin yer aldığı kitabıdır. Kitabın ilk baskısı 1924 yılında yapılmıştır. Kastamonu ve Bolu'da öğrencilik yıllarındayken yazdığı şiirleri yer almaktadır. Karamsarlık ve isyan içerikli ilk şiirleri bu kitaptadır. Tasavvuf ile tanıştıktan sonra bu kitabını reddetmiştir.

Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor: İlk baskısının 1942 senesinde yapılmış olan ve şairin aile ve kahramanlık temalı kırk iki şiirinin yer aldığı kitabıdır. Bu kitabın bir özelliği de

Adana'nın düşman işgalinden kurtuluş günü için yazmış olduğu ve onu "Bayrak Şairi" olarak insanların tanınmasını sağlayan şiiri *Bayrak* bu kitapta yer almaktadır.

Kubbe-i Hadrâ: Mevlana ve Mevlevilik ile ilgili yetmiş iki şiiri yer almaktadır. Şiirler, dil ve şekil itibariyle klasik şiir geleneğine bağlıdır. Dervişlik ve tasavvuf içerikli şiirler yer almaktadır. (Birinci, Özarslan, Doğanay, 2018)

Rübâiyyat-ı Ârif-I: İlk baskısı 1956 yılında yapılan kitapta şairin değişik konularda kaleme almış olduğu yüz seksen üç rubai nazım şekliyle yazılmış şiirler yer almaktadır. Bu kitap şairin aynı zamanda ilk rubai denemelerinin yer aldığı kitabıdır. Bu nedenle teknik ve içerik açısından kusurlu şiirleri yer almaktadır.

Rübâiyyat-ı Ârif-II: Kitapta özellikle Kıbrıs'ın tarihini ve siyasi süreç içerisinde geçirdiği değişimleri anlatan rubailer yer almaktadır. Kıbrıs ve Kıbrıs Türkleri ile ilgili yazmış olduğu iki yüz altmış sekiz rubai yer almaktadır.

Rübâiyyat-ı Ârif-III: İlk baskısı 1964 yılında yapılan kitapta Arif Nihat Asya'nın değişik konu ve temalarda yazmış olduğu üç yüz dokuz rubai yer almaktadır.

Kökler ve Dallar: İlk baskısı 1964 yılında yapılmış olan kitabın içinde Arif Nihat Asya'nın 47 adet şiiri bulunmaktadır. Bu şiirlerinin genel temaları, şairin geçmişe duymuş olduğu özlem, tarih ve yurt sevgisi, tanınmış bazı şahsiyetler ile ilgili şiirler olarak üç başlıkta incelenebilir.

Emzikler: Çoğunluğu bir kıta olan veya sadece bir beyitten oluşan toplamda yüz on dokuz şiirin yer aldığı kitaptır.

Rübâiyyat-ı Ârif-IV: İlk baskısı 1967 yılında yapılan kitapta toplamda dört yüz altmış iki rubaisi bulunmaktadır. Şairin en son *Rübâiyyat-ı Ârif-I* (2014) ve *Rübâiyyat-ı Ârif-II* (2014) olarak iki kitapta tüm rubaileri toplanmıştır.

Duâlar ve Âminler: İlk baskısı 1967 yılında yapılmış olan kitapta şairin dini içerikli otuz bir şiiri yer almaktadır. Edirne'nin camilerini anlatan şiirleri dikkat çekicidir.

Yürek: Birer beyit ve kıtalardan oluşan toplamda 56 şiirin yer aldığı kitabıdır. Yürek kitabının ilk baskısı 1968 senesinde yapılmıştır.

Kundaklar: İlk baskının 1969 senesinde yapılan kitapta yurt güzellikleri ve tarih konulu yetmiş üç şiir yer almaktadır.

Rübâiyyat-ı Ârif-V: İlk baskısı 1969 senesinde yapılmış olan kitapta şairin Avrupa seyahati sırasında edindiği izlenimleri anlattığı seksen altı şiiri yer almaktadır.

Aynalarda Kalan: İlk baskısı 1969 yılında yapılan ve şairin otuz beş şiirinin yer aldığı kitaptaki şiirlerin konusu; aşk ve kadın güzelliğidir.

Divançe-i Ârif: Klasik Türk şiiri şekil ve konusuna benzer otuz altı şiirin yer aldığı kitabın ilk baskısı 1971 senesinde yapılmıştır.

Basamaklar: Şairin tarihi kıtaları, dini ve milli konuları işleyen yüz bir şiiri yer alır.

Fatihler Ölmez: İlk baskısı 1976 yılında yapılmış olan kitapta şairin İstanbul'un Fethi ve Fatih Sultan Mehmet üzerine yazılmış yüz seksen beş şiiri bulunmaktadır.

Ses ve Toprak: İlk baskısının 1976 yılında yapılmış olan şiir kitabında ömrünün son dönemlerinde yazmış olduğu yüz altmış üç şiir bulunmaktadır.

Takvimler: İlk baskısının 1976 yılında yapılmış olan kitapta şairin toplamdan yüz elli altı karma nazım şekliyle oluşturulmuş şiir yer almaktadır.

Ötüken Yayınlarından yapılan son baskılarda *Rübâiyyat-ı Ârif-I* (2014) kitabının içinde; *Rübâiyyat-ı Ârif-II* (Kıbrıs Rubaileri), *Rübâiyyat-ı Ârif-III* (Nisan) kitapları vardır. *Kökler ve Dallar* (2017) kitabının içinde; Emzikler, Büyüyün Kızlar Büyüyün kitapları bulunmaktadır. *Rübâiyyat-ı Ârif-II* (2014) şiir kitabında; *Rübâiyyat-ı Ârif-IV* (*Kova Burcu*), *Rübâiyyat-ı Ârif-V* (*Avrupa'dan Rübâiler*), *Rübâiyyat-ı Ârif-VI* (*Yerden Gökten*) kitapları bulunmaktadır. *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* (2016) kitabında; *Aynalarda Kalan*, *Aynalar*, *Köprü*, *Kubbe-i Hadrâ* kitapları yer almaktadır. *Duâlar ve*

Âminler (2016) şiir kitabının içinde bulunan kitaplar ise şunlardır; *Dîvançe-i Ârif*, *Kundaklar*, *Basamaklar* isimli kitaplarıdır.

2.5.2. Şairin Nesir Kitapları

Yastüğünün Rüyası: İlk baskısı 1930 senesinde yapılmış olan kitapta on bir mensur şiir, iki tane de nükteli yazı bulunmaktadır. Kitabın bir kere baskısı yapılmıştır.

Ayetler (Kanatlarını Arayanlar): İlk baskısı 1936 senesinde yapılmıştır. *Ayetler* adının halk arasında yanlış anlaşılacağını düşünen şair bir sonraki baskıda kitabın adını *Kanatlarını Arayanlar* olarak değiştirmiştir. Dönemin sorunlarını işlediği elli dokuz yazının bir kısmı mensur şiir, bir kısmı ise nesir türündedir.

Kanatlar ve Gagalar: İlk baskısı 1945 yılında yapılan kitapta farklı konularda yazılmış olan üç yüz elli dört yazı bulunmaktadır.

Enikli Kapı/Top Sesleri (Çekirdek): Siyasi ve sosyal eleştirilerin yer aldığı seksen sekiz yazısının yer aldığı kitabın ilk baskısı 1964'te yapılmıştır. İlk baskısında *Enikli Kapı* olarak bastırıldığı kitabın ikinci baskıda adını *Top Sesleri* olarak değiştirmiştir.

Aramak ve Söyleyememek: İlk baskısı 1976 senesinde yapılan kitapta, şairin farklı konularda yazmış olduğu iki yüz sekiz yazısı yer almaktadır.

Ayın Aynasında: İlk baskısının 1976 yılında yapılmış olan kitapta; fıkra, seyahat yazısı, manzume, mektup, mensur şiir türlerinde yüz yetmiş bir yazı yer almaktadır.

Kubbeler: İlk baskısı 1976 yılında yapılan kitapta şairin fıkra ve mensur şiir türünde, iç ve dış politikaya dair görüşlerinin yer aldığı iki yüz otuz iki yazısı yer almaktadır.

Arif Nihat Asya'nın bütün eserleri bir araya getirilerek yedi şiir kitabı ve beş nesir kitabı Ötüken Yayınları tarafından basımı yapılmıştır. (Orakçı, 2017: 39)

3. ARİF NİHAT ASYA’NIN ŞAİRLİĞİ VE ŞİİRLERİ

3.1. Şairin Dili ve Üslubu

İnsanlar kendilerini ifade ederken, kendilerine has, kimseninkine benzemeyen bir dil kullanırlar. (Kaplan, 2016: 166) Her şairin, her yazarın kendine ait kullandığı bir üslup, kendine ait olan sözcükleri ifade ediş şekli vardır. Sözcükleri ifade şekli şairi veya yazarı diğer şair veya yazarlardan ayırır. Üslup, yani söyleyiş özelliği toplum içinde zamana ve mekâna göre değişiklik gösterir, dolayısıyla üslup yaşayan bir varlıktır denilebilir. Dil medeniyeti tamamlayan bir unsurdur, bu konuda Mustafa Şerif Onaran’ın şu ifadesi dikkat çekicidir: *“Uygarlık önden gider. Dilin onu izlemesi yavaştır. Ama dilde yaşarsa, hele şiirde yer alırsa uygarlığın izi silinmez. Yeter ki yaşamayı kolaylaştıran, barışı çağrıştıran bir uygarlık olsun.”* Sözleriyle dil ve medeniyetin beraber gelişmesinin önemine vurgu yapar. (Onaran, 2012: 204)

Yaşanılan toplum, kişinin söyleyiş özelliğini etkilemektedir. Arif Nihat Asya, Türkçe’nin diğer dillerden üstün bir söyleyiş özelliğine sahip olduğunu düşünülür. Bunun nedeni Türkçe’nin köken bakımından zengin bir dil olması ve kişinin kendini her durumda kendini ifade edecek bir hali olmasına bağlamaktadır. Arif Nihat Asya, *Kökler ve Dallar* (2017) şiir kitabında bulunan “Dil” şiirinde, milletlerin dil sayesinde varlıklarını oluşturduklarını savunur. (Asya, 2017: 264) Milleti millet yapan bayrak, ortak ülkü, ortak tarih gibi unsurlar bulunmaktadır; ancak bu unsurların başında da dil gelmektedir. Milletler, kendi içlerinde ortak bir anlaşma şekli oluşturmak için kendilerine has bir dil geliştirmişlerdir.

Dilimiz, bir devamdır... kopmaz:
Dili millet yapar, kurum yapmaz! (Asya, 2017: 264)

Her milletin kendine özgü bir dili mevcuttur. Yukarıdaki mısralarda dili oluşturan temel unsurun millet olduğunu, kişilerin ve kurumların isteseler dahi bir dil meydana getirmelerinin zor olduğunu söyler. (Orakçı, 2017: 31) Dil, insanların en önemli anlaşma araçlarından birisidir.

Arif Nihat Asya, bir ‘dil kuyumcusu’ dur; ele aldığı konu ne olursa olsun, onun en büyük meziyeti dili sanatkârane bir şekilde kullanmasıdır. Türk milletinin dili olan Türkçeye karşı son derece hassastır; Türkçeyi şiirli bir dil olarak kabul eder ve ‘şiirden dilim’ ifadesini kullanır. (Orakçı, 2017: 30)

Arif Nihat Asya, milletlerin devamlılığı olduğu gibi, dilinde sürekli kendini yenileyen bir devamlılığı olduğuna inanmaktadır. Dil, insanların en önemli anlaşma araçlarından biridir.

Arif Nihat Asya, “Bayrak Şairi” olarak değerlendirilmektedir. Bayrağa, vatana, millete dair güzel şiirler örnekleri yazmıştır. Yaptığı yeniliklerle Türkçeye yeni bir ses bayrağı, ses değeri, söyleyiş özelliği kazandırmıştır. Denemiş olduğu farklı nazım şekilleriyle Türkçeye birçok farklı söyleyiş özelliği katmıştır. Şairin şiirleri dikkatli bir şekilde incelendiği zaman, şiirlerinde üst düzey bir dilbilgisi ve dil bilinci görülmektedir. Dilin nesnel yapısının, bireysel ve toplumsal yapının bir yansıması olarak değerlendirmiş ve aynı zamanda insanı diğer varlıklardan ayıran temel özelliğin dil olduğunun bilincinde olduğunu düşünülür. Bu nedenle, dile ve dilin kullanımına büyük önem vermiştir. (Börekçi: 29) *Kökler ve Dallar* (2017) şiir kitabındaki “Dil” şiirinde, Türkçe sözcüklerin kelime yapısının esnekliğini ifade etmektedir:

Hor görenler benim -aslında- şiirden dilimi,
Söylesinler bana: “May hart” ile “Gönlüm” bir mi? (Asya, 2017: 261)

Osmanlı, Sanayi devriminden büyük hasar almıştır ve dünyanın değişimine ayak uyduramamıştır. Tüm ülkelerde ve Osmanlı’da, Sanayi Devriminden sonra yeni arayışlar oluşmaya başlamıştır. Osmanlı’da Kurtuluş Savaşı sonrasında gerçekleşen *Dil Devrimi* ülkenin dünyaya ayak uydurmaya çalışmasının bir neticesidir. Bu nedenle Anadolu’nun, Dünya düzenine uyum sağlaması için Arap harfli Osmanlıca terkedilerek Latin harflerine geçildi. Bunun nedeni Dünya’da gerçekleşen gelişmelere Arap harfleriyle yazılan Osmanlıca’nın ayak uydurmamasıdır; ancak *Dil Devrimi* bir anda gerçekleştiği için Anadolu’da hemen özümsemeyiz ve Osmanlıca’ya karşı bir özlem oluşur. (Onaran, 2012: 200) Yukarıdaki şiirde Türkçe’nin şiirsel bir dil olduğunun ve kelimelerin duygu ve düşünceleri aktarmada önemli bir havası olduğunu ifade etmektedir. Türkçe’nin yabancı diller karşısındaki manevi zenginliğini ifade ettiği aşağıdaki şiir aynı zamanda şairin Türkçeyi diğer dillerin üstünde gördüğünü göstermektedir. Türkçe’nin kelime yapısının duyguları ifade etmede diğer dillere göre daha başarılı olduğunu ifade etmektedir. Şairin Türkçeyi yüceltirken diğer dilleri de alçaltmadığını yukarıdaki beyitte görülmektedir.

3.2. Şiirlerinin Biçimsel Özellikleri

Arif Nihat Asya, şiirin ve sözcüklerin imkân ve sınırlarını, sürekli yeniliklerle zorlayan ve yeni arayışların kapısını yazmış olduğu her şiirde gösteren bir şairdir. Yazmış olduğu tek bir şiirde bile farklı biçimsel şekil özelliklerini denemeyi ihmal etmediğini görmekteyiz. Nazım şekillerinin hem kurallı olanlarını hem de kuralsız olanlarını kullandığı tespit edilmektedir. Hece, aruz, serbest ölçüyle şiirler kaleme almış ve bunda olumsuz bir durum görmemiştir. Özellikle yazmış olduğu uzun şiirlerinde şekil bakımından herhangi bir çekincesi yoktur. Geleneğe bağlı olarak kaleme almış olduğu şiirlerde dahi yeni arayışları denemiştir. Özellikle rubai nazım şeklini ustaca kullanan şair, düzyazı ve şiirinde birçok farklı yazı tekniğini kullanmıştır. Şair rubaileri hariç altı yüz otuz yedi şiirinde aruz ölçüsü, beş yüz kırk dokuz şiirinde hece ölçüsü, yüz yetmiş dokuz şiirinde serbest ölçüyü kullanmıştır; düzyazılarında fıkra ve mektup türünü kullanmıştır. (Orakçı, 2017: 24-26)

Arif Nihat Asya, şiire aruz ile başlamıştır; ancak hece, aruz, serbest ölçü gibi birçok ölçüyü başarıyla kullanmıştır. *“Aruza yabancı bir vezin gözüyle bakmaz. Heceyle doğan şiirin olması gibi aruz ve serbest ölçüyle de doğabilecek şiirlerin olduğunu düşünür.”* Şairin şiirin biçimsel açıdan bu düşüncesi, şiirlerini hem içerik hem de şekil bakımından olumlu yönden etkilemiştir. Şair, şiirlerinde aruz ve hece ölçüsünün inceliklerini kullanarak, şiirlerine zenginlik kazandırmıştır. Şairin, vezinler konusundaki bu kadar başarılı eserleri verebilmesinin nedeni; Divan ve Halk edebiyatındaki şairlerin eserlerini okuyarak şerh etmiş ve şairleri tanımış olmasıdır. Bu nedenle hangi vezni kullanırsa kullansın kafiyeye bağlı kalmış ve kafiyeyi önemsemiştir. (Çetin, 2017: 19)

Ey şiir söyleyenler, şiir yazarlar;
Sanmayın şi’ri satranç gibi bir oyun:
Onda kelimeleri, istediğiniz
Değil, istedikleri yerlere koyun! (Asya, 2017: 262)

Şair kelimelerin kendi içinde bir uyumu olduğunu ve kelimeler her ne kadar da insanların kendi hayal gücünden çıksa da, istedikleri yerlerde durduklarını ifade etmektedirler. Bizler satranç oynar gibi sözcükleri istediğimiz yere koyamayız, sözcükler kendileri nerede duracaklarını bildiklerini ifade eder. Şairin yukarıdaki

şiiirinden çıkardığımız sonuç; şiiirde ahenk vazgeçilmez bir unsur olduğudur ve ahenk Türkçe'nin söyleyiş özelliğinin doğal bir sonucudur.

Arif Nihat Asya'nın Divan Edebiyatı nazım şekilleri içinde en çok kullandığı nazım şekli rubaidir. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı şairleri içinde rubai nazım şeklini en çok kullanan edebiyatçıdır. Şairin, bu nazım şekline karşı özel bir ilgisi olduğu şiiirlerinden görülmektedir. Hatta şair rubaiye olan ilgisi şu sözlerle açıklamaktadır:

Daha sonra rubaiye eğildim. Türkçe, Farsça, Arapça rubailerin hepsini değilse bile bir haylisini okudum. Gördüm ki rubainin vaat ettiği imkânlar gerçekleştirilmiş olmaktan çok uzak. Ve tahminen 1953 veya 1954'te rubaiye başladım. Rubainin çerçevesini çok genişlettim. Tabiatı, hayatı, aileyi, cemiyeti, hatta uzvi isteği, memleket menkıbelerini, kasabalarını, şehirlerini, sularını, rubaiye soktum, (...) Rubai benim mizacıma da uygundur. Rubaiye mal edilmesi mümkün birçok buluşları sokağa atacağıma bu kısa nev'e mal ettim. Rubai Türk'ün mizacına da uygundur. Hemen hemen maninin ufak tefek farklarla aynıdır. (Asya'dan Akt. Orakçı, 2017: 26)

Arif Nihat Asya, nazım şekilleri konusundaki farklı arayışlarını, ölçü konusunda da devam ettirdiğini görmekteyiz. Hece ölçüsü, aruz ölçüsü ve serbest ölçüyü şiiirlerinde başarıyla uygulamıştır. Serbest ölçününde bir ölçü olduğunu, serbest ölçü ile şiiir yazan bazı şairlerin şiiiri basitleştirdiğini düşünerek onları eleştirir. Serbest ölçü ile şiiir kaleme alan şairlerin dikkatli olmadığı durumda şiiir yazmış olmadığını, sadece kendilerini kandırdığını düşünür. Serbest vezinle şiiirler kaleme alan bir şair, şiiirin şekilsel özelliğinden çok ahengine dikkat etmeli olduğu görüşündedir. Bir şairin serbest ölçüde başarılı olmasının temel faktörü aruz ölçüsü, hece ölçüsünü iyi kullanmasıdır. Aruz ve hece ölçüsünü iyi kullanan bir şairin daha sonrasında serbest ölçüye geçtiği durumda başarılı olacağına inanır. (Orakçı, 2017: 26)

Arif Nihat Asya'nın şiiirinde kafiye (uyak) vazgeçilmez bir unsurdur. Serbest ölçü ile kaleme almış olduğu şiiirlerinde dahi mutlak surette kafiye kullandığı görülmektedir. Şiiirde ahenk unsurlarını ön planda tutan şair, bu ahengi de en çok; aliterasyon, asonans gibi ses tekrarlarıyla ve kafiyeyle sağladığı görülür.

3.3. Şairin Edebiyatımızdaki Yeri

Arif Nihat Asya'yı edebiyatın içerisinde belli bir yere koymak veya belli bir akıma bağlı olduğunu söylemenin yanlış olduğunu düşünüyoruz. Edebiyat araştırmacıları Arif Nihat, Milli Edebiyat akımının içerisinde değerlendirmenin doğru olduğunu

söylemektedirler; bunun ne kadar doğru bir tespit olup olmadığı tartışmaya açıktır. Şairin uzun yıllar süren şiir hayatı, şairin şiirleri ve söyleyişi tamamen zenginlik abidesidir. Örneğin hece ile yazmış olduğu şiirlerde, bazen aruz ölçüsünü kullanması nedeniyle diğer hece ölçüsü kullanan şairlerden ayrılan bir yönü vardır. Ters olarak da, aruz ölçüsünü kullanan şairlerden heceyi kullanması yönüyle ayrılır. Arif Nihat hiçbir ekol içinde yer almadığı için ve kendine has bir üslup benimsediği için orijinal ve farklı bir yapısı bulunmaktadır. (Orakçı, 2017: 32)

Arif Nihat Asya'nın şiir ve yazılarının temel konusu insandır. Yaşama dair her ayrıntıyı onun şiirlerinde bulabilmek mümkündür. Bu nedenle şiir ve yazılarını okuyan her okuyucu onun yazılarında kendinden bir parça bulabilmektedir. Türkçeyi tüm incelikleriyle kullanmayı başarmıştır. Ele aldığı her konuyu titizlikle işlemesi ve Türkçeyi güzel bir şekilde kullanması nedeniyle, geçmişte ve gelecekte zevkle okunacak olan ender şairlerden olduğu düşünülmektedir. Şairin renkli bir sanat dünyası vardır, çeşitli konularda başarılı eserler kaleme almış ve aynı dönem edebiyatçıları arasında, hayattayken ün sahibi olmayı başarmıştır. (Öner, 1979: 38)

Milli ve manevi yönü sağlam bir edebiyatçı olduğu bilinen Arif Nihat Asya, Türk milletinin milli ve manevi zenginliklerinin ve değerlerinin en önemli savunucularındandır. Türk milletinin bu maddi ve manevi değerlerini yok etmek isteyenlerin karşısında duran eserler kaleme almıştır. Şair ne İslamiyet öncesi Türk tarihini reddeder, ne Osmanlı dönemini, ne Cumhuriyet dönemini. Geçmiş, şimdi ve gelecek onun eserlerinin temel fikrini oluşturur. Kaybedilen topraklarla ilgili ömrünün sonuna kadar özlem ve hasret duygusu duymuştur. Kaybedilen vatan topraklarıyla alakalı siyasi görüşlerini sakınmadan kaleme almıştır, dış siyasette cesur bir söyleyiş şekliyle yazılar yazmıştır. (Öner, 2004: 110)

Halk ile iç içe olmaktan mutluluk duyan bir kişiliğe sahiptir. Kibirden uzak ve tevazu sahibi bir karaktere sahiptir. Paraya değer vermeyen, yardım etmeyi ve iyilik yapmayı seven gönül ehli bir edebiyatçıdır. Halk ile iç içe bir yaşam sürmesi şairin şiirlerinde halkın içinden olaylara yer vermesi ve nesirlerinde halkın sorunlarını anlatmasına neden olmuştur. (Çetin, 2017: 16)

Rubâiyyat-ı Ârif- II (2014) şiir kitabında, Türkçe ile Osmanlıcanın aynı dil olduğunun mesajını vererek edebiyatımıza farklı bir söylem getirmiştir. Aşağıdaki şiirde şair,

Türkçe ile Osmanlıca'nın farklı şeyler olarak algılandığını; ancak Osmanlı Türkçesi ile Türkiye Türkçesinin aynı şeyler olduğunu, sadece yazılış şekilleri birbirinden farklı okunuşları ise aynı olduğunu ifade etmektedir.

Ordan, şahane Hamidin Çamlıca'sı;
Buradan, koca Yahya Kemal' in Kanlıca'sı
Her uğradığım zaman sorarlar benden:
“Şi'rin ne demek, Türkçe'si, Osmanlıca'sı?” (Asya, 2014: 203)

4. ARIF NİHAT ASYA’NIN ŞİİRLERİNDE ŞEHİR VE MEDENİYET

4.1. Şehir ve Tabii Güzellik

“*Manzara bir ruh halidir*” Şairler şiirlerini kaleme alırlarken içinde buldukları şehirden bağımsız olamazlar. (Tanpınar’dan Akt. Sağlık, 2015: 312) Tabii güzellik şehirler için büyük bir şanstır; ancak doğal olarak güzel olan bir şehir, sonradan yapılan müdahalelerle doğal görünümünü kaybederek yapay bir hal alabilmektedir. Bilinçsizce yapılan şehirleşme faaliyetleri ve modernizmin olumsuz etkisiyle beraber, şehirlerin doğal görünümünden uzak, yapay bir hal aldıkları görülmektedir. Modernizmin her şeyi gelenekten ve özünden kopuk bir şekilde yorumlaması, şehrin doğal şekline yapay bir hal aldırılmaktadır. Bu şekilde birbirinin aynısı olan ve estetik zevkten uzak şehirler meydana gelmektedir. Şehirlerin bizlere sunduğu tabii güzellikler değerlendirildiğinde, şehirler daha da güzelleşerek estetik bir hal alır. Şehirlerin tabii imkânları aslına dokunmadan değerlendirildiğinde ve bir de buna şehrin mimari eserlerle bütünleştiği düşünüldüğünde, tabii güzellik ve mimari eserler bir arada büyümlü ve etkileyici bir hal alır. Ancak bilinmesi gereken bir durum vardır ki o da şudur; şehirlere yapılan bilinçsiz mimari veya sözde doğal olduğu düşünülen dokunuşlar şehrin estetik görüntüsünü bozabilmekte ve şehre ait olan dokuya zarar vermektedir. (Güneş, 2018: 80)

Arif Nihat Asya’nın şiirleri ve yazıları incelendiğinde, Anadolu’nun bulunmayı bekleyen bir hazine olduğunu, halen daha keşfedilmemiş güzellikleri olduğunu anlatır. Bu çerçevede *Kanatlarını Arayanlar (2017)* nesir kitabında ülkemizdeki doğal güzellikleri anlattığı “Gözlük” yazısı dikkat çekicidir. Şair yazısında ülkemizin dört bir yanının doğal güzelliklerle dolu olduğunu; ancak bu doğal güzelliklerin fark edilmediğini ifade eder:

Şu memleketin kıraçlarında baharı görmeye niyetliysen gözlüğüne yeşil camlar takta bak. Tependen bulutlar ya dolu, ya yıldırımlar bulutudur.. gökte maviyi özledinse mavi gözlük tak da bak. Ayıplar gözlüğünün çerçevelerinden taşarsa gözlerini yum da bak. Yaza çıkmayacak, başaklar sararmadan ya sürülecek, ya öldürüleceksin başakları şimdiden, sararmış görmek dilerse sarı gözlüğü tak da bak. Her şeyi olduğu gibi görmeye tahammülün varsa, gözlüğünü çıkar, kaşlarını kaldır, gözlerini aç da bak... (Asya, 2017: 101)

Yukarıdaki yazıda insanlar tarafından istenirse, tüm doğal güzelliklerin çıplak gözle görülebileceğini; ancak insanların bu güzellikleri fark etmek için farklı bahaneler aradığı eleştirildiği görülmektedir. İnsanlar, yaşamın kargaşasında gözünün önünde olan doğal güzellikleri dahi göremediğini anlatır, bu durum şairin şairin modernizme yapmış olduğu bir eleştiridir.

Bu bölümde, şehir için doğal güzelliklerin önemi ve şehre kazandırdığı değerler incelenecektir. Arif Nihat Asya, şehirlerin doğal güzelliklerinden özellikle; havasını, akarsularını, tarihini ve tarih ile doğanın birleşimini işlemiştir. Bu bölüm iki kısma ayrılacaktır: İlk bölümde, şehirler için en önemli yaşam kaynağı olan suyun önemi ve yaşam kaynağı olan suyun, şairin şiirlerinde nasıl yer aldığı; ikinci olarak doğal güzelliklerin insan yaşamına etkilerinin neler olduğu açıklanacaktır.

4.1.1. Yaşam Kaynağı Olan Su

Şehir ve su, bu iki kavramı bir arada değerlendirmek gerekli, hatta zorunludur. Su ve şehir, ilk başta tesadüfi olarak birbirlerine bağlanmıştır; ancak suyun etkisiyle beraber şehirler gelişmiş ve zenginleşmiştir. İçinde su barındıran şehirler diğer şehirlere göre daha avantajlıdır: “*Su, şehrin kültürüne katılır, hürmetli bir yer edinir orada.*” Doğa, kendini yenilemesi ve varlığını devam ettirmesi için suya muhtaçtır. Toprağa bereket veren, insan için temel yaşam kaynağı olan ve yaşamın devamlılığı için gerekli olan şey sudur. Suyun sesi, rengi, berraklığı, duruluğu insanın ruhunu dinlendirir ve insana huzur verir. Su, tasavvufi düşüncede de yeri olan bir kavramdır. Tasavvufa göre âb-ı hayât suyu yani ölümsüzlük suyu insanoğlunun arayıp bulamadığı ve bulduğu zaman ölümsüz olacağına inandığı kutsal sudur. Arif Nihat Asya, şiirlerinde suyun insan ruhundaki önemine değinmiş, şiirlerinde suyun olduğu yerde yaşam ve huzurun olduğunu işlemiştir. (Sert, 2015: 282)

Arif Nihat Asya, hemen hemen tüm şiir kitaplarında ülkemizin bulunduğu coğrafyanın doğal güzelliklerine değinir: *Duâlar ve Âminler* (2016), *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* (1942), *Rübâiyyat-ı Ârif-I* (1956), *Rübâiyyat-ı Ârif-II* (1964) şiir kitaplarında yer alan birçok şiirinde şehirlerin doğal güzelliklerinden, dağlardan, tepelerden, nehirlerden bahseder. Doğal güzelliklerin şehir için önemini anlatır ve doğal güzelliklerin insan psikolojisine yaptığı katkıdan bahseder. Şehir ve şehre ait doğal güzellikler, şairin

şairlerinde şehre; şehre ait tarih, mimari ile doğal güzellikler bir arada, bir bütün olarak verilir.

Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor (2016) şiir kitabında yer alan “Ağıt” şiirinde, şair Türkiye’nin coğrafi sınırları içinde doğan; ancak Türkiye’nin sınırlarının dışına dökülen akarsulardan bahsetmiştir. Şairin coğrafya bilgisini ve ülkenin doğal güzelliklerine olan hayranlığı bu şiirinde görülmektedir:

...Şu yakın suların
Kolu neden bükülmez?
Fırat niçin, Dicle niçin, Aras niçin
Benden doğar, bana dökülmez? (Asya, 2016: 16)

Türkiye’nin güneyinde doğan Fırat ve Dicle Nehirleri ile ülkemizin doğusundan başlayan Aras Nehri’nin ülkemizde doğan ancak başka ülkelere dökülen akarsulardır. Arif Nihat Asya, bu konuda bir serzenişte bulunur ve bizim coğrafyamızda doğan bu akarsuların bizim coğrafi sınırlarımızda son bularak gene bizim insanımıza faydasının dokunmasını ister. Bu serzeniş şairin milliyetçi duygularını göstermekte ve kendi kendine yeten bir ülke olunmalı düşüncesinde olduğunu göstermektedir.

Arif Nihat Asya, şiirlerinde farklı şehirleri ve bu şehirlere ait doğal güzellikleri işlemiştir. Daha çok rubai nazım biçimiyle kaleme almış olduğu şiirlerinde, şehirlerin doğal güzelliklerini işlediği görülmektedir. *Kökler ve Dallar* (2017) isimli şiir kitabında yer alan “Aband” isimli şiiri şu şekildedir:

Mavi midir, yeşil midir
Gözlerindeki?
Ey güzel çocuk, tatlı çocuk,
Ne mutlu bana ki
Bolu’nun Aband’ı bir,
Benimki iki! (Asya, 2017: 144)

Yukarıdaki şiirinde şair teşhis yaparak Abant şehrini kişileştirmiştir, mavi ve yeşil renklerinin hâkim olduğu Abant’ın, hem doğasının yeşilliği hem de göllerinin maviliğinden ve mükemmel manzarasından bahsedilmiştir. Ayrıca mavi renk özgürlük ve bağımsızlığı sembolize eder. Bir şehir ne kadar özgür ise o kadar güzel olduğu fikri temeli bu şiirde görülebilmektedir.

Duâlar ve Âminler (2016) kitabında yer alan “Eskişehir’de Sıcak Sular” isimli şiirde Eskişehir’in yer altı sularından bahseder.

Gövdede, göğüste kaynakların hem
Berraklığı kalır, hem sıcaklığı;
Bu sulara durulanan tenlerin
Başka türlü olur yumuşaklığı! (Asya, 2016: 141)

Eskişehir, yer altı sularının sıcaklığı ile ünlü bir şehir olmasından dolayı tarih boyunca cazibe merkezlerinden biri olarak görülmüştür. (Yıldız, 2013: 39) Eskişehir’de yaşayan insanlar sıcak sulara aşinadırlar ve şair, bu sıcak su insanların ruhuna işlediğini düşünmektedir. Şair, Eskişehir’de insanların, bu sıcak suların ruhlarına etki ettiğini ve o yüzden burada yaşayanların naif insanlar olduğunu ifade etmektedir. Eskişehir insanların doğal bir mucize olan bu yer altı sularının sıcaklığını yüreklerinde hissetmeleri, şairin de bu şehre farklı bir açıdan bakmasına neden olmaktadır.

4.1.2. Doğal Güzellik ve Yaşam

İbn-i Haldun şehirlerin “*havası güzel bir yere*” kurulması gerektiğini ifade eder. (Haldun: 819) Buradaki havası güzelden kastedilen şey, şehrin tabii olan doğal durumudur. Şehir insana huzur ve vermeli, görsel bir zevk sunmalıdır. Doğal olan her şey, bozulmamış aslını kaybetmemiş olan her şey insana huzur verir. Doğal yönden güzel olan şehirlerde, mimari açıdan da gelişir. Tabii güzellik, mimariye boyut kazandırır, mimari eserlerde doğal güzellikler ile tamamlandığında izleyicisine görsel bir şölen sunmaktadır.

Şehirler, istediğiniz zaman gezebileceğiniz bir açık hava müzesi gibidirler; şehirler, istediğiniz zaman okuyabileceğiniz kendine has bir üslubu olan kitap gibidirler; şehirler, istediğiniz zaman dinleyebileceğiniz ve kendine has bir ritmi olan müzik gibidirler; şehirler, istediğimiz zaman izleyebileceğimiz bir tablo gibidir; şehirler, kendine has senaryosu olan bir sinema filmi gibidirler. (Güneş, 2018: 81) Şehirler içinde beslediği güzellikler ile izleyicisini heyecanlandırır. Modernizm, zamanla şehirler içinde yaşayan insanlara, şehrin hareket ve yoğunluğundan dolayı etrafını görme imkânını kısıtlamıştır. İçinde yaşanan görsel şölenin insanlar farkına varmayabilir; ancak huzur şehrin doğasındadır ve doğa insana huzur verdiği bilinir.

Şehirler ve şehirlerin sahip oldukları doğal güzellikler, yaşam içinde var olan hayat ile beraber devam eden ve sürekliliği olan kavramlardır. Şehirlerin doğal güzellikleri

yaşayan canlılar gibidir, aynı canlılar gibi doğal güzelliklerde şehirlerin içinde nefes alıp nefes verir ve değişerek varlığını devam ettirir.

Lynch isimli düşünür, şehrin keşfedilmeyi beklediğini ve görünenden fazlası olduğunu ifade eder: “*Kentte, her durumda gözün görebileceği, kulağın işitebileceğinden fazlası, keşfedilmeyi bekleyen bir dekor ya da manzara vardır*” (Lynch, 2016: 1) diyerek şehrin içindeki detayların görülmesin gerektiğini ifade eder. Lynch’e göre; kentsel imgenin beş farklı elemanı bulunmaktadır: kenti birleştiren yollar, kentin sınırları, içindeki bölgeler, odak noktaları ve kentin tepe noktalarıdır. Yollar kentleri birleştirir, sınırlar şehrin duraklarını simgeler, bölgeler şehirlerin kendisine ait olan yaşam alanları kabul edilen yerlerdir, tepe noktaları şehrin dikkat çeken yüksek noktalarıdır. Lynch, şehre ait olan ne var ise hepsi bir bütün olarak şehri oluşturduğunu ifade eder. (Lynch, 1960: 47-48)

Arif Nihat Asya, şiirlerinde doğal güzelliklere, şehre değer katan görsel simgelere oldukça fazla yer vermiştir. Bir şehri şehir yapan mimari unsurların yanında aynı zamanda doğal unsurlardır. Şehrin içerisinde doğal olan tüm unsurlar birbirini tamamlamaktadır. Şehrin doğal güzelliklerini büyüleyici tasvirlerle anlatmıştır ve bunu yaparken de uzun tasvirler kullanmadığı, kısa ve öz bir anlatımı benimsediği görülmektedir. Le Corbuser isimli modern mimarının öncülerinden olarak gösterilen mimar ülkemizin şehirlerinin doğal güzelliklerine değinir ve özellikle İstanbul’u örnek olarak gösterir: “*Eğer New York ile İstanbul’u kıyaslayacak olursak New York’un felaket, İstanbul’un ise bir yeryüzü cenneti olduğunu söyleyebiliriz.(...) İstanbul bir meyve bahçesidir; bizim şehirlerimiz ise taş ocakları*” (Armağan’dan Akt. Uçan, 2015: 185)

Şairin şiirlerinde birçok şehir adı geçmektedir; ancak bu şehirlerin içinde bazıları vardır ki şairin hayatında derin izler bırakmıştır. Bize göre şairin hayatına etki eden şehirlerden en önemlileri; Çukurova, Kastamonu ve İstanbul’dur. Şair bu şehirlerde, uzun yıllar yaşamakla birlikte, derin gözlem gücü sayesinde coğrafyasını oldukça iyi bir şekilde şerh ettiği şiirlerinde görülmektedir.

Arif Nihat Asya, *Rübâiyyat-ı Ârif-II* (2014) şiir kitabının ilk sayfalarından itibaren Çukurova, Kastamonu ve İstanbul şehirlerinin doğal güzelliklerinden bahsettiği görülmektedir. Aşağıdaki şiirde Kastamonu’nun Olukbaşı ilçesinin doğal

güzelliklerinin anlatıldığını görmekteyiz. Şair bu şiirinde, şehir için savaşın ne kadar önemli ve hayati bir durum olduğunu, savaşlardan sonra şehirlerin doğasının da savaştan ne şekilde etkilendiğini de işlemiştir:

Artık, yazı kim karşılansın alkışlar:
Öksüz kaldık... gitti gelenler, kışla!
Yazlık giyimiyle en güzel yolcusunu
Çok bekleyecek Olukbaşı'ndan Kışla! (Asya, 2014: 10)

Yukarıdaki şiirde, yaz mevsiminin Kastamonu coğrafyasına yakıştığından bahseder; ancak şiirde dikkat çeken diğer bir unsur ise Milli Mücadele Dönemine telmih yapılmasıdır. Kastamonu, Milli Mücadele döneminde çok kayıp vermiştir, özellikle İnebolu ilçesinde bulunan İnebolu Limanı, Milli Mücadele yıllarında aktif kullanılan bir yerdi. Milli Mücadele yıllarında da bu limandan askerler hem cephelere gemilerle gönderiliyor hem de buradan cephelere erzak taşınıyordu. Arif Nihat Asya, öğrencilik yıllarında Kastamonu'da bulunmuştur, Milli Mücadele yıllarını yakından yaşamıştır ve onun yaşamında Kastamonu'nun özel bir yeri vardır.

Mondros Mütarekesi sonrasında hem ülke genelinde hem de Kastamonu ve çevresinde bir takım asayiş sorunları oluşmaya başladığı tarih kaynaklarında mevcuttur. Bölgedeki güvenlik sorunlarının temeli; hükümetin halka yaptırımlarının azalması olduğu düşünülmektedir. Kastamonu ve çevresinde genellikle eşkıyalık olayları görülmekteydi. Bunun nedeni sarp ve ulaşımı zorlayan coğrafi şekillerin olmasıdır. Savaş döneminde erkeklerin büyük çoğunluğunun savaşa gitmesi ve köylerde çocuk, yaşlı ve kadın nüfusunun fazla olması eşkıyalığın yapılmasını kolaylaştıran olumsuz etkenlerden birisidir. (Kastamonu Vilayet Gazetesi, 1336: 2) Bu nedenle Arif Nihat Asya, Kastamonu'dan bahsederken doğal güzellikleriyle birlikte savaş nedeniyle yaşamış olduğu olumsuz durumlardan da bahseder. Şairin anlatmış olduğu toplumdaki olumsuz durumlar, şairin bireysel dünyasında değil gözlemlediği hayattaki olumsuz durumlardır.

Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor (2016) şiir kitabındaki “Ev” şiirinde şair Beydağı'nın coğrafyasından bahseder ve bu coğrafyanın eşsizliğine değinir.

Ve baharlarla Beydağ eteklerinde
Fıskırırken su gibi allar, yeşiller
Bahçeleri bir evin saksılarına
Ya ıtırılar getirir, ya karanfiller. (Asya, 2016: 59)

Beydağı, coğrafi yapısının güzel oluşundan ve insanların yaşamını kolaylaştıran faktörlerinin olmasından dolayı tarih boyunca beri insanlar için cazip bir yerleşim birimi olarak dikkat çekmiştir. Beydağı'nda yaşayanlar genellikle farklı topluluklardan olmuştur bu sebeple ilçenin tarihiyle alakalı net bir bilgi bulunması zorlaşmış olduğu düşünülmektedir. Yukarıdaki bir şiirin devamı olan dörtlükte de, Beydağı'nın havasının temizliğinden ve ikliminin güzelliğinden bahsedilmiştir. Doğal güzelliğinin insanların kişisel yaşam alanları olan evlerine kadar dokunduğunu ifade eder. En başta değindiğimiz gibi mimari eserler, doğal güzellikler ile birleştiği zaman izleyicisine görsel bir şölen sunar

Rübâiyyat-ı Ârif-I (2014) şiir kitabında şair Eskişehir'in doğal güzelliklerinden bahsettiği "Eskişehir" şiiri dikkat çekicidir:

Nazlarda dilek vardı, edalarda sihir;
Sevdim seni her şeyinle ey Eskişehir
Gül gül tüten akşamla ne şahaneydi
Ufkunda duman dağları, koynunda nehir! (Asya, 2014: 9)

Eskişehir, şairin bir dönem Edebiyat Öğretmenliği yaptığı şehirdir. Eskişehir denilince ilk akla gelen kişi Yunus Emre'dir. Tasavvuf edebiyatının önemli şahsiyetlerinden biri olan Yunus Emre, Anadolu insanın gönlünde taht kurmuştur. Bu nedenle Eskişehir, Karaman, Afyonkarahisar, Isparta, Bursa ve daha birçok şehirde Yunus Emre'nin mezarı bulunmaktadır; ancak asıl mezarı doğum yeri olan Eskişehir'de olduğu düşünülmektedir. Arif Nihat Asya, Eskişehir'de görev yaptığı yıllarda Yunus Emre'nin düşüncelerini, dünya görüşünü içine çekmiştir. (Türkmen, 2015: 96) Eskişehir'in şaire verdiği manevi huzur yukarıdaki şiirde de kendini göstermektedir. Şair, Eskişehir'i her şeyiyle kabul ettiğini ifade eder.

Vurgunculuk yapmadım, soygunculuk yapmadım. Muhalefette fayda gördüm, muhalefet yaptım! (...) Devletin memuru oldum; bir partinin memurluğunu yapmadım! (...) Nüfuzumu keyfime, şöhretimi suçlarıma siper etmedim. Memleketin gül gibi geleneklerini giderek yapmadım. (...) 'Şunu yapmadın, bunu yapmadın, o halde ne yaptın?' diye sorarsanız cezasını, kazasını, ezasını da düşünerek muhalefet yaptım! (Asya, "Bera", 1976d: 293)

Kubbeler (1976) isimli nesir kitabında yer alan yukarıdaki sözler onun karakteri ile alakalı bilgiler vermektedir ve Eskişehir şiiri ile de doğrudan bir bağı bulunduğunu

düşündürmektedir. Arif Nihat Asya, 1950’de Demokrat Parti’den milletvekili olunca görevi bittiği zaman öğretmenlik mesleğine geri dönmek ister ve Edebiyat Öğretmenliği yapmak için başvuruda bulunur; ancak Ankara’ya tayini çıkması gerekirken Eskişehir’e tayini çıkar. Tayininin Eskişehir’e çıkması bir nevi gizli sürgün olarak adlandırılabilir. Eskişehir, Arif Nihat Asya için önemli bir yerdir. Bunun nedeni şairin bu yıllarda tasavvufa olan merakı ve Eskişehir’de de tasavvuf edebiyatının önemli bir ismi olan Yunus Emre’nin yer almasıdır. Gittiği her yere kolaylıkla uyum sağlayan şair, yirmi bir şiirinde Eskişehir’den bahsettiği tespit edilmiştir. (Yıldız, 2013: 35)

Bazı şehirlerin kendi sanatçıları vardır ve bu sanatçılar o şehirleri yazarlar; o şehirlerle özdeşleşirler. Onları tanıtır, onlarla tanınırlar. Şehir, düşünen, tarihe giden, tarihten gelenek ve kültür getiren geçmişi bugüne taşıyabilen birleştirici / kaynaştırıcı (sentezci) sanatçılar eliyle gelişir, tamamlanır. İstanbul’u bir ”dünya şehir” yapan, orada yaşamış sanat adamlarının zevki değil midir? Meselâ, Yahya Kemal İstanbul şairi’dir, İstanbul da onun şehri... İkisi birbirini tamamlar. Tanpınar "beş şehrin şairi" gibi görünse de, Bursa’ya sıra geldiğinde ne kadar coştüğünü herkes bilir. Arif Nihat’ın duygularını coşturan şehir, Adana’dır. Adana’nın kurtuluşu, Seyhan kıyılarındaki mesireler, sel sularına teslim olan mahalleler, Çukurova’nın bereketi... onun şiirinin tematik dokusunda önemli yer tutar. (Yıldız, 2013: 14)

Arif Nihat Asya için *Adana’ya ait şair* tabirini kullanmak yanlış olmayacağı düşünülür. Şairin hayatını düşündüğümüz de ömrünün en kıymetli yıllarının Adana’da geçtiği, hayatının aşkını burada bulduğu, halk tarafından ne kadar sevildiği düşünülürse şair için bu şehrin şairidir denilse yerinde bir tabir kullanılmış olunacaktır. Adana, Adana halkı, Adana coğrafyası, Adana siyaseti gibi her şeyle karakterinin oluşmasında büyük bir öneme sahiptir. Şair Adana için birçok şiir yazmıştır. *Rübâiyyat-ı Ârif-I* (2014) kitabında “Şişeler” şiirinde Toros Dağlarının muhteşem görselinden bahseder. *Rübâiyyat-ı Ârif-II* (2014) şiir kitabındaki “Çukurova” şiirinde bu coğrafyaya Allah’ın elinin değdiğinden ve ilahi bir şehir olduğundan bahsetmektedir. Duygularını bu denli içten ve samimi bir üslup ile ifade etmesi şairin bu şehre olan tutkusunu göstermektedir:

Heybetli Toroslarda ilahi köşeler..
Çardaklaşır üstümüzde çamlar, meşeler:
Rabbim, ne güzel dupduru kaynaklarda
Yatmış, uyumuş, buz gibi olmuş şişeler! (Asya, 2014: 13)

Şair, Adana’da ikamet ederken Adana Erkek Muallim Mektebinde yakın arkadaşı ve aynı zamanda Fransızca Öğretmeni olan Hakkı Mahmut Soykal aracılığıyla Mevlevi dedesi olan Ahmed Remzi Akyürek ile tanışır ve Mevleviliği öğrenir, Mevlevi çilesinden geçer. Allah’a ve onun yarattıklarına ilahi bir gözle bakar ve teslimiyeti öğrenir. (Yıldız, 2013: 33) Yukarıdaki şiirde Torosların heybetinden ilahi yaratıcıyı görür ve dörtlük şairin tasavvufi duyuş şeklini ifade eder.

Zengin, eşsiz güzelliğinden belli:
Değmiş bu sıcak bölgeye Allah’ın eli..
Koyunda kavisler çizen ırmaklara da
Şair bir millet, ad olmuş kafiyeli. (Asya, 2014: 11)

Arif Nihat Asya, yukarıdaki dörtlükte Adana’nın bu güzel coğrafyasına ilahi yaratıcının elinin değdiğini ifade etmektedir. Şair Adana’nın güzel coğrafyasının bir benzerinin daha olmadığını söyler. Irmakları, dağları, doğası ve mimarisiyle eşsiz bir coğrafya olduğunu düşünmektedir. Şair, Adana’nın mimari zenginlik olarak diğer şehirlerden daha az avantajlı olduğunu söyler; ancak Adana’nın diğer şehirlerden farkı coğrafi olarak değişik zenginliklere sahip olmasıdır.

4.2. Şehir ve Mimari

Mimari eserleri, kendine özgü bir şekil ve algı ile kenti sarar, şehri güzelleştirir. Şehri, mimari eser temsil eder. (Alver, 2012: 27) Şehri şehir yapan temel öge mimari eserdir denilebilir. Şehir, ziyaretçisine ilk olarak tarihi ve mimarisi ile varlığını hissettirir. Şehirdeki mimari yapıtlar sessizdir ama kendisini seyredene ev sahibi olduğu şehir hakkında hangi medeniyetlere ev sahipliği yaptığı konusunda bilgi verir. “*Şehir; çoğu zaman medeniyet, mimari, tarih ve kültür kavramlarıyla birlikte anılır.*” Şehir sözcüğü sadece beş harften oluşur; ancak içinde barındırdığı gizemler, sırlar, eserler, tarih ile kitaplara sığmaz bir bilgi yığındır. Mimariyi, estetiği ön plana çıkaran şehirler adeta bir açık hava müzesini andırır. Şehrin içindeki mimari yapılar, izleyicisine sanat galerisindeymiş izlenimi yaratır. Mimari eserlerin üzerindeki işlemler bize o şehrin hangi medeniyetlere ev sahipliği yaptığının bilgisini sunmaktadır. (Güneş, 2018: 112)

Mimari, şehir için en önemli inceleme alanıdır; özellikle de insanın bilinç dünyasını, geçmişini, tarih ve zaman bağlamında tüm durum ve problemlere dikkat ederek incelenmesi gereken bir kavramdır. Mimari, zaman içinde gelişen yenilenen ve

geçmişten beslenip geleceğe giden bir daldır. Mimari ile mekân, mimari ile zaman, mimari ile insan birbirini tamamlayan kavramlardır. Mimari eserler bulunduğu mekânları tamamlar. İçinde bulunduğu zamanın ekonomisi, gelişmişliği, diğer medeniyetlerden etkilenmesi gibi her şey mimariyi etkiler. Dolayısıyla mimari eserler yapıldıkları zamanın tüm özelliklerini içinde bulundurur. (Uyar, 2016: 15)

Bazı mimari yapılar zaman ve mekân olarak öyle iç içe geçmiştir ki mimari eserlerde şehre hâkim olan siyasal güçler hakkında bilgi edinilebilir. Mimari yapılara zamanla birtakım eklemeler yapılabilir; ancak mimari yapılara yapılan değişiklikler herkes tarafından uygun görülmez özellikle dini yapılara yapılan değişiklikler. Tarihçi Fernand Braudel, mimari yapılara yapılan eklemeler için Ayasofya'yı örnek gösterir. Ayasofya'ya eklenen minarelerin, yapıya yapılan bir saygısızlık olduğunu ifade eder. Dini temsil eden yapılarda yapılan değişikliklerde eğer ideolojik olarak bir amaç söz konusu değilse, değişmeyen şey; dini yapıların toplumun dinsel sembolü olmasıdır. (Tuluk, 2015: 73)

Arif Nihat Asya, gerek öğretmenlik mesleği, gerek milletvekilliği nedeniyle birçok şehir gezip görme imkânına sahip olmuştur. Hem kendinin hem de eşinin öğretmen olması nedeniyle Adana, Malatya, Edirne, Mersin, Ankara, Kıbrıs, Konya, Bolu, Kastamonu gibi yurdun şehirlerinin çoğunu görmüştür. Ayrıca şair, şiire ve edebiyata olan ilgisi nedeniyle Anadolu'nun neresinde olursa olsun şiir dinletilerine katılmaya çalışırdı. Arif Nihat Asya'nın yakın arkadaşlarından olan Yavuz Bülent Bakiler, şair için şu cümleleri kullanır:

Arif Nihat Asya, bir zamanlar moda olan bütün şiir matinelere katılırdı. Bu şiir günleri ister Ankara'da olsun, ister Sivas'ta, Erzurum'da, Van'da... Fark etmezdi. Çantasına bütün şiir kitaplarını doldurur yola düşerdi. Bu bakımdan görmediği hiçbir yurt köşesi, hemen hemen kalmamış gibidir. Gittiği her yerden mutlaka birkaç rubai yazmış olarak dönerdi. Yurdumuzun çeşitli yörelerini, onun kadar şiirleştiren, şiire çeken ikinci bir şairimiz yoktur. (Bakiler, 2011: 389)

Arif Nihat Asya'nın şiirlerinde medeniyet göstergesi olarak cami, kale ve surlar gibi mimari yapılar önemli yer tutar; bunların dışında köprü, han, kubbe gibi geçmişten kalan birçok mimari yapıda, şairin şiirlerinde dikkat çekici bir şekilde anlatılır. Şair, her mimari eserin farklı bir özelliğine dikkat çekmeye çalışır. Özellikle Edirne ve İstanbul'da bulunan ve Mimar Sinan'dan günümüze kalan mimari eserler, şairin şiirlerinde etkileyici bir şekilde tasvir edildiği tespit edilmiştir.

Arif Nihat Asya ilk Cumhuriyet Halk Partisi, ardından Demokrat Parti'den milletvekili adayını seçimlerde boy göstermiştir. Meclise girmek istemesinin temel nedeni; Adana'da kaldığı sürece yerel basında sürekli yazılar yazmış ve dönemin ağalarını, politikacılarını, gördüğü aksaklıkları eleştirmiştir. Mecliste olursa eleştirdiği kavramlara çözüm bulabileceğini düşünmüştür. Şair, Adana halkının gönlünde kalıcı bir yer edinmiştir; ancak haksızlık karşısındaki duruşu, Atatürk ilkelerine bağlılığı ve doğruları daima haykırması onun vekillik süresinin uzun olmamasına neden olmuştur. (Türk Gazetesi: 170) Şaire, vekilliğinin ve gezginliğinin en büyük katkısı, yakın arkadaşı Yavuz Bülent Bâkiler'in de dediği gibi tüm yurt köşelerini görme imkânı olmuştur.

Şairin şiirlerinde geçen mimari eserler üç ana başlıkta incelenecektir: Bunlardan ilki sosyal yaşamın merkezinde bir gözlemci gibi duran camiler, ikincisi şehirlerin en büyük savunucusu olan, şehrin sınırlarını belirleyen kale ve surlar, son olarak şehrin genetiğini yansıtan, şehirle birlikte anılan mimari eserler.

4.2.1. Şehir ve Medeniyetin Ortasında Cami

Şehirleşmeler genellikle bir mabedin etrafında yer alır, mabet etrafındaki yerleşimler gelişerek şehirleşmelere neden olmuştur. Yahya Kemal, atalarımızın bir yere yerleşmeden önce ilk olarak mescit, hamam, mezarlık gibi yerler inşa ettiğini ardından ise çevresine evlerin yapıldığını ifade eder ve böylece toprağın manevi bir değer kazandığını söyler. Avrupa'da ise şehirleşme dini bir mekân olan kiliseler çevresinde yoğunluk kazanır. (Bolay, 2015: 499)

Şehirlerin merkezleri mahallelerdir; mahallenin merkezinde insanların bir arada ibadetlerini gerçekleştirmeleri için cami veya mescit yer alır. Şehirlerin büyümesi ve gelişmesi, dini yapılarda ibadet eden ve çevresinde bulunan insanların birbirleriyle mezhep, aşiret vb. birliktelikler ile bir araya gelmeleriyle oluşur. Mahalleyi, şehir merkezine bağlayan yollar genellikle cami ve mescit gibi dini yapılarda buluşur. (Tuluk, 2015: 77) Yapıların şehir ve sosyal yaşamdaki önemini Ali K. Metin şöyle bir izahatta bulunur: *“Medeniyetin maddi göstergelerinden olan mimarinin, imparatorlukların belli başlı şehirlerinde ve bilhassa da merkez-şehirde inşa edilmiş olmaları bu durumu açıklamaya yeter.”* (Metin, 2015: 177)

Camiler, ilk inşa edildikleri zamandan itibaren şehrin merkezinde sadece ibadet edilecek mekânlar olarak değil, aynı zamanda insanların birlik ve beraberliklerini sağlayan bir simge olarak görülmekteydi. Camiler, sosyal hayatın ortasında insanların birlikte hareket ettikleri, manevi unsurlar olarak var olmaktadır. Şehir için askeri yapı ve savunma ne kadar mühimse, şehrin manevi açıdan birliktelik ve beraberliğini sağlaması için camiler de o kadar önemli yapılardır. Arif Nihat Asya'nın şiirlerinde, genellikle dikkat çeken büyük mimari yapılara değindiği görülmekle beraber, unutulmaya yüz tutmuş zaman içerisinde tamiratı yapılmadığı için yıkılmak üzere olan camilerden bahsettiği şiirleri de bulunmaktadır. Camiler, Müslüman inanç sisteminin en önemli yapılarıdır. (Cansever, 2016: 16)

Bir sanat eserini içinde bulunduğu toplumun etik (ahlaki) yapısından ve dini inanışından bağımsız düşünmek imkânsızdır. “*Sanat ve mimari, ahlak ve din alanına ait disiplinlerdir*” (Cansever, 2016: 22) İslam mimarisi; sosyolojik, maddi, psikolojik durumlara yönelik net ve uygun değerlendirme sistemlerine sahiptir. İslam tarihi süresince, İslam âleminin değişik bölgeleri, çeşitli İslami ilkelere göre şekillendirilmeye çalışıldı ve bu doğrultuda birçok mimari eser ortaya konulmuştur. İslam mimarisi eserlerinden sayıca en fazla olanları camiler olduğu bilinmektedir. (Cansever, 2016: 26)

İslam mimarisinin ortaya çıkardığı en önemli yapılar olan eserler yani camiler, Arif Nihat Asya'nın şiirlerinde de önemli bir yere sahiptir. Şair *Duâlar ve Âminler*, *Rübâiyyat-ı Arif-I*, *Rübâiyyat-ı Ârif-II* şiir kitaplarında Edirne, İstanbul, Kütahya, Afyon, Kıbrıs gibi şehirlerde bulunan camilerden söz ettiği görülmektedir. Bu camilerin gerek yapılış sürecinden, gerekse içinde bulunduğu dönemde neler yaşadığından, sosyal hayatın içinde anlamının ne olduğu veya ne olması gerektiğinden bahsetmektedir. Hatta şair bu camilerin zaman içerisinde farklı amaçla kullanıldığından ve camilerin değişiminden dahi bahsetmiştir.

Şair, *Rübâiyyat-ı Ârif-I* (2014) şiir kitabındaki “Ses” şiirinde Kıbrıs'ın Köşklüçiftlik mahallesinden bahseder. “Ses” şiirinde ayrıca üç farklı camiden daha söz eder; bu camilerden iki tanesi Kıbrıs'ta bulunan Lala Mustafa Paşa Camisi ve Lefkoşe Haydarpaşa Camisi diğeri ise Mimar Sinan'ın Edirne'de başyapıtı olarak görülen Selimiye Camii'dir:

Köyler ne bağ ne bahçe, ne dirlik kalmış;
 Merkezde nasılsa Köşklüçiftlik kalmış...
 Hakkın sesi lakin Lalamustafapaşa'da
 Haydar'da. Selimiyye'de dimdik kalmış (Asya, 2014: 145)

Arif Nihat Asya, “Ses” şiirinde, Kıbrıs’ın geçmişe dair kalan izlerin yok olduğundan ve değişiminden bahsetmektedir. Değişime karşı dimdik duran, her şey değişse bile değişmeyen tek şeyin minareler ve ezan sesleri olduğunu belirtmektedir. Değişen Kıbrıs’ta geçmişte kilise olup daha sonrasında cami olan Lala Mustafa Paşa Cami varlığını sürdürmektedir. Kıbrıs, Akdeniz’in on iki adasından en büyük olanıdır. Adanın coğrafi olarak konumunun stratejik bir öneme sahip olması, Anadolu coğrafyasına egemen olan devletlerin bu adayı yani Kıbrıs’ı ele geçirmek, adayı almak gibi hayallerinden dolayı Kıbrıs, eski zamanlardan günümüze kadar on beş kez belki de daha fazla el değiştirmiş olduğu bilinmektedir. (Alagöz, 1971: 19-22)

Şairin şiirde bahsettiği Haydar, Kıbrıs’ta bulunan eski adı St. Catherine Kilisesi, cami olduktan sonra Haydarpaşa Camii adını alan mimari eserdir. Haydarpaşa Camii, ilk olarak kilise olarak kullanılmış ve zamanla değişik şekillerde de kullanılmıştır. Bu cami, 1950’li senelerde evlilik ve kayıt ofisi olarak dahi kullanılmıştır, 1986 ve 1991 senelerinde restorasyonu yapılarak cami olarak tekrar kullanılmaya başlanmıştır. Özün yok edilme mücadelesi ve nihayetinde son olarak öze dönüşü bu caminin tarihçesinde görülmektedir. (Yüceer, 2016: 443)

Mimari eserlerin yapıldıkları zamandan itibaren, üzerinde bulunduğu toplumun durumuna göre farklı kullanımları olabilmektedir; farklı kültürler üzerine inşa edilmiş olan mimari eserlerin toplumsal yaşamda kullanımı değişebilmektedir. Toplumların fethetmiş oldukları yerlerde bulunan eserlere yeni biçimler vermeleri olağan bir durumdur. İbadet amacıyla kullanılan yapılardan camiler, dini işlevi olması ve dini hassasiyet taşıması nedeniyle tarih içinde bazı değişikliklere uğramışlardır. Hatta bazı camilerin defalarca değişik şekilde kullanıldığı tarihi seyir içerisinde görülmektedir. Bazen kiliseden camiye çevrilmiş, bazen de tam tersi olarak camiden kiliseye çevrilmiş olan mimari eserler bulunmaktadır. Yüzyıllardır birbirinden farklı yüzlerce medeniyete ev sahipliği yapmış gelip geçtiği Anadolu coğrafyasında bu değişime uğramış en bilinen mimari eser; kilise olarak inşa edilip 1935 yılından günümüze kadar müze olarak kullanılan Ayasofya Katedrali (Ayasofya Camii)’dir. Ayasofya Camii, İstanbul Bizans hâkimiyetindeyken kullanımı kilise olarak; ancak, İstanbul Osmanlı

hâkimiyetine geçince cami olarak kullanılmıştır. İstanbul’da bu şekilde kullanımı değiştirilmiş yirmi sekiz kilise bulunmaktadır. Kıbrıs’ta Osmanlı döneminde veya daha sonrasında mütareke yıllarında, camiye çevrilmiş kiliseler mevcuttur ve Lala Mustafa Paşa Camii bu yapıların en önemlilerinden birisidir. (Yüceer, 2016: 438)

Duâlar ve Âminler (2016) isimli şiir kitabında özellikle Edirne ve İstanbul’da bulunan camilerden bahseder. Şiirlerde geçen camiler şunlardır: Edirne’de bulunan Lari Camii, Muradiye Camii, Selimiye Camii ile İstanbul’da bulunan Süleymaniye Cami’dir.

Delik deşik bir hatıra
Eski güzel yapıdan;
Ayıramaz gelip geçenler,
Pencereyi kapıdan!
Merak edip sorarsanız,
Adı, “Lari Camisi”
Görünür kubbesinden aralıklarından
Gökyüzünün mavisi.
Belli: ağlamış yazılar,
Ki çoğu, hala, Ağlamakta! (Asya, 2016: 10)

Arif Nihat Asya, yukarıdaki şiirde Edirne’de bulunan Lari Camii ve Muradiye Camii’nin eski ihtişamının kalmadığından bahseder. Selimiye ve Süleymaniye Camileri ise her döneme tanıklık etmiş günümüze kadar ihtişamını korumuş Mimar Sinan’ın muhteşem eserleri olarak anlatılır: Lari Camii, Edirne’nin şehir merkezinde bulunan eski bir camidir. Lari Camii, sarayda Hekim Lari adında hekimlik yapmış olan kişi adına inşa edilmiştir. Bu eseri Hekim Lari adına, Fatih Sultan Mehmet’i tedavi ettiği için padişah tarafından yaptırılmış olup diğer adı da Laleli Camii olarak kayıtlarda yer almaktadır. Lari Camii, altı asırdır varlığını devam ettiren ve zamana meydan okuyan bir camidir; ancak yapı zamanla deformasyona uğramış ve eski ihtişamını kaybetmiştir. Arif Nihat Asya, yukarıdaki şiirde caminin artık yıkılmaya yüz tuttuğunu kubbesinin aralıklarından gökyüzünün görüldüğünü anlatır.

Şairin bir dönem Edirne Lisesi’nde görev yapmış olduğu bilinmektedir. Edirne’de görev yaptığı zamanlarda burayı yakından tanıma imkânı bulur. Edirne hakkında ve Edirne’nin mimarisi hakkında şiirler yazmıştır. Mimar Sinan’ın, Edirne’de inşa ettiği mimari eserlerin hem efsanelerinden hem de günümüze kadar gelmiş olan sağlamlığından bahseder. Bize göre, şairin mimari eserlerin ayrıntılarına şiirlerinde yer

vermesi onun bu mimari eserlerin unutulmaması gerektiğini düşündüğünü göstermektedir, ayrıca şairin geçmişe bağlılığını ifade eder.

Arif Nihat Asya, *Duâlar ve Âminler* (2016) isimli kitabında değişiminden bahsettiği bir diğer mimari eder, Muradiye Camii ile ilgili şiiri:

Kurumuş ağaçlarına
 Leylekler, gelip akşamlar...
 Dünkü şakrak şadırvanı,
 Şimdi, ağlar gibi damlar!
 Alemsiz kubbelerini
 Ufukta aylar, tamamlar.
 ***

Cemaatidir yamaçta
 Secdeye kapanan damlar
 Ve mübarek toprağında
 Yatar mübarek adamlar
 ... (Asya, 2016: 13)

Yukarıda yer alan şairin Muradiye Camii ile ilgili olan şiirinde, şairin Edirne’de gördüğü muhteşem yapılardan bir tanesi olan bu yapı, tarihi seyri içinde birçok değişime uğramıştır. Muradiye Camii’nin ilk hali Mevlevihane şeklindedir, bu nedenle Muradiye Mevlevihanesi olarak da bazı kaynaklarda yer almaktadır. Cami, şeyh konağı, semahane, harem dairesi, derviş hücreleri, dede odaları, imaret, türbe, kütüphane, şadırvan, çeşme, mektep ve hazire gibi birimlerinden oluşmaktadır. Ancak günümüzde sadece cami, şadırvan, çeşme kalmıştır. Muradiye Mevlevihanesi, Konya ve İstanbul’da bulunan Mevlevihanelerden sonra Anadolu’da yapılmış en büyük Mevlevihane’dir. Arif Nihat Asya, yukarıdaki şiirinde; bu caminin eski zamanlardaki ihtişamının kalmadığını ifade eder. İnşa edildiği ilk zamanlarında büyük bir görsel şölene sahip olan yapı zamanla ilk halinden uzaklaşarak daha farklı bir hal almıştır. (Akçıl vd., 2012: 3)

Arif Nihat Asya için Edirne, muhteşem mimari eser miraslarının olduğu eşi benzeri bulunmayan nadir şehirlerden bir tanesidir. Şairin Edirne de bulunan Selimiye Camisi ile ilgili söylemleri farklı kitaplarındaki birçok şiirinde yer almaktadır. Selimiye Camii, Mimar Sinan’ın ‘ustalık eserim’ diye adlandırdığı eseridir. *Duâlar ve Âminler* (2016) şiir kitabında bulunan “Selimiye” şiiri:

Selim'lerden kalma muhteşem miras,
Sinan'lardan kalma şanlı hediye;
Kuvvetin turası, sanatın mührü,
Kubbeler kubbesi bir Selimiye.

İşte tarih, işte batıyla doğu...
Görenler, gösterebilir böyle bir kuğu!

...
Dikmişler vererek, sanki el ele
Selim'le Sinan,
Şu dalga dalga
Dağların önüne dalgakıran!

Ben böyle gördüm, Torunum da seni böyle görecek;
Dışarda kurşunum kıvan, içerde
Mermerin petek.

...
Duvarlar, sütunlar ve minareler,
Başlı başına bir eser, her biri...
Duvarlar, sütunlar ve minareler,
Duruyor taptaze, dimdik, dipdiri! (Asya, 2016: 16-17-18)

Mimar Sinan'ın baş mimarı olduğu Selimiye Camii, yukarıdaki mısralarda hem ihtişamıyla hem de sağlamlığı nedeniyle geçmiş ile gelecek arasında köprü kuracak olan ve başka benzerinin yapılması mümkün olmayan bir eser olarak ifade edildiği görülmektedir. Günümüzde dahi Selimiye Camii, yurt içinden ve yurt dışından birçok ziyaretçinin ilgi odağı olduğu bilinmektedir. Arif Nihat Asya, Selimiye Camii'nin Batı ile Doğu'nun sentezi olduğunu, Mimar Sinan'ın bu sanat şaheserini yaparken tüm sanat yeteneğini kullandığını, camiye Doğu ve Batı medeniyetlerini sembolize eden işlemler dokuduğunu mısralarında kullandığı, yukarıdaki mısralarda ifade edilmektedir. Şair geçmiş, şimdi ve geleceği unutmayan nesiller yetişmesini ister. Türk insanının tarihteki kahramanlıklarını, büyüklüğünü, yüceliğini, Müslümanlığın ve dinin insanların bedenlerinde meydana getirdiği değişimi, tarih ve kültürün insanın yaşamına yaptığı katkıyı şiirlerinde işler. (Öner, 1978: 25)

Rübâiyyat-ı Ârif-II (2014) isimli şiir kitabındaki bulunan bir rubai de Selimiye Camii'ni gördüğü için çok mutlu olduğunu ve Mimar Sinan'ın kendi yaptığı bu muhteşem ibadethanede gelip ibadet etmesini istediğini ifade etmektedir:

Gelmiş gibiyim özlediğim son yurda;
Koynunda onun, renk de tadmış, nur da.
Ma'bedleri, dünyada bütün kıt'aların,
Gelsin de, Sinan ibadet etsin burda! (Asya, 2014: 247)

Selimiye Camii, giriş kapısından itibaren yenilikleri ve mimari farklılıkları bir araya toplamış bir başyapıttır. Mimar Sinan'ın Doğu ile Batı'nın sentezini yaptığı, Anadolu coğrafyasının ev sahipliği yaptığı medeniyetlerin birer özetini barındırdığı ender eserlerden bir tanesidir. (Karademir, 2016: 304-305) Mimar Sinan; Türk mimarisinin yaşamış en büyük dehası olduğu, hakkında yazılan yazılardan, zekâsının ve becerisinin ürünleri olan yapılardan anlaşılmaktadır. 16. yüzyılda Osmanlı coğrafyasının geniş bir sahasında eser bırakmış ve halen bu eserlerin varlığını sürdürdüğünü görmekteyiz. Arif Nihat Asya, yukarıdaki şiirlerinde bu yapıların zamana meydan okuduğunu ve önemini devam ettirdiğini söyler: “*Koynunda onu, renk de tatmış, nur da*” ifadesinde bulunurken şair, Mimar Sinan'ın manevi karakter yapısına ve eserinin taşıdığı mimari zenginliklere değinmektedir ve her mimari eserin yaratıcısının ruhundan izler taşıdığını ifade edilmektedir. (Asya, 2014: 247)

Arif Nihat Asya, Selimiye Camisi için duyduğu hayranlığı ifade ettiği şiirlerinin güzel bir örneği de *Rübâiyyat-ı Ârif-I* (2014) şiir kitabında yer almaktadır. Aşağıdaki dörtlükte Arif Nihat Asya, Selimiye Camii'nin mimarisine duyduğu hayranlığını dile getirmektedir:

İçtim susamışlarla demin, ey ma'bed;
 Bir kaynak burda zezemin, ey ma'bed;
 Hayran hayran seyrine daldım sonra;
 Kandiller orda çiğdem, ey ma'bed! (Asya, 2014: 255)

Duâlar ve Âminler (2016) şiir kitabında bulunan “Süleymaniye” şiirinde; Süleymaniye Camii'nin ihtişamından bahsetmektedir. Sosyal hayatın içinde dimdik duran Süleymaniye Camii'nin yıllara meydan okuyan tarihçesinin vücut bulmuş hali olduğunu alt metinde ifade etmektedir:

Bir ihtişam olup açılan kubben,
 Durur asırların omuzlarında;
 Kaçınıcı nesildir abdest alanlar,
 Şadırvanlarında, havuzlarında? (Asya, 2016: 22)

...

Şiirin ilk dörtlüğü yukarıda görüldüğü gibi camiinin asırlardan beri varlığını sürdürdüğünü anlatır. Bir nesnenin korunması, onun biçiminin değil aynı zamanda taşımış olduğu uyumu da bozmadan devamlılığını sağlaması demektir, bir mimari

yapı, içinde birçok farklı bileşenlerin kompozisyonunu taşır ve en önemlisi restorasyon sırasında da bu kompozisyonu oluşturan parçaların has özelliğini korumak gerekir. (Güleç, 2011: 114-115) Arif Nihat Asya, şiirinde asırları kişileştirmiştir ve Süleymaniye Camii'nin omuzlarda taşınması gereken önemli bir yapı olduğunu anlatmıştır.

Kanuni Sultan Süleyman tarafından 16. yüzyılda Mimar Sinan'a yaptırılmış olan Süleymaniye Camii, günümüzde İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunmaktadır ve yedi tepeli şehir olan İstanbul'un merkezi tepelerinden birindedir ve bulunduğu semte kendi adını veren bir yapıdır. 16. yüzyılda yapılmış olan günümüze kadar beş asır geçen caminin yıllar içerisinde geçirmiş olduğu birçok değişim olmuştur. Bu değişimler eserin aslına zarar vermeden yapılan mecburi değişimlerdir. Örneğin; 1660 yılında İstanbul'da çıkan büyük yangın sırasında büyük hasar almıştır. Ardından 1766 yılında gerçekleşen büyük depremde caminin bir minaresinin yıkıldığı söylenir. 1940 yılında yapılan restorasyon sırasında yıkılan kubbelerin onarımı yapılmıştır. Bir mimari eserin yıllara meydan okuyarak günümüze kadar gelmesi ve bu kadar büyük badirelerden dimdik şehrin meydanında varlığını sürdürmesi Mimar Sinan'ın, mimari dehasının bir göstergesidir. (Güleç, 2011: 115)

...
 Küme küm, tüy tüy ve kanad kanad
 Güvercinlerinde ruhlardır uçan;
 Yine cemaatin arasındadır.
 Temelini atan, kapını açan.
 ...
 Tatsın yarınlarda çiçeklerini:
 Yazıların, çinilerin solmasın!
 Ey Süleymaniye, Süleymaniye,
 Başımızda kubben eksik olmasın! (Asya, 2016: 23-24)
 ...

Süleymaniye Camii, yapımında bölgede bulunan halkın destek olduğu ve bu caminin imece usulüyle, yani yardımlaşarak yapıldığı bilinmektedir. Mimar Sinan'ın bu eserin projesini çizmesi uzun zaman aldığı kaynaklarda yer almaktadır. Mimar Sinan'ın bu camide uyguladığı yenilikler, proje aşamasının uzun olmasına neden olmuştur. Caminin temelinden, ısıtma sistemine, ses sisteminden, yanar kandiline kadar birçok farklı kompozisyonun bir arada düşünüldüğü ve uygulandığı bir mimari eserdir. Şiirde temelini atan ve caminin yapımında çalışan kişilerin daha sonra bu caminin cemaati

olduğunu ve bu camide ibadet ettiğine vurgu yapılmaktadır. Burada şairin kastettiği manevi ibadettir. Süleymaniye Camii'nin yapımında çalışanların izleri halen daha camide durduğunu ifade eder. (Sönmez, 2017: 126)

Osmanlı Mimarlık tarihinin en büyük külliyesi olan Süleymaniye Külliyesi, merkeze cami ve türbeleri almak üzere etrafında diğer yapılar konumlanmıştır. Birinci, İkinci, Üçüncü ve Dördüncü medreseler, Dârüşşifa, İmârethâne, Tıp Medresesi, Dârülhadis, Hamam ve Mimar Sinan'ın türbesinden oluşur. Medreselerin altlarında dükkânlar ve hanlar vardır. (Sönmez, 2016: 130)

Osmanlı Mimarisi, Bizans Mimarisinden esinlenmiştir, ayrıca Mimar Sinan mimari eserlerine kendine has üslubunu eklemiştir. Süleymaniye Camii aynı zamanda sosyal yaşamın içinde önemli bir konumdadır. Yapım aşamasında birçok kişiye iş imkânı sağlaması bakımından, insanlara ekmek kapısı olması açısından büyük öneme sahiptir. Yapıldığı dönemde İstanbul'da yaşayan fakir fukara caminin yapımında yardımcı olmuştur. Hem kendilerine hem de insanlığa faydaları dokunmuştur. (Sönmez, 2016: 130) Şair, aşağıdaki dörtlükte eserin sağlamlığı ve insanların bu mimariye göstermiş olduğu özene değinmektedir:

Çıkabildiğim gün, içten, kubbene,
Başıma taç olmuş kurşunlarının
Altında derine bakıp, gördüm bir
Kökten geldiğini sütunlarının.
...
“Bu ne hikmet!” derken kendi kendime
“Bu ne hikmet!” dedi ses oyunları...
Ululuk, incelik, mana, renk, oyun...
Nasıl birleştirmiş Sinan, bunları?
... (Asya, 2016: 25)

Süleymaniye Camii'nin yapımı sırasında uygulanan yeni teknolojiler günümüzde dahi yeni yeni keşfedilmiş uygulamalardır; caminin temelini altında binanın içinin kış mevsiminde sıcak, yaz mevsiminde soğuk olması için boşluklar bırakılmış ve bu boşluklar sayesinde bina içindeki hava döngüsü sağlanmaktadır. Caminin içindeki oksijen bolluğu bu boşluklar aracılığıyla sağlanmaktadır. Mimar Sinan, Süleymaniye Camisinin temelinde bunlara dikkat etmiştir. Aynı zamanda caminin içindeki ses akordunu kontrol ederek en ufak bir sesi caminin içine yaymayı başarmıştır. Bu camide mikrofon kullanılmasına gerek yoktur çünkü Mimar Sinan, burada doğal ses sistemi uygulamıştır. Mimar Sinan'ın, caminin içinde yanan kandil islerinden mürekkep elde etmeyi başardığı bilinmektedir. (Sönmez, 2017: 140) Arif Nihat tüm

bu birleştirilen normların, normal bir zihinden çıkmayacağını ancak bir dehadan çıkacağını düşündüğü görülmektedir ve şiirinde buna değinmektedir. Mimar Sinan'ın bu ayrıntıları nasıl birleştirdiğine hayret olan hayreti şiirine sinmiş olduğu görülmektedir.

...

Gövde kıvrımları, saç örgüleri

Yaşatmış duvarda Karahisari

Ve burda kavuşmuş aradığına,

İlhamını burdan almış Yesari. (Asya, 2016: 27)

...

Yazı ve hat mimariden ayrı düşünülemez kavramlardır. Ali Ayçil'e göre: "*İnşa edici zihnin yazı ve yapıyı iç içe geçirmiş olması, mimariyle alfabe arasında eş zamanlı bir dönüşümü de elzem kılmış; taş ve harf tıpkı bir ikiz gibi aynı rahmin içinde birlikte incelmış, beraberce olgunlaşmıştı.*" (Ayçil, 2015: 447) Fatih Sultan Mehmet, 1453 senesinde İstanbul'u fethettikten sonra dört bir yandan buraya hattatlar toplanmıştır. Bu hattatlar burada olan mimarilere ve yapılacak olan eserlere İslam medeniyetin izlerini taşıyan hatlar işlemek için toplanmışlardır. Hattatların içinde en yetenekli olanı hattat Ahmet Karahisari'dir. Ahmet Karahisari, İslam tarihinin ilk grafik üstadıdır. Yakut-i Rum isimli kendine has yeni ve farklı yazı stili geliştirmiştir. Süleymaniye Camisinde bu yeteneğini göstererek cami duvarlarına halen daha hayranlıkla incelenen işlemler yapmış olduğu kaynaklarda yer almaktadır. (Nakilcioğlu, 2015: 738-739) Yukarıdaki mısralarda şair, duvarlara can verecek kadar yetenekli hattat olan ve ayrıca Süleymaniye Camisi baş hattatı Karahisari'den bahsetmektedir. Sadece Karahisari'yi anımsatmakla kalmaz, ondan bir asır sonra yaşamış olan ve devrinin en yetenekli hattatı olan Yesari'nin de Karahisari'den ilham aldığını söyleyerek Karahisari'nin hat sanatının üstadı olduğunu vurgular. Yesari'nin yetenekli bir hat üstadı olduğu bilinmektedir. Camiler için hat sanatı en mühim öğelerden birisidir, mimari olarak ne kadar muhteşem bir zekâdan çıkarsa çıksın, hat sanatı, cami ve mimari bütünleşerek birbirini tamamlar.

Resmin yorumlanıp yeni bir form ile ortaya çıkarılması medeniyetin yansıması olduğu düşünülür. Doğu ve Batı medeniyeti arasındaki farklılıklar kendini resim sanatında gösterir. Batı topluluğu kendini daha çok resim ve heykel sanatlarıyla ifade etmiştir. Bu durum en iyi kiliselerde görülebilir. Batı medeniyetinde resim ve heykel mimariyi

tamamlayan unsurlar olarak görülmektedir. Doğu medeniyetlerinde yani Müslümanlıkta resim ve heykel put olarak değerlendirildiği için mimari yapılarda resim ve heykelin yerini hat sanatı almıştır. “*Resim ve heykelin put olarak algılanarak, surete ilişkin yasaklar yazının resme dönüşmesi sonucunu doğurtmuştur*” bunun bir neticesi olarak mimari yapılara muhteşem hat ve tezhipler işlenerek mimarinin duvarları hareketlendirilmiştir. (Tosun, 2012: 192)

Arif Nihat Asya'nın *Rübâiyyat-ı Ârif-II* (2014) şiir kitabında bulunan “Kütahya” rubaisinde; Kütahya’da bulunan İshak Fakih Camisinden bahseder ve bu caminin halk arasında Sabbakı ismiyle bilindiğini ifade etmektedir. İshak Fakih, Kütahya’da yaşamış olan önemli manevi liderlerden bir tanesidir, ayrıca Yıldırım Beyazıt zamanında hükümette farklı görevlerde bulunmuştur. Günümüzde bu cami hala varlığını korumaktadır. “Kütahya” rubaisi şu şekildedir:

Bir beyt Kütahya.. destanımdan kalma;
 Bir iz, ki fetihde ilk adımdan kalma...
 Baktım: küçücük “Sabbakı”, İshak Fakı’dan;
 Baktım: Ulu Cami, Yıldırım’dan kalma. (Asya, 2014: 229)

Arif Nihat Asya, Anadolu’yu hala canlılığını koruyan bir destan olarak görmekte olduğu yukarıdaki mısralarda kendisini göstermektedir. Bu destanı halen daha keşfedilmeyi bekleyen bir hazine olarak nitelendirir. Şair, “Kütahya” şiirinde de şair bunu dile getirir. Şair, gezdiği gördüğü yerlerin çok iyi bir gözlemcisidir ve rubailerinde bahsini geçirdiği eserlerin tarihçesine dair bilgiler vermektedir.

Rübâiyyat-ı Ârif-II (2014) kitabında yer alan “Bolvadin’de Alaca Camiinin Minaresi” isimli şiirinde bu caminin tarihçesine dikkat çeker. Caminin girişinde bulunan giriş kapısı şairin dikkatini çekmektedir:

“Beş vakit unutmasın, deyip, eski, yeni!”
 Mihraba çağır –büyük, küçük- her geçeni;
 Madem, altında som ceviz tahtın var,
 Tahtından sen, idare et Bolvadin’i! (Asya, 2014: 248)

Alaca Camisi, hangi tarihte ve kimin tarafından yaptırıldığı hakkında bilgi yoktur. Caminin güneyinde bulunan çeşmenin kitabesine göre Selçuklular döneminde III. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından külliye olarak yapıldığı kabul edilir. (Bayar, 2004: 67) Cami minaresinin doğu cephesindeki kitabeye göre Kanuni Sultan Süleyman’ın

Bolvadin’i ziyareti sırasında mescit olarak kullanılan bu yapının, bakım yaptırılarak camiye dönüştürüldüğü kabul edilmektedir. Caminin dikkat çekici özelliği minaresidir. Minare sekizgen formda yapılmıştır ve minarenin kapısı ceviz ağacından işlemelerin olduğu bir kapıdır. (Bayar, 2004: 68) Arif Nihat Asya, şiirde caminin ceviz ağacından olan minare girişine değinmektedir. Yukarıdaki şiirde eski ve yeni herkesin bu camiyi bilmesi gerektiğini, küçük olsa bile altında cevizden tahtı olduğunu söyler, taht dediği şey minarenin kapısıdır. Caminin Bolvadin’i buradan idare ettiğini gözlediğini belirtir.

Arif Nihat Asya, için camiler şehir merkezinde bulunan birer gözlemcidir. Hayat, camilerin yanından akıp gider; camiler buna sessiz kalır ve ibadethane görevini yerine getirerek insanları gözlemler ve ibadetlerini yapmaları için hizmet eder.

4.2.2. Şehrin Savunucusu Kale ve Surlar

Savaşlar insanın var olduğu ilk andan itibaren vardır, savaş insanlık tarihi kadar eski ve insanın olduğu ilk insandan itibaren var olan bir kavramdır. Savunma mimarisi de neredeyse savaş kadar eskidir. İnsanlar, asırlarca saldırılardan korunmak amacıyla ilk iş olarak surlar ve kaleler inşa etmişlerdir, sonrasında ise bu kale ve surların içine güvenle yaşayabilecekleri şehirler inşa etmişlerdir. Yapılan surlar şehrin sınırlarını belirleyerek dış faktörlere karşı savunucu bir sembol olmuştur. Surlar dış dünyanın zararlı etkenlerinden korunmak ve şehirlerin varlıklarını sürdürmek için oluşturulan ilk yapılardır. Surlar, şehirleri diğer şehirlerden ve diğer şehirlerin olumsuz etkilerinden koruyan yapılardır. (Boran, 2001: 8) Kale ve surlar, şehir için hayati bir öneme sahiptir. Şehir ve Medeniyet kavramlarını, kentin mimari eserleri ile bağlantılı bir şekilde inceleyeceğiz. Aynı zamanda bu bölümde önemli surların Arif Nihat Asya’nın şiirlerine nasıl yansıdığı, kale ve surların hangi açılardan şiirlerde vücut bulduğu incelenecektir. Kale ve surların şehirler için koruyucu ve savunucu yönü ve manevi önemine değinilecektir.

Arif Nihat Asya, şiirlerinde şehrin savunucusu olarak kale ve surlara değinmiştir. *Kökler ve Dallar* (2017), şiir kitabında *Estergon Kalesi*, *Rumeli Hisarı*, *Edirne Kalesi*, *Boyabad Kalelerinden* bahsetmiştir. *Duâlar ve Âminler*, *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* isimli kitaplarında da tarihin seyrini değiştiren, İstanbul’un meşhur surlarından bahsetmiştir. *Rübâiyyat-ı Ârif-II* (2014) şiir kitabında ise Afyon Kalesi’nin Dilek

Burcu ve buranın halk için önemini anlatmıştır. Aşağıdaki şiirde, şairin şiirlerinde kale ve surların ne şekilde yer aldığı ve tarihi öneminden bahsedilecektir:

Son gözde, sultan oldu bugün; sahneler saray..
Şahane bir yaz akşamı, teflerde doğdu ay.

Bir memleket kızıyle, ne hoştur yürek yürek
Ey şanlı türküleri sizi birlikte söylemek

Tellerde sevgiler ötüşürken cıvıl cıvıl,
Birden nöbet çalar gibi menterleşir fasıl.
Dur, dinle yolcu, dillere destan türküyü;
Sazlarla söylemekte Perihan, bu türküyü! (Asya, 2017: 43)

....

İslâm Medeniyeti; Abbasi, Selçuklu, Endülüs, Osmanlı Devletlerinin oluşturduğu medeniyetlerin ortak bir tezahürü olarak görülebilir. İslâm Medeniyeti düşünüşüyle oluşturulmuş yapılarda bu devletlerin ortak yansımaları görülebilir. Her yapıda farklı milletlere ait izler bulmak mümkündür. Bu yapılar tarihin derin izlerini üzerlerinde taşır. (Erol, 2012: 140) Estergon Kalesi, Arif Nihat Asya'nın şiirlerine konu olmuş Türk tarihi açısından büyük önem taşıyan bir kale olduğu bilinmektedir. Macaristan sınırları içerisinde olan yapım tarihi 13. yüzyıl olduğu bilinmektedir. Moğolların burayı istilasına kadar, Moğol krallığının idari ve dini olarak yönetim merkezi olarak kullanılmaktaydı. 1543 senesinde Osmanlı bu kaleyi fetheder ancak elli sene sonra tekrar geri vermek zorunda kalır. Kalenin geri verilmesinden sonra halk buna çok üzülmüş Estergon Kalesi için türküler çığırarak üzüntülerini dile getirirler. 17. yüzyılda, Osmanlı tekrar kalenin olduğu bölgenin hâkimiyetini ele almıştır. Ancak, II. Viyana Kuşatması sonucunda tekrar kaybedilir. (Önsöz, 2015)

Arif Nihat Asya, *Kökler ve Dallar* (2017) şiir kitabında "Estergon Kalesi" isimli şiirinde Estergon Kalesi'nin tarihteki önemine değinerek adeta kalenin tarihçesini şiire sığdırmaktadır:

Son gözde, sultan oldu bugün; sahneler saray..
Şahane bir yaz akşamı, teflerde doğdu ay.

Bir memleket kızıyle, ne hoştur yürek yürek
Ey şanlı türküleri sizi birlikte söylemek

Tellerde sevgiler ötüşürken cıvıl cıvıl,
Birden nöbet çalar gibi menterleşir fasıl.
Dur, dinle yolcu, dillere destan türküyü;

Sazlarla söylemekte Perihan, bu türküyü! (Asya, 2017: 43)

....

Yukarıdaki bentlerden de anlaşılacağı gibi Estergon Kalesi'nin alınması Türkler açısından büyük bir coşkuyla karşılanmıştır. Tuna nehrini tepeden gören, Moğollar için önemli olan bu kalenin Osmanlı hâkimiyetinde kalması büyük bir başarıdır ancak elli sene sonra kalenin kaybedilmesi ise büyük bir acıdır “*Sazlarla söylemekte Perihan, bu türküyü*” derken; Tuna nehrinden kaleye artık gidilemediğini ancak ona karşı türküler okunduğunu, sular yakıldığını ifade etmektedir.

Rübâiyyat-ı Ârif-I (2014) şiir kitabında Estergon Kalesi ile ilgili “Bülbül Rubaisi” isimli rubai de dikkat çekicidir.

Gazilerinin şeref beratındaki son
Haliyle duran son kalenin burcuna kon...
Estergon'umun, söyle yanık türküsünü...
Bir türküde kaldı, bülbülümün, Estergon! (Asya, 2014: 254)

Yukarıdaki rubaide elli yıl Osmanlı hâkimiyetinde kalmış olan bir Estergon Kalesi'nin kaybedilişinden duyduğu üzüntüsünü aktarır.

Gördüm, saz olmuş eski silahlar: demir, bakır...
Zillerde atlılar yola çıkmış şıkır şıkır.
.....
Yaylarda Usturumca'dan, Tuna'dan kalma bir akış..
Mızrapların tığıyle yürekler, nakış nakış. (Asya, 2017: 45)

Usturumca, Makedonya'nın güneydoğusunda bulunan küçük bir Türk şehridir. Burada Türkler ve Hristiyan halk birlikte yaşar. Türklerin büyük bir çoğunluğu Müslümandır. Burada Osmanlı döneminden kalma birçok tarihi eser bulunmaktadır; ancak bunlar günümüzde çok bakımsız bir haldedir. Arif Nihat Asya, yukarıdaki şiirde Usturumca'dan kalan değerlerin gerektiği gibi korunamamasından bahsedilmektedir. Bu şiir, şairin geçmişe verdiği önemi ve geçmiş ne kadar iyi bilinirse gelecekte o kadar güzel ve sağlam inşa edilir görüşünü göstermektedir.

Arif Nihat Asya, şiirlerinde İstanbul şehrinin en büyük savunucusu olan ve geçmişiyle bize birçok bilgi veren İstanbul surlarından bahseder. *Duâlar ve Âminler* (2016) şiir kitabındaki “İstanbul” şiirinde ve *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* (2016) şiir kitabındaki İstanbul surlarından bahsettiği şiiri “Fetih” ile surların tarihi önemine değinir:

Yiğitini seçmek için İstanbul,
İsteklilerini imtihan eder;
Beline surlardan kemer kuşanmış;
“Kim çözebilirse ben, onunum!” der (Asya, 2016:231)

İstanbul’un Fethi; tarihin akışını değiştiren, bir dönemi kapatıp yeni bir dönem başlatan tarihin en önemli savaşlarından birisidir. İstanbul, birçok hükümdarın rüyalarını süsleyen masal şehir olarak, hep fethedilmek istenen; ancak defalarca başarısız girişimlerle bu fethedilme arzusu son bulan bir şehir olmuştur, son olarak Fatih Sultan Mehmet’in fetih girişimine kadar. (Ekinci, 2013) Yukarıdaki dörtlükte şair İstanbul’un çok fazla komutan tarafından fethedilmek istenip fethedilememesinden bahsetmiştir. Surlarını ise bir kemere benzetmiştir bu kemeri açanın İstanbul şehrine hâkim olacağını anlatmıştır. İstanbul surları günümüzde de bir kısmı hala varlığını korumaya devam etmektedir.

Issız kuleler, büyük boyunlar;
Öksüz kapılar, kırık duvarlar...
Taşlardan örülmek saksılarda:
Gül, lale ve yasemin kokarlar.
Maziyi arar derin sularda
Öksüz öksüz bakan nazarlar;
Tarihime kök salan Hisar’lar
-Tarihimi isterim- susarlar!
Bir abide muhteşem çınarlar...
Altında şırıldasın pınarlar! ... (Asya,2016: 181-182)

Yukarıda *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* (2016) şiir kitabında yer alan “Fetih” şiirinde gene İstanbul surlarının önemine değiniyor. İstanbul surları ilk önce, Sarayburnu’nda Ligos isimli küçük bir köyü korumak amacıyla inşa edilmiştir tarih içerisinde, zamana ve savunma ihtiyacına göre surlar genişletilmiştir. Surlara katkılarının en büyüğünü ise Roma İmparatorluklarında olan Konstantin ve Theodosius yapmıştır. Surlara zaman içerisinde kapılar, burçlar da eklenmiştir hatta deniz kısımlarına da surlar örülmüştür. Bu surların yapımıyla alakalı birçok rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetlerden biri de surların yapımında Malta’dan getirilmiş özel bir kum ve yumurta akı kullanıldığıdır. (Özhan, 2017) Şair, yukarıdaki şiirde surların tarihçesine değinmiştir. Surlar hem zamana meydan okumasından hem de şehri savunması açısından önemli yapılardır. *Kökler ve Dallar* (2017) kitabındaki “Boğazkesen Hisarı” şiirinde, hisarların şehirler için önemine değinmiştir:

Şimdi yer yer dökülen şahika, dün

Boğaz'ın gözcüsü mazgaları...
 Ki Boğaz'dan kuş uçurmazdı Hisar...
 Tanıdık kuşlara el sallardı;
 Fatih'in taştan örülmüş adını
 Okuyan, gökteki kartallardı!
 Yine dilberdi Bebek;
 Yine kumlar, yine kumsallardı
 ....Ki o gün Feth'e hazırlıktı kıyı...
 Gemiler, çektiler, sallardı...
 Fatih'in taştan örülmüş adını
 Okuyan gökteki kartallardı! (Asya, 2017: 64)

Osmanlı Devleti, fethettiği yerlerde aynı zamanda sosyal, siyasal ve kültürel değişiklikler yapmayı hedeflemiştir. Bu inanca bağlı olarak fethedilen yerlerde kalıcı yapılar inşa edilmiştir. Osmanlı fetih geleneklerinde en önemli şey; şehre hâkim olan noktalara hisarlar yapmak ve daha sonra bu hisarlardan küçük olanları yıkıp sadece büyük olanı bırakmaktır. Rumeli Hisarı da İstanbul' un fethinden sonra kalan en önemli yapıdır. Aynı zamanda Hisarlar, fethedilen bölgelerin güvenliğini sağlayan önemli yapılardır. İstanbul'un Fethinden önce Fatih Sultan Mehmet tarafından yapılmış olan Rumeli Hisarı; Boğazkesen Hisarı, Güzel Hisar gibi farklı isimlerle de bilinmektedir. İstanbul'un fethinden önce Bizans'a izinsiz geçişlerin önlendiği Hisar bir süre sonra, İstanbul fethedilince bu önemini kaybederek devlet hapisanesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Hisar, zaman içinde birçok tadilat geçirmiş ve bu tadilatla hisarın benliğine uymayan birtakım eklemeler ve farklılıklar yapılarak eleştirilerin odağı olmuştur. Rumeli Hisarı için yapılan değişikliklerden en mühimi; Hisarın içinde bulunan caminin antik tiyatro haline döndürülmesi olmuştur. Eklenen antik tiyatrunun Rumeli Hisarı öz kimliğine uymadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. (Tuluk, 2015: 75)

Kaleler ve surlar bir şehrin en mahrem sırlarına bile şahitlik etmiş özel yapılar olduğunu düşünüyoruz. Sinop'ta bulunan Boyabad Kalesi, kimin ne zaman yaptığı belli olmayan geçmişi çok eskilere dayanana kitabesi olmayan eski bir kaledir. Arif Nihat Asya *Kökler ve Dallar* (2017) şiir kitabında yer alan "Boyabad Kalesinden" şiiri bu kalenin çok eski çağlardan beri varlığını sürdürdüğünü ve birçok efsaneye konu olduğu anlatılmaktadır:

Karşında Boyabad...
 Yapmış bir üstad,
 Çıksan neresinden,
 Dimdik kalesinden
 Gök kubbeye yol var...

Altın arılardan
 Pervane'de bal var! (Asya, 2017: 98)
 ...
 Hasbahçede, sorma:
 Da'vet, kime kimden?
 "Ey yolcu, helalim:
 Gel, tat yemişimden!"
 Der bir nice dal var var,
 Pervane'de bal var! (Asya,2017: 101)

Şiirin bu kısmının üzerinde duracak olursak; Sinop'un Boyabad ilçesindeki yüksek bir tepede bulunan kalenin eski bir geçmişi olduğu mimarisindeki farklı medeniyetlerin izlerinden anlaşılmaktadır. Kalenin surlarına bakıldığında Bizans ve Roma mimarisi özellikleri görülür ancak Osmanlı mimarisinden de izler taşımaktadır. Boyabad Kalesi, Türkiye'nin kitabesi olmayan en görkemli kalelerinden biridir. Kitabesinin olmaması kalenin tarihçesi hakkında bilgi edinmeyi zorlaştırmaktadır. (Eser, 2006: 187) Yukarıdaki şiirde şair, Boyabad Kalesi'nin çok yüksek bir tepede olduğunu ifade eder gerçekte de öyledir. Şiirde geçen pervane, kalenin karşısında bulunan keskin bir kayadır. Pervane kayasının oyuklarına yaban arıları bal yapar ve bu balları cesaretine güvenen kişiler bir ipe kendini bağlayarak ulaşmaya çalışır ve balları toplayarak cesaretini gösterilir. (Asya, 2017: 102)

4.2.3. Şehrin Hafızasını Yansıtan Mimari Eserler

Oswald Spengler, Batının Çöküşü isimli kitabında mimari eserler ve ev için yapmış olduğu şu açıklama dikkat çekicidir: *"Bir ırk ifadesi en saf şekliyle evde somutlaşır. Çünkü ev, varoluşun anlaşılması güç sürecinde şekillenir"* der. Mimari bir eser, değişik zevk ve üsluplar çerçevesinde şekillenir. Geleneksel mimari anlayışta, saf bir şekilde ifade ediş vardır. Mimari eser, içinde bulunduğu toplumun düşünüş şeklini ifade etmesi açısından önemlidir. Mimari eser anonim bir anlayış ve yerli işçilik ile yapıldığı için tamamen özgün bir üslup kazanır. Mimari eserler, toplumun düşünüş ve yaşayışına dair izler bulunabilecek yapılardır. (Kurban, 2017: 1-2)

Arif Nihat Asya, birçok şiirinde hem yaşadığı hem de yolunun geçtiği veya duymuş olduğu mimari eserlere yer verir. Bu eserler ile alakalı gerek mimari eserin özellikleri,

gerekse yapılış şekline dair birçok bilgi yer alır. Bize göre Arif Nihat Asya'nın şiirleri şehir içinde medeniyetin yansıması olarak varlığını gösterir. Onun şiirlerinde; camiler, mescitler, köprüler, evler, hanlar ve daha birçok medeniyet göstergesi vardır ve bunların hepsi içinde bulunduğu toplumun hangi medeniyetlere ev sahipliği yapıp, hangi medeniyetleri misafir ettiğinin kanıtıdır. Şair; *Kökler ve Dallar, Rübâiyyat-ı Ârif-I* (2014) şiir kitaplarında Anadolu'da bulunan mimari eserlere yer vermiştir. *Amasya Serçe Sarayı, Anıtkabir Aslanlı Yol, Kayseri Döner Kümbet, Çatalca Analı Kızlı Çeşmesi* şairin şiirlerinde bahsettiği mimari eserlerden birkaçıdır.

Kökler ve Dallar (2017) şiir kitabında "Amasya Serçe Sarayı'ndan" şiirinde şair, Osmanlı mimarisinin naifliğine ve ayrıca insanların hassasiyetlerine değinir:

İnsan kadar, kuşu da düşünen mi'mar
-Söyleyin, ey yolcular- şimdi, nerede...
Ki yalnız, insanlar imaret değil;
Saray yapmış, köşk yapmış serçelere de! (Asya, 2017: 240)

Osmanlı toplumu kuşları seven, onları koruyan ve düşünen bir topluluktur. Kuşlar için zarar görmesinler diye mimari eserlerin dış cephelerine yuvalar dahi yapmışlardır. Bu yuvalar mimarinin estetiğini bozmayacak şekilde tasarlanmıştır. Kuş evleri, Osmanlının sevgi ve merhametini yansıtan, mimari eserin tasarımcısının ince zevkini ve estetiğini anlatan yapılardır. Kuş evleri, öncelikle saraylarda ve büyük mimari yapılarda daha sonra evlerde ve küçük yapılarda kullanılmaya başlanmıştır. Zaman içinde kuş evlerine; kuş sarayı, serçe sarayı, kuş köşkü gibi farklı isimler verilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılmış olan kuş evlerine, İstanbul başta olmak üzere, Edirne'den Doğu Beyazıt'a kadar birçok yerdeki yapılarda rastlanılır. Kuş sarayları, batıdaki kadar heykel ve kabartma kullanmayan Osmanlı mimarisinin, çok ağır başlı olan dış cephelerini de hareketlendirmiş ve süslemiştir. Hem bir merhametin hem de mimari estetiğin göstergesidir. Şair, kuşlara yuva yapmayı mimarisinde düşünen mimarı yüceltiyor ve bir bakıma bizlere merhamet örneği sunuyor. Medeniyetin en önemli göstergesi olan mimari eserlere bu denli ufak ama anlamlı dokunuşlar yapan mimarı anlatması bizlere toplumun hassasiyeti hakkında bilgi vermektedir. (Aksoy, 2015)

Müslümanların, geriye dönerek kurdukları gelenek, medeniyet tasavvurları; her daim İslam'la, Hz. Peygamberin sünnetiyle ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Camilerin kubbeleri, arabesk süslemeler sonsuzluk duygusuyla; şehirlerin cami etrafında dairesel

olarak kurulması zaman anlayışıyla, avlular evin harîmliliğiyle ilişkilendirilmiştir. Elbette bunlar doğrudur, her dinî hassasiyet kendi estetiğini belirler. Ancak bu bakış açısı daima kültürler arası çatışmayı, etkiyi, tepkiyi es geçerek; sahip olduğu estetik duyguyu bizatihi kendi dinamiklerinden ürettiğini iddia eder. (Şakar, 2015: 436)

Kayseri’de bulunan Döner Kümbet, hem mimarisiyle hem de hakkındaki farklı söylemlerle şairin dikkatini çekerek şiirlerine konu olmuştur. Döner Kümbet ile alakalı *Rübâiyyat-ı Ârif-I* (2014) şiir kitabında “Döner Kümbet” isimli bir şiir yazmıştır.

Yönler ne demek; aşk için, neymiş yön?
Hor görmesin –artık- sağı sol, arkayı ön!
Bir kutlu sema’hane bilip Kayseri’yi,
Ey kutlu çadır, böyle, nesiller boyu, dön! (Asya, 2014: 147)

Müslümanlık dininde İslamiyet öncesi ve İslamiyet sonrasında ölüleri saygıyla toprağa verme geleneği devam etmiştir. Mezar yapma geleneği ve mezar süsleme geleneği Anadolu’da Selçuklular Döneminde gösterişli mezarlar yapılarak kümbet adını almıştır. Bu gösterişli mezarlar, mimarinin tüm farklı normlarını kullanarak tasarlanmıştır. Mezarlar ve kümbetler; ölülere saygı duyulması gerekliliğini, onların hayattayken yaşadıkları gibi öldükten sonra da bir yerlerde var olduklarını anlatan yapılardır. Anadolu halkının inanişinde mezar ve ölülere saygı duymak önemlidir. Kayseri’de bulunan Döner Kümbet, 13. yüzyılda Anadolu Selçukluları tarafından, Şah Cihan Hatun için yapılmıştır. Bu mimari eserin iki satırlık kısa bir kitabesi vardır. Araştırmacılar için büyük bir sır vardır ki o da kümbetin içinde cenaze varlık veya yokluk sorunudur. Araştırmacılardan bazıları kümbetin içerisinde bir ceset olduğuna inanmamaktadırlar. (Bekmez, 2017: 102-103) Arif Nihat Asya; “Döner Kümbet” şiirinde, kümbetin mimarisine değinmiş ve Mevlânâ ile özdeşleştirmiştir bu eseri. Bu mezara Döner Kümbet denilmesinin nedeni 12 köşesinin de aynı normda yapılmasıdır ve şairde bunu bize şiirinde anlatmaktadır. Her köşesinin aynı şekilde orantılı olması, kümbetin tam bir yuvarlak halinde görünmesine neden olmaktadır ve döndüğü izlenimi vermesidir.

Rübâiyyat-ı Ârif-II (2014) şiir kitabında yer alan “Analı Kızlı Çeşmesi” şiiri, şairin doğduğu yer olan İncegiz’de bulunan çok eski bir çeşmedir. Herhangi bir kaynaktan adı geçmeyen çeşmenin sadece cismi vardır ismi ise yoktur. Şairin bu çeşmeye *Analı Kızlı* demesinin nedeni; çeşmeye genellikle evlenecek genç kızların gelmesi olduğunu düşünülmektedir. Bu dörtlüğün bir başlığı yoktur:

Yanlar iki kız farz edip orta kadın
 -Köylümce- ne hoş yakıştırmıştı adın!
 Tattım ben üçünden de, gerçekten ve dedim:
 “Ey çeşme, suyundan mı, adından mı tadın?” (Asya, 2014: 283)

Şiirde anne özlemi vardır ve bu özlem, şairin anne özlemiyle özdeşleşmiş bir özlemdir. Çeşme suyunun bu kadar güzel olmasının nedeni ana kavramındadır. Adının ana olmasından dolayı şair suyunun tatlı olduğunu söylüyor. Bize göre bu şiir şairin hayatıyla ilişkilendirilebilir. Şairin küçük yaşlardan itibaren anne özlemini bastıramaması ve dolayısıyla şairi anne ile ilgili olan her şeyin merhamet ve güzellik getirdiği düşünülür. Anne, çocuk veya bunlar ile ilgili kavramların geçtiği şiirlerde genellikle merhamet duygusu ve özlem duygusu hissedilmektedir.

4.3. Şehir ve Manevi Önder

Şehir, içinde yaşayan insanlar için heterojen mekânlardır. Şehirde bulunan insanlar kargaşadan sıkılarak bireysel yaşam alanlarına çekilebilirler; ancak insan sosyal bir varlık olduğu için ve toplumdan bağımsız yaşamasının mümkün olmayacağını bildiği için, bir nedenle toplumla olan bağlarını sürdürmek zorundadır. Şehirlerde bulunan özellikle dini topluluklarda, değerlere ilişkin bilinç ve kişinin aidiyet duygusu güçlü tutulur. Şehirler için insan ve özellikle insanlar içinde bazı özellikleriyle öne çıkmış olan bireyler önemlidir. (Metin, 2015: 177) Mustafa Ak, şehir için insanın önemini şu cümleler ile ifade eder: “*Medeniyetin temel taşı şehir ise bizim bugün yaşadığımız şehirlerle özlem çekilen şehirleri birbirinden ayıran nedir? Eskiler ‘Şeref’ül-mekan, bi’l-mekin’ demişler. Yani mekânın şerefi, içinde oturanlardan gelir.*” ifadesiyle şehir için insanın önemini anlatır. (Ak, 2015: 547)

Şehirlerin mimari yönden ve maddi açıdan gelişmesinde siyasi ve idari yöneticiler ne kadar mühimse; manevi ve kültürel yönden gelişmesinde de manevi önderlerin etkisi o kadar büyüktür. Manevi liderler, sadece yaşadıkları dönemde değil öldükten sonra da fikirleri ve ortaya çıkardıkları eserleriyle var oluşlarını devam ettirirler. Manevi liderler, halkın içinde var oldukları için siyasi ya da bürokratik bir liderden daha avantajlıdır. Bunun nedeni, halka yaşantıya direkt nüfus ederler ve etrafında bulunanları derinden etkileyebilirler. Manevi liderlere ait olan türbe, kümbet, mezar, külliye gibi manevi havası olan mekânlar zaman zaman turistik amaçla kullanıldığı için bazı şehirlerde, manevi liderlere duyulan saygının istismar edildiği durumlar

gözlemlenmektedir. Mimari eserler, ziyaretçisine farklı bir iç yolculuğun kapılarını araladığı için, manevi önderin hayatı, ziyaretçisine farklı yolculukların kapısını aralamaktadır. Manevi önder demek bir şehrin ruhi olarak lideri demektir. O şehirde derinden izler bırakmış kişi demektir. Şu anda günümüzde dahi bu manevi önderlerin izleri devam etmektedir. Konya'nın Mevlânâ ile Ankara'nın Hacı Bayram Veli ile anılması gibi, şehirlerde yaşayan manevi liderler de zamanla o şehre nüfus ederek manevi atmosferini etkiler ve şehir manevi önderle anılır. (Güneş, 2018: 181)

Arif Nihat Asya'nın şiirlerinde geçen manevi liderler genellikle o şehirlerde uzun yıllar yaşamış kimselerdir. Bu yol gösterici şahsiyetler, yaşadıkları coğrafyada adları nesilden nesle sözlü ve yazılı kaynaklar ile aktarılmış, günümüze kadar gelmiştir. Manevi liderler için özel mezarlar, özel mimari eserler yapılmış ve manevi önderlere öldükten sonra da gereken saygı gösterilmiştir. Bazen bu saygı onlardan medet ummak kadar fazla abartılsa dahi insanlar her dönem bir önder belirlemekten vazgeçmemişlerdir. Şairin şiirlerinde manevi önderler çokça yer tutar. Özellikle Konya ve Konya ile özleşen manevi önder Mevlânâ ve Mevlânâ'nın da manevi önderi Şems şairin şiirlerinin ayrılmaz bir parçası olduğu görülmektedir. Belki de yüzden fazla şiiri Mevlânâ ile ilgili olduğunu tespit ettik. Onun dünya görüşü, yaşam şekli, insanları etkileyiş biçimi nedeniyle ciddi anlamda şairin dikkatini çekmiştir. Konya Mevlânâ Türbesi, Konya Mevlânâ Külliyesi, türbenin ihtişamlı yapısı, Şems'in Mevlânâ'ya etkisi şairin dikkatini çeken önemli etkenler olduğunu görmekteyiz.

Şehirlerin kuruluşunda inanç şekillerinin, ritüellerin rolü olduğu, farklı düşünür ve bilim insanı tarafından kabul görülmüş olan ortak bir yargıdır. İnanç ve inanç şekilleri, toplumların var olduğu ilk andan itibaren vardır. İnsanları toplumsal yaşamda bir arada tutmak için, din ve dini lidere ihtiyaç vardır. O lider de toplumdan topluma değişkenlik gösterir; kimisi puta tapar, kimisi ateşe, kimisi gökyüzüne, kimisi Allah'a inanır. İnanç bir toplumun birlikteliği ve beraberliği için en önemli unsurlardan birisidir. (Güneş, 2018: 181)

Arif Nihat Asya, şiirlerinde birçok manevi öndere değinir: *Gülbahar Hatun, Mevlânâ, Ayaşlı Bünyamin, Şeyh Sinan, Hasan Dede, Bayraklı Dede, Konyalı Mehmet Dede, Tavus Sultan (Konya), Kapısız Hacı Ahmet* bu manevi önderlerden en dikkat çekicileridir. Ancak özellikle Mevlânâ (Konya) şair için büyük önem taşır onun hayal

dünyası, yaşantısı, örnek davranışlara ve Konya'nın içine sinmiş olan hümanizm şairi etkiler ve birçok şiirinde Konya ve Mevlânâ'dan bahseder.

Trabzon'da bulunan Gülbahar Hatun Camii ile türbesi mezarlık ve hazire kültürünün en önemli örneklerinden birisidir. Sadece İstanbul ve merkezi şehirlerde değil Anadolu'da da Cami ve Türbelerin özenle inşa edildiğinin somut göstergelerinden biridir. (Tuluk, 2015: 79) Arif Nihat Asya, *Kökler ve Dallar* (2017) şiir kitabında Yavuz Sultan Selim'in annesi olan Gülbahar Hatun'dan bahsettiği bir şiiri vardır. "Gülbahar Hatun" şiirinde, şair Gülbahar Hatun'un, Osmanlı'nın en büyük padişahlarından Yavuz Sultan Selim'in annesi olmasına, ona olan saygı ve sevgisine değinir:

Doğdu, mademki, Yavuz Han senden
Kaç asır sonraki Arif benden,
Geçiyorken, diyecek, türbelerden:
"Gülbahar Hatun'a güller, benden!" (Asya, 2017: 238)

Yavuz Sultan Selim, Trabzon'da saltanat beklerken annesi Gülbahar Hatun vefat eder ve anne acısını burada yaşar. Annesinin mezarına türbe yaptıran Yavuz Sultan Selim burada; türbe, külliye, cami hepsini bir arada yaptırır. Amacı; bu şekilde annesinin adının sonsuza dek yaşayacağına olan inancıdır. Trabzon'da bulunan Osmanlı Mimari eserlerinin en güzel örneklerinden birisi olan Gülbahar Hatun Camii ve Gülbahar Hatun Türbesi günümüze kadar varlığını sürdüren önemli bir mimari eserdir. (Yazıcı, 2000: 120) Özellikle Gülbahar Hatun Türbesi; bağlılığın, sevginin sembolüdür ve aynı zamanda anneye verilmesi gereken değeri ifade eder. Yavuz Sultan Selim, annesine göstermiş olduğu değeri bu muhteşem mimari eserde ifade etmiştir. Camiye ibadet veya ziyaret için gelenler de bu türbeyi görmeden gitmedikleri bilinir. Arif Nihat Asya, bu türbenin asırlar boyu varlığını koruyacağına olan inancını şiirde dile getirmiştir. Şair, aslında anne ve evlat sevgisinin hiç sönmemesi gereken bir ateş olduğuna da telmihte bulunmaktadır. (Ak, 1997: 186)

Mevlânâ'nın dünya görüşüne göre, bu dünya hayatının geçici olduğu asıl hayatın ahiret hayatı olduğunu söylemektedir. Çünkü dünya hayatının bir sonu vardır; ancak ahiret hayatının ise bir sonu olmadığını sohbetlerinde dile getirmiştir. (Örs, 2014: 1) Mevlânâ'nın Mesnevi isimli eserinde, iyi bir insan olmak için nelerin yapılması gerektiğini, iyi bir hayatın sürdürülmesi için sembolik bir anlatımla örneklemeler

verilmiştir. Arif Nihat Asya için Mevlânâ büyük bir cevherdir ve onun dünya görüşü herkeste olması gereken bir düşünce şekli olduğunu şiirlerinde anlatır. Birçok şiirinde Mevlânâ ve onun türbesini hatta türbesinin bazı detaylarına değinir. Konya’da bir süre yaşamış olan şair buranın manevi dünyasından etkilendiği şiirlerinde görülmektedir. Mevlânâ’ya göre asıl hayat ahiret hayatıdır, bu dünya ise ahiret hayatının bir tarlasıdır. Yaratıcı, insanları kendisine itaat etmesi için yaratmış ve dünyaya yollarken ruhlar âleminde insanın ruhunu üflerken kendinin rab olduğunu anımsatmıştır. İnsan dünya hayatı içerisinde Allah’a, yani yaratıcısına itaat etmek için vardır. Dünya hayatı bir imtihan yeridir ve bu imtihandan sadece Allah’a doğru kulluk edenler kazanacaktır. Mevlânâ dünya hayatının geçici bir süreç olduğunu ve asıl hayatın ölümden sonra başlayacağını insanların dünya hayatının oyunlarına kanmaması gerektiğini söyler. Mevlânâ’nın insan sevgisini “*Yaratılanı hoş görmek, yaratandan ötürü*” şeklinde izahı yapılabilir. (Örs, 2014: 3) Sadece yaşadığı dönemde değil yaşadığı dönemden sonra da fikirleri ve düşünüş şekli tüm Anadolu coğrafyasına işlemiş ve hatta düşünceleri Anadolu coğrafyasını aşmıştır.

Rübâiyyat-ı Ârif-I (2014) kitabındaki yukarıda değinilen “Mevlana” şiirinde, şairin Mevlânâ’nın dünya görüşünün ne kadar engin olduğunu ve kendisi için ne kadar mühim bir kişilik olduğunu anlatmaktadır:

Bir sofradayım: azım, çoğum; Mevlana.
Dursam, yürüsem batım, doğum, Mevlana.
Yarin sesi, yârin sözü, yârin yüzüsün..
Sen yoksan. eğer ben de yoğum, Mevlana! (Asya, 2014: 68)

Mevlânâ’nın ölümünden sonra Konya’da kendi adına büyük bir türbe yapılmıştır ve günümüzde dahi en çok ziyaret edilen türbelerden bir tanesidir. İnsanların Mevlânâ’yı bu kadar kendine yakın görmesinin nedeni onun düşüncelerinin merhamet, sevgi ve hoşgörü üçgenini toplamış olmasıdır. Arif Nihat Asya, Mevlânâ’ya bağlılığını yukarıdaki dördlüğün son mısraında söylüyor: “*Sen yoksan, eğer ben de yoğum, Mevlana*” ifadesiyle bağlılığını dile getirmektedir. Mevlânâ, günümüzde hem dünya görüşüyle hem yaşantı şekliyle insanların ruhlarına işlemiştir.

Duâlar ve Âminler (2016) şiir kitabındaki aşağıdaki şiirde Mevlânâ’nın kendisi ve diğer insanlar için bir rehber olduğunu ve yol gösterdiğini anlatır:

Niyaz penceresi
Karanlık, aydınlık,

Köy, şehir, dağ, deniz... yerim neresi
Olursa olsun, ben
Bulurum bir Niyaz Penceresi. (Asya, 2016: 245)

Yelkenim, rüzgarı yok;
Gemiğim deryasız.
Ne ümidim, ne teranem kaldı:
Geceyim ferdasız..
Ki kadehler susamış,
Ve sebu sahbatsız.
Ne deyim ben size ey
Bırakanlar beni Mevlana' sız!
Bu yalan dünyayı
N'iderim Leyla'sız! (Asya, 2016: 223)

Niyaz Penceresi, Konya Mevlana Müzesi'nde dua edilen ve türbeyi gören bir penceredir. (Asya, 2016: 245) Bu pencere dergâhın arka tarafında Mevlânâ'nın ve soyundan gelenlerin mezarının ve aynı zamanda dergâhın ileri gelenlerin mezarının bulunduğu yerdir. Mezarlar sadece bu camdan görünür ve insanlar dua edeceklerken bu cama yanaştıkları gözlemlenmektedir. Hatta niyaz penceresinin kitabesi bile vardır : *“Yâ Hz. Mevlânâ! Ey keremde, yücelikte, nur saçıcılıkta güneşin, ayın ve yıldızların kendisine kul köle kesildiği güzel. Garip âşıklar senin kapından başka bir yol bulamasınlar diye, bütün kapılar kapatılmış, yalnız senin kapın açık bırakılmıştır”* rubai yazılmıştır. Atatürk Konya Mevlânâ Müzesi'ni ziyarete gittiğinde yanında bulunan Hasan Ali Yücel'e bu kitabeyi okutmuştur. Konya, Selçuklu medeniyeti ile özdeşleşmiştir, manevi önder olarak Mevlânâ ile siyasi önder olarak Alaaddin Keybubad ile özdeşleşmiş bir şehirdir. (Güneş, 2018: 187) Mevlânâ büyük bir düşünürdür, fikirleri ve söylemleri ile sadece kendi döneminin değil her dönemin manevi önderidir. Yazdığı ve söylediği hikâye ve şiirlerde ayrıca örnek hayatıyla hala gönüllerde yer etmektedir.

Rübâiyyat-ı Ârif-I (2014) kitabında, Mevlânâ'nın müridlerinden bir tanesi olan Mehmet Dede'den bahsedilmiş. Bazı kişiler mecliste o denli üst mertebeye ulaşırlar ki artık o cemaatle birlikte anılırlar. Mehmet Dede'de bu müritlerden birisidir:

Es Konya'dan, ey yel, bana tarihi getir!
Mehmet Dede'nin çektiği teşbihi getir!
Himmat dileyip Arif'e Mevlana'dan
Divan-ı Kebir'i, Fihi Ma Fih'i getir! (Asya, 2014: 144)

Konya, Mevlânâ'nın yaşadığı dönemlerde siyasi kavgaların en çok olduğu dönemlerden bir tanesidir; ancak şehrin bir sakini olan Mevlânâ sayesinde şehir huzur içindedir, insanlar onun manevi olarak varlığı şehre ve şehirde bulunanlara huzur ve mutluluk verdiğini düşünürler, Mevlânâ'nın manevi huzuru şehri tesiri altına almıştır. (Güneş, 2018: 188) Yukarıdaki şiirde Mevlânâ'nın iki tane kitabından bahsedilmiştir: *Divan-ı Kebir* ve *Fîhi Mâ Fîh*. Mehmet Dede gibi dergâhlarda dervişlik yapanlar için bu kitapların yol göstericiliğine değinilmektedir.

Mevlânâ'nın Mesnevi isimli eseri o daha hayattayken Anadolu coğrafyasının sınırlarını aşmış ve Hindistan'a kadar ulaşmıştır ve orada bulunan şairleri de etkilenmiştir. Mevlânâ'nın Mesnevisi Hint öğretileriyle uyuşmaktadır. Hintlileri İslam dinine Müslümanlığa davet etmek isteyen Müslüman âlimler Mesnevi'den faydalanmıştır. Bunun sebebi Mesnevi'de kullanılan hayvan figürlerinin Hint kültüründeki hayvan figürleriyle birlikte uyumlu olması nedeniyledir. Tavus Sultan, Hindistan'da bir şeyhin yanında dervişlik yapan bir kadındır. *Rübâiyyat-ı Ârif-I* (2014) şiir kitabında bu bağlılığın simgesi olan Tavus Sultan'a değinmiştir:

Tavus Sultan'la bağlılık hatırası,
Kızlar Kayası'yla gerçek aşkın turası
Kalmış iki yanda eskilerden Meram'a...
Bir gün gelir, Aslı'm, bizi söyler arası. (Asya, 2014: 214)

Tavus Sultan'ın şeyhi kendisine sürekli Mevlânâ'dan beyitler okur ve beyitler üzerine düşünürdür. Anadolu'dan Hindistan'a kadar sürekli ticari mahiyette kervanlar gelirdi ve o kervanlarla Mevlânâ'nın beyitleri şeyhe ulaşırdı ve şeyhi bu beyitleri müridlerine okurdu. Tavus Sultan, bu beyitlerden etkilenerek Mevlânâ için Konya'ya geldi. Bir gün evinde def çalarken Mevlânâ bunu fark etti ve kapısını çaldı, kapıdan içeri giren Mevlânâ, Tavus Sultan ile üç buçuk gün konuştuğu rivayet edilmektedir. Dışarıdaki insanlar bu sohbeti, yani tasavvufta çile doldurmayı yanlış anlayınca kapıyı kırarak içeri girerler. İçeri girince bir baktılar ki Mevlânâ'nın elinde bir avuç gül. İşte bu üç buçuk gün Tavus Sultan'ın yanma süresidir. Aşk ateşi çok fazla geldiği zaman bu karşısındakini yakar tıpkı Aslı ile Kerem hikâyesindeki gibi. (Türkmen, 2007: 51) Şair yukarıdaki mısralarda, Tavus Sultan'ın Mevlânâ'ya olan bağlılığının ne derece büyük bir aşk ile olduğunu ifade etmektedir, Aslı ile Tavus Sultan'ı özleştirmekte olduğu da bir diğer dikkat çekici unsurdur.

Rübâiyyat-ı Ârif-I (2014) kitabında bulunan “Sultanlar” şiirinde Osmanlı’nın manevi kurucusu Emir Sultan’dan bahsetmiştir:

Ses verdiği gün Bursa, Emir Sultan’dan
Sesler gelecek Sivas’ ta Pir Sultan’dan!
Söz, hat, çini, mihrab, kemer, han arada.
Altın turadır her biri bir sultandan! (Asya, 2014: 68)

Emir Sultan, Buhara’da doğmuş ünlü bir mutasavvıftır, küçük yaştan itibaren çok iyi bir eğitim almıştır ve daha sonra yaşadığı yerden seyahate çıkarak kendi ve yanında müridleri ile birlikte Anadolu’ya gelmiştir. Anadolu’da birçok yeri ziyaret ederler ve en sonunda Bursa’ya gelerek buraya yerleşmeye karar verirler. Bursa’da Yıldırım Beyazıd’ın kızı Hindu Hatun ile evlenir; ancak Yıldırım Beyazıd’ın bundan haberinin olmadığı söylenir. Hatta seferden dönen Yıldırım Beyazıd, kızının Emir Sultan ile evlendiğini duyunca Emir Sultan’ı öldürmesi için bir tabur asker yollar. Taburdakiler, Emir Sultan’ı görünce ilahi bir şekilde taş kesilirler. Bunun üzerine Emir Sultan’ın peygamber soyundan geldiğini öğrenen padişah daha önceleri böyle bir zatın topraklarına gelmediğini ve değerli bir insan olduğunu anlar. Emir Sultan’ın ne zaman öldüğü tam olarak bilinmemekle birlikte mezarının Bursa’da olduğu bilinmektedir. Emir Sultan, Osmanlı’nın manevi lideri kabul edilmektedir. Sağlığında Bursa’ya uzak vilayetlerde oturanlar yılda bir defa Emir Sultan’ı görmek için Bursa’ya geldikleri bilinir. Emir Sultan’ın manevi rehberliği Osmanlı ve Bursa’ya sirayet etmiştir ve önemli bir manevi liderdir. Bir rivayete göre; Emir Sultan’ın müridlerinden bir tanesi kendisinden bir keramet göstermesini istemesi üzerine Emir Sultan’da değneğini yere vurur. Değneğini yere vurduğu yerden su çıkar. (Tanpınar’dan Akt. Güneş, 2018: 187) Bursa için su şehri denildiği için bu anlatı ayrı bir önem kazanmaktadır. Emir Sultan’ın kerametinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Arif Nihat Asya, manevi önderleri kanatsız kuşlar olarak değerlendirir. Bir şehir için manevi önder o şehrin kimliğini tamamlayan bir öge olarak ifade eder. *Rübâiyyat-ı Ârif-II* (2014) kitabındaki “Âminler” şiirinde şairi manevi önderleri yüceltir:

Gördük safımızda kutlu Tacüddin’i:
Gördük, tanıdık Ayaşlı Bünyamin’i...
Besbelli, bizimkiler kanatsız, Tanrı’m;
Varsın sana –bari- onların “amin”i! (Asya, 2014: 126)

Şiirde adı geçen manevi önder Ayaşlı Bünyamin, adından da anlaşılacağı üzere Ankara'nın Ayaş ilçesinde doğmuştur. Bayramiyye tarikatına mensup olan şair, bu tarikatın Melamiyye kolunun kurucusu olduğu söylenir. Bayramiyye tarikatının asıl kurucusu Hacı Bayram Veli'dir. Ayaşlı Bünyamin, Hacı Bayram Veli'den el aldığı bilinmektedir yani tarikatı ilerletmesi için bir destek. Ayaşlı Bünyamin'in ne zaman vefat ettiği bilinmemektedir. Türbesi Ankara'nın Ayaş ilçesinde kendi adıyla bilinen caminin yanında yer almaktadır. (İslam Ans., 1992: 491) Şair, manevi önderlerin bir duaya âmin demesinin yeterli olduğunu ifade etmektedir, bu önem şairin manevi kişilere yüklediği manevi önem ve önderliği göstermektedir.

Rübâiyyat-ı Ârif-II (2014) kitabında yer alan “Şeyh Sinan” şiirinde şair Şeyh Sinan Türbesi'nin de bulunduğu caminin zamanla harap olduğunu ve yıkılmaya yüz tuttuğunu dile getirir:

Ma'bed yapılırken, gidilip Şeyh'e kadar,
 “Taş bitti bugün...” dendi mi –vaktiyle- duvar,
 Mihrab, kemer, eşik, sultan olmak için
 Dağdan, ovoidan koşup gelirmiş taşlar (Asya, 2014: 126)

Şeyh Sinan Camii ve türbesi zaman içerisinde birçok kez yıkılmaya yüz tutmuş, bir seferinde de yıkılmak üzere olan cami köylülerin desteğiyle onarılmış ve varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Şeyh Sinan Camii, Kurtuluş Savaşı yıllarında cephanelik olarak dahi kullanılmıştır. (İslam Ans., 2010: 66-67) Şair yukarıdaki bahsedilen şiirde caminin yok olmaya yüz tutarken halkın çabasıyla varlığının devam ettiğine değinir ve caminin tarihine telmihte bulunur. Toplumun manevi öndere verdiği değeri ve benimseyişi, manevi önderlere ölümünden sonra göstermiş oldukları saygı ve sevgiden anlamak mümkündür.

Asya ile Avrupa arasındaki önemli geçiş yollarından birisi olan Gelibolu, birçok tasavvuf şeyhi, tasavvufi kuruluş, tekkeye ev sahipliği yaptığı zengin bir tasavvufi kültürün merkezi olmuştur. Buradaki inançlar ve inanç şekilleri Kurtuluş Savaşı sırasında da kendini göstermiştir. Kurtuluş Savaşı yıllarında yaşanan olağanüstü olaylar, bu coğrafyanın ne kadar önemli bir kültüre ev sahipliği yaptığını göstermektedir. Kurtuluş Savaşı sırasında yaptığı kahramanlıkla efsaneleşen Bayraklı Dede'de bunlardan birisidir. Arif Nihat Asya'nın *Rübâiyyat-ı Ârif-II* (2014) isimli şiir kitabında yer alan “Bayraklı Dede” şiirinde şair Bayraklı Dede efsanesinden bahseder:

Görmüş gibi, hangi yüzde yaş sildiğini
 Bilmezden geldin, ey yadır, bildiğini
 Bir gün çoğalan renkli bayraklarının
 Bir gün, üzerinde –yer yer- eksildiğini (Asya, 2014: 129)

Kurtuluş Savaşında Osmanlı ordusunda Bayraktarlık görevi yapan Karacabey isimli asker, savaşın en ateşli olduğu bir günde ve düşman her sınırlarımıza kadar girmiştir. Karacabey savunma sırasında düşman ile karşı karşıya gelir ve şunu çok iyi bilir ki bayrak verilirse vatan elden gider; çünkü bayrak namustur, şereftir, vatandır. Düşmana bayrağı vermemek için bayrağı yutar. Savaş hafifleyince komutan bayrağı ister, olanları komutanına anlatır, bayrağımızı düşmana vermemek için yuttuğunu söyler; ancak komutanı bu hikâyeye inanmaz. Elindeki bıçakla karnını deşer ve midesinden bayrağı çıkarır. Komutan hayret içindedir; ama Karacabey emanete sahip çıkmıştır. Orada ruhunu teslim eder. Onun için bir mezar yaptırılır ve bu mezar ziyaret eden herkes tarafından bayraklar ile kaplanır. Mezarı ziyaret edenler bayrak asarlarsa mezarın üzerine dualarının kabul edileceğine inanırlar. (Kilment, 2017)

4.4. Şehir ve Savaş

Tarih denilince akıllara ilk gelen kavram toplumları var eden ve bazı toplumları da yok eden savaşlardır. Savaşlar tarihi, insanlığın tarihi kadar eski bir geçmişe sahiptir. Toplumlar; var olma mücadelesini savaşarak, mücadele ederek verirler. Savaşın sonunda kazanan, var olma mücadelesinde galiptir, kaybeden ise var olma mücadelesinde mağluptur. Savaşlar bu şekilde toplumların kaderini belirleyen en önemli unsurdur. Zamanında güçlü bir medeniyet kurmuş olan toplumlar bile kaybettikleri savaşlar yüzünden yok olmuş ve varlığını sürdürememişlerdir. Savaşlardan en çok etkilenenler, gene toplumun bireyleri ve halkı olmuştur. Savaştan etkilenen bireyler bir zaman sonra içinde buldukları durumu anlatmak ve yazmak ihtiyacı duymuşlardır ve bunun sonucunda savaş edebiyatı kavramı ortaya çıkmıştır. (Duman, 2018: 99) Savaş tarihine ait ürünler, savaşları anlatan kitaplar bir müze oluşturacak kadar fazladır. Türklerde savaş edebiyatı, destan dönemine kadar uzayıp gitmektedir. Destan döneminden günümüze kadar savaş edebiyatı devam etmektedir.

Savaşlar toplumların ve toplumdaki bireylerin kaderini belirlediği gibi o toplumda yaşayan edebiyatçıların da düşünce yapısını yönlendirir ve eserde anlatacağı konuyu belirler. (Duman, 2018: 99) Toplum içinde nefes alan bir edebiyatçı o toplumun içinde olan olaylara kayıtsız kalmaz.

Savaş ve Edebiyat; iki ayrı ve birbirinden çok farklı iki kavramlardır. Savaşın ve Edebiyatın ayrı ayrı tanımlamasını yaparak birleşim noktalarını ve bu birleşim noktalarının edebiyatımıza yansımalarını bu bölümde incelenecektir. Savaş ve edebiyat kavramları; ikisi de toplumu ilgilendiren sosyolojik derinliği olan kavramlar oldukları için bir noktada birleşimlerindeki ortak nokta *toplum* denilebilir.

Savaş, toplumların aralarındaki diplomatik ve siyasi ilişkiyi keserek askeri güçleri aracılığıyla savaşmalarını ifade eder. Savaşın kuvvetler ortak bir yol yöntem bulamadıkları için savaşmak zorunda kalırlar. Savaşlar toplumları maddi ve manevi yönden etkilediği gibi psikolojik yönden de etkilemektedir. Bu etkileşimlerin uzantısı da edebiyata olur. Savaş sonrasında vücuda getirilen edebi eserlerde, savaşın izlerini görmek mümkün olmaktadır. Buradan da savaş edebiyatı kavramı ortaya çıkar. Toplumları derinden etkileyen bu savaşlar edebiyatçıların zihinlerinde öyle derin izler bırakmışlardır ki büyük bir savaş edebiyatı kütüphanesi meydana gelmiştir. Savaş ve savaş sonrası meydana getirilen eserleri; sosyolojik, tarihi, psikolojik, travmatik gibi kavramlar başta olmak üzere her açıdan ele alınıp değerlendirme yapılabilir. (Clausewitz, 1987)

Edebiyatçılar, siyasetçiler, düşünürler tarafından her zaman edebiyatta bir tanımlanma ihtiyacı duyulmuştur. Her bir düşünür edebiyatı farklı temeller üzerine oturtmuş ve edebiyat için farklı tanımlamalar belirlemişlerdir. Kimisi edebiyatın ahlaki boyutu üzerinde durmuş, kimisi sosyal, kimisi siyasi boyutu üzerinde durmuştur. Tüm bu tanımlamaların sonucundan ortak olarak yapılan tanımlama şu şekildedir: Geniş anlamda edebiyat kavramı bir toplumun yazıya geçip geçmemesine bakılmaksızın dile dayanmış olan bütün kültür ürünlerini kapsaması şeklindedir. Daha dar bir tanım ise edebiyat kavramı, şekil ve içerik açısından sanatkârane bir üslup ile yazılmış ve kendi içerisinde belli birtakım kuralları olan dil ürünleri olarak tanımlanması görüşündedirler. Edebiyat, dar manada sanatkârlık içeren sözcüklerle ifade edilmiş yazı şekilleri olarak karşımıza çıkmaktadır. (Tarlan 1965: 12-18, Bilgegil 1980, Wellek 1983:123 vd.) Tanımlamalarını yaptığımız edebiyat ve savaş kavramı

birbirinden bağımsız iki kavram olarak bulunur. Ancak iki kavramın da ortak paydası insan ve sosyal yaşam olduğu görülmektedir. Savaşların insan üzerinde, özellikle insan psikolojisi üzerindeki etkilerinin edebiyata yansımalarına bakacak olursak iki kavramdan ortak bir kavram olan; Edebiyat ve Savaş kavramı ortaya çıkmaktadır. Özellikle Anadolu’da Milli Mücadele döneminde verilmeye başlayan, işgal yıllarındaki Anadolu ve Anadolu insanını anlatan eserler savaş edebiyatı kavramının bizdeki başlangıcı olarak kabul edilir.

Savaş Edebiyatı, savaş sırasında ve savaştan sonra oluşan edebiyat olarak iki ana başlıkta incelenmektedir. Bu başlıklardan ilki olan; savaş sırasında oluşan edebiyat, daha çok duygusal ağırlığı olan, kısa şiir parçalarından oluşan, zafer içerikli dualar, kahramanlık ve yiğitlik temalı şiirler, düşmanın hicvini yapan onu kötü bir şekilde eleştiren şiirler, başarıyı abartarak öven şiirler olarak karşımıza çıkar. Savaş sonrasında oluşan edebiyatta ise eserlerin içerikleri daha çok epiktir, destansı şekildedir. Savaş sonrasında oluşan edebiyat ürünlerinde, daha çok atalarının başarılarını ve kahramanlıklarını anlatan temalar ele alınır ve geçmişin ne kadar şanlı bir zafer olduğu, geleceğe aktarılması gereken şeyler olduğu anlatılmaktadır. (Duman, 2018: 101-102)

Milli Edebiyat Dönemi Türk Edebiyatı, Milli Mücadele’nin başladığı yıllarda gelişen, o zamana kadar alışılmış olan klişeleri kırarak yepyeni bir anlayışla ilerleyen bir süreçtir. Milli Mücadele ile paralel ilerleyen bu süreç, gerek tema, gerek dil ve anlatım bakımından pek çok yeniliği içinde barındıran bir dönemdir. O zamana kadar Anadolu’ya mesafeli duran yazarlar, artık Anadolu’yu keşfetmeye başlamışlardır. Okuyucu roman ve hikâyede bir “taşra” gerçeği ile karşılaşma fırsatı bulmuştur. Anadolu’nun o zamana kadar ihmal edildiği de bu yönelişle fark edilmiştir. Dönemin yazarları Anadolu gerçeğini dışardan bakan bir gözlemci olarak değil, bizzat bu coğrafyada yaşayarak anlatma yoluna gitmişlerdir. (Türkmenoğlu, 2019: 31)

Türk Edebiyatında Milli Mücadele yıllarında, edebiyatçılarımız artık toplumu ve toplumun sorunlarını işlemeye başlamışlardır. Bu dönemden önce edebiyat gerek hükümet baskısından dolayı, gerekse edebiyatçıların içlerine kapanık olmalarından ötürü kendine has bir halde bulunur. (Türkmenoğlu, 2019: 32) Anadolu coğrafyasının bir anda savaşa girmesi şehirlerden akın akın genç yaşlı demeden, erkeklerin cepheye gitmesi ve kadınların cephe gerisinde askerlere yardımcı olmak için canları pahasına mücadele etmelerine edebiyatçılar artık kayıtsız kalamazlardı. Ancak bir sorun vardı ki onu da Süleyman Nazif dile getirmektedir. Süleyman Nazif, Hadisat gazetesi için yazmış olduğu bir makalesinde Fransa’da savaşta vefat eden askerler ve sivil halk için

yapılan bir törenden bahseder. Fransa'daki bu defin töreninde konuşan Fransa Cumhurbaşkanı, son dört sene içinde yapılan savaşlarda birçok şair, edebiyatçı, düşünürü kaybettiklerini söyler ve büyük bir saygıyla kaybedilen bu düşünürlerin anılmasını ister. Süleyman Nazif, bu olaydan yola çıkarak Anadolu coğrafyasında savaşa katılmış ve onun acısını bizzat yaşamış olan edebiyatçılara gereken değerin verilmediğini ifade eder. Savaş edebiyatıyla ilgilenen kişiler genellikle üçüncü tekil kişilerdir yani savaşa ilgisi olmayan; ama savaşın acısını anlatmaya çalışan kişilerdir, Süleyman Nazif de bu durumu eleştirmektedir. (Duman, 2009: 33)

Edebiyata yansıyan savaş denildiği zaman, akla ilk gelen Kurtuluş Savaşı'dır. Edebiyatçılar, Kurtuluş Savaşı'nın insanlar üzerinde bırakmış olduğu derin izlerini anlatmaya çalışmışlardır. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Anadolu'nun içler acısı hâli yetim ve öksüz kalan çocuklar, cephelerden dönmeyen babalar ve eşler, açlık, sefalet şiirlere ve esere yansıyan temel kavramlardır. Arif Nihat Asya'nın şiirlerinde daha çok Kıbrıs Savaşı, Kore Savaşı, Kurtuluş Savaşı sonrasında Anadolu ve Sarıkamış gibi Türk toplumunu derinden yaralamış olan olaylar ele alınmış olduğunu görülmektedir.

Duâlar ve Âminler (2016) şiir kitabında şair, "Harb Meydanı" ve "Beşik" şiirlerinde, savaş meydanının nasıl bir yer olduğunu, savaştan sonra yetim ve öksüz kalan çocuklar işlenmiştir:

Beklemezler kolu turalıları...
Yaralılar taşır yaralıları! (Asya, 2016: 156)

Gitti ana, gitti baba;
İşte gitti abla, çocuk!
Sen de kendi beşiğini,
Artık, kendin salla, çocuk! (Asya, 2016: 160)

Kurtuluş Savaşı, Anadolu'nun yaşadığı en büyük ve en mühim zaferlerden bir tanesidir. Bu muhteşem direnişi yaşatacak kadar kıymetli edebi eserlerin yazılmadığı ve bu büyük zaferin tam anlatılmadığını savunur. Kurtuluş Savaşı sırasında yaşanan o kutsal heyecanın anlatıldığı, bu heyecanın toplandığı bir eser olmadığını dile getirir. Sırtında cepheye mermi taşıyan Anadolu kadını, aç ve dul kalmış Anadolu kızlarının acılarını, ıstıraplarını tamamen anlatan ve Mehmetçiği bu eşsiz zaferini yaşatacak kadar büyük bir şairin daha gelmediğini söyler. Savaş Edebiyatı, 'herhangi bir dava için yapılan edebiyat' düşüncesi ile 'sanat, sanat içindir' diyenlerin şüphe etmeden

ortak bir paydada buluşabilecekleri büyük bir konudur (Şehsuvaroğlu, 1937: 37). Şehsuvaroğlu da bu zaferin gerektiği gibi anlaşılması için doğru bir şekilde realist bir bakışla anlatılması ve anlatılanların derli toplu olması gerektiğini savunmaktadır. Yukarıdaki şiirlerde Arif Nihat Asya, savaşın çocuklar için olumsuz durumu üzerinde durmuştur. Çocukların savaş nedeniyle küçük yaşta kimsesiz kaldığına değinerek üzüntüsünü dile getirmiştir.

Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor (2016) kitabında bulunan “Taşbebekler” şiirinde savaşa giden erkeklerin ardından köylerde kasabalarda yaşanan olumsuz durumlara değinmektedir şair:

-Şu yerlere kapanan yüzlerin nedir işi?
 -Öpülüyor etekler.
 -Temiz olsalar bari!
 -Süsleridir noktalar, çiller, benler, benekler.
 -Hürriyetin nesi var bu en gürbüz çağında
 -Elinde kelepçeler, ayağında köstekler...
 Bilirse boyun eğip beklemesini eğer
 Demirlerini yarın biraz gevşetecekler.

-Kimlerdir böyle kaşık şıkırdatan uzakta
 Dağ gibi zeybeklerin diz vurduğu toprakta?

-Kim olacak: Köçekler...
 Meydan onlara kalmış göç edince erkekler.
 ... (Asya,2016:198)

Arif Nihat Asya, “Taş Bebekler” şiirinde manzum hikâye nazım şeklini kullanmıştır. Şiirde, şairin üzerinde durduğu konu; Ege yöresine ait olan delikanlıların oynadığı efelik oyununun yerini, Türk kültürüne tam uygun olmayan erkeklerin etek giyerek dans ettiği köçeklik kültürünün aldığı ifade eder. Efelerin oynadığı zeybek oyunu; genellikle köylerde, kasabalarda genç delikanlıların yiğitliklerini göstermek için oynadıkları bir oyundur; ancak bu oyunu oynayacak delikanlıların kalmadığını ifade etmektedir. Bunun nedeni savaşlarda şehit olan erkeklerin fazla olması nedeniyle. Bize göre, şairin bu şiirdeki düşüncesi Türklere ait olan kültürel öğelerin unutulmaması gerektiğidir. Ayrıca şair bu şiirinde savaşın sosyolojik zararlarına ve kültürel değişime etkisini anlamak istemiştir.

Kökler ve Dallar (2017) kitabında yer alan “Kore” şiirinde, şair iki dörtlükte Kore Savaşı sırasında Türklerin kahramanlık destanını anlatmıştır:

Uzak Asya toprağında
 Tanısın dallarını kökler
 Ve “Allah Allah!” sesini karşılansın
 “Allah Allah” diye gökler!

Okusun dünya milletleri,
 Dünya döndükçe:
 Kore’den bir destan yazdım
 Türkçe! (Asya, 2017: 54)

20. Yüzyılın en yıkıcı savaşı şüphesiz ki II. Dünya Savaşı’dır, II. Dünya Savaşından en çok zarar görenler özellikle sivil halk olmuştur. Bu savaşın etkileri savaşa dahil olan veya olmayan ülkelere dahi hissedilmiştir. Savaş bitse bile, savaşın etkileri uzun yıllar devam etmiş ve soğuk savaş denilen dönem yaşanmıştır. Bu soğuk savaş döneminden Asya kıtası ekonomik olarak gelecek vaat etmesi nedeniyle diğer ülkeler tarafından dikkat çekmiş ve cazibe noktası olarak görülmüştür. ABD ve Sovyet Rusya bu dönemde öne çıkan iki ülke olmuşlardır ve gözlerini Japonya’ya dikmişlerdi ve yaşanan anlaşmazlıklar nedeniyle Japonya ikiye bölünmüş. Kuzey Kore, Sovyetler hâkimiyetine girmiş; Güney Kore, ABD hâkimiyetine girmiştir. II. Dünya Savaşı’ndan sonra Türkiye için Boğazlar büyük bir sorun haline gelmiştir. Türkiye için o dönemlerde NATO’ya girmekten başka çözüm görülmez. 1950 seçimlerinde Demokrat Parti de seçim sloganı olarak, huzur için NATO’ya girilmesi gerektiğini söyler. II. Dünya Savaşı’ndan sonra Türkiye bağımsızlığına zarar gelmemesi için, Demokrat Parti iktidara geldikten sonra Kore’nin içinde bulunduğu Kuzey ve Güney Kore arasındaki savaşa göz yumamaz ve Türkiye binlerce askerini Kore Savaşı’na yardım etmesi için gönderir. Türklerin Savaşa dahil olmasıyla beraber savaşın seyri değişmiştir. Birleşmiş Milletlerin 27 Haziran 1950 tarihinde Kuzey Kore’nin saldırısına son vererek, gölgede güvenliğin sağlanması için barış çağrısında bulundular. Türkiye bu güvenli bölge çağrısına yanıt vererek bölgede huzurun sağlanmasına katkı sunmuştur. (Armağanoğlu, 1998: 419-454) Tüm bu siyasi gelişmelerin ışığında Arif Nihat Asya, yukarıdaki şiirinde Türklerin Kore’ye savaşa destek için girmesiyle savaşın seyrinin değiştiğinden ve Türklerin orada bir destan yazdığından bahseder. Günümüzde dahi Kore insanının Türklere karşı minnettarlığı bulunmaktadır. Bu savaşta Türklerin yani atalarımızın kahramanca Kore halkına yardımından dolayı Kore halkı Türklere sempati duymaktadır.

Savaş Dramı’nın belgesel bir edebiyat türü olduğu düşünülürse, dramatik açıdan daha fazla heyecan yaratabilecek kurgular gerekmektedir. Bir eserde savaşın sosyal olaylara

yansıması, insan hayatına etkileri az da olsa işlenir. Fakat bu yeterli değildir. Bir savaş edebiyatı, cephede ve cephe gerisine meydana gelen olayların bütünüdür. Bunları işleyecek yeterli sayıda edebiyat eserinin olması, toplumun hafızasında yer alan bazı olayların unutulmasını engelleyecektir. (Oh, 2014: 719-730)

Sarıkamış Destanı, hem bir kahramanlığın hem de acı bir kederin somut bir abidesidir. Büyük kederlerin yaşandığı, binlerce soğukta askerimizin şehit olduğu bu yer birçok şiir, hikâye, ağıt ve romana konu olmuştur. Savaş, hayatın kaçınılmaz bir gerçeği olarak karşımıza çıkmaktadır. (Coşkun, 2011: 32) Tarihi süreç içinde, hatta günümüzde dahi insanlar karşısında bulunan diplomatik, siyasi çıkarları ters düşen kişileri yok etmek için savaşmışlardır. Sarıkamış olayı da binlerce askerin kimine göre bir ihmalden dolayı, kimisine göre yanlış bir taktikten dolayı şehit olduğu bir yerdir. (Alan, 2018: 198) Arif Nihat Asya, Sarıkamış'ta yaşanan acıya kayıtsız kalamamış ve *Rübâiyyat-ı Ârif-I* (2014), *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* (2016) şiir kitaplarında bu acının işlendiği şiirlere yer vermiştir. Şairin bunu yapmaktaki amacı, geçmişte yaşanmış olan acılardan ve olumsuzluklardan, insanların ders alarak gelecekte de aynı hataları yapmamalarını istemesidir. Aşağıdaki ilk şiir “Sarıkamış” şiiri, ikinci şiir ise “Sarıkamış Şehitlerine” şiiridir:

Çiğnenmesi zor lokmayım, emzik değilim;
Aspendos, Efes, Kargamış, İznik değilim...
Kâfi bana destanım, gururum, ağıtım;
Yaklaşmayız... ki ben turistik değilim! (Asya, 2014: 23)

Yukarıdaki dörtlükte şair Sarıkamış'ın İzmir, İznik gibi turistik bir yer olmadığını, buranın geçmişte şanlı bir zafere imza attığını vatanı için şehit olan binlerce askerin destanını barındırdığını ifade eder. Sarıkamış'ta bu kadar şehit verilmesinin nedeni yıllarca açıklanamamış ve hafızalarda soru işareti olarak kalmıştır. Bunun sebebini; yenilgiden insanların duyduğu utanç olarak açıklanabilir. İnsanlar zaferlerin ve kahramanlıkların büyük bir coşku ile geleceğe aktarımını yapar; ancak yenilgi ise her zaman sönük bir şekilde unutulması beklenir. Sarıkamış destanı da üzücü bir yenilgi ama vatan sevgisinin somut bir kanıtı olduğunu düşünüyoruz. Şairin *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* (2016) şiir kitabındaki Sarıkamış'tan bahsettiği şiirinde bu büyük acının birçok askerimizin şehit olmasından duyduğu üzüntüyü aktarır. Şair burada şehit olan askerlere ait en büyük kanıt, şehit oldukları dağın kendisi olduğunu ifade eder:

Dün ana dizinde uyurdu bugün

Toprakları yastık eden başınız!
 Nerdeler, nerdeler şimdi: sizin de
 Vardı kardeşiniz, arkadaşınız!
 Ağladı kapanıp toprağınıza...
 Ağlar, belki hala, can yoldaşınız!
 Soğuk kucağında karlı dağların-
 Artık – ne aşkınız, ne oynasınız!

İçlenmeyin “nişanımız yok!” diye...
 Ki Allahüekber dağı, taşınız!
 Açılın kırların çiçeği olup
 Ve kuşları olup cıvıldaşınız! (Asya, 2016: 166)

Şair, Sarıkamış destanının hatırlanması için somut bir delil olmamasından üzüntü duyulmaması gerektiğini ifade eder. Çünkü en büyük nişan (iz) Allahuekber dağının kendisidir. Bu kahramanlığa analık etmiş olan bu yer bu kadar sessiz bir şekilde bir kahramanlığın sembolü olarak görülmektedir. Yukarıdaki şiir, burada yaşananların acısının derinden hissedildiğinin ifadesidir. Bize göre, şairin fikri geçmişe gereken saygının verilmesi gerektiğini düşünür. Geçmiş ne kadar iyi bilinirse gelecekte o kadar sağlam temeller ile kurulur.

Kıbrıs, tarih boyunca özellikle siyasi yönleri ağır basan ve sürekli gündem içerisinde güncelliğini koruyan uyuşmazlıklara sebebiyet veren bir konuma sahiptir. Kıbrıs'ın önemli bir stratejik konumda yer alması, petrol kaynaklarının ulaşım yolu üzerinde olması, Süveyş Kanalı'nın önemli bir güzergâhında yer alması gibi, önemli sebeplerden dolayı, taraftarlarının çok olması nedeniyle Kıbrıs Sorunu günümüze kadar yıllarca çözüm bulunamadan gelmiştir. Kıbrıs'ta yaşayan Türkler ile Rumlar dışında ABD, Yunanistan, Türkiye gibi ülkeler Kıbrıs için hep taraf olmuşlardır. (Vatansever, 2010: 487)

Arif Nihat Asya, *Rübâiyyat-ı Ârif-I* (2014) şiir kitabında şair, özellikle Kıbrıs ile alakalı dörtlükler kaleme almıştır. “Karaltı”, “Kıbrıs” ve “Cephelerde Kış” şiirlerinde Kıbrıs'ta insanların birbiriyle yaşamak için verdikleri mücadeleden, Kıbrıs halkının yaşadıkları savaşlar ve mücadeleler anlatılmaktadır. Aşağıdaki şiirde, Osmanlı'nın elinden giden Kıbrıs'ta yaşanan kaos ortamına şair tarafından telmihte bulunulmuştur:

Bir kapkara gölge... Kıbrıs'ın damgası bu!
 Birlikte, beraber yaşamak dalgası bu!
 Zannetme ki boşluktaki sesler boşuna:
 Çanlarla ezanların kavgası bu! (Asya, 2014: 128)

Kıbrıs, geçmişten günümüze kadar adanın dışındaki medeniyetler tarafından her zaman hâkimiyet altına alınmak istenilmiştir. Stratejik konumu itibariyle, dünya siyasetini belirleyen veya dünya siyasetinde söz hakkına sahip ülkeler tarafından göz hapsinde tutulmuştur. Kıbrıs'ın geleceğini bu sebeple hep farklı medeniyetler tarafından belirlenmeye çalışılmıştır. (Vatansever, 2010: 1488). Kıbrıs, 1571-1878 yılları arasında uzun bir süre Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır. Bu toprakların Osmanlı hâkimiyetinde olduğu yıllarda, adada Hristiyan ve Müslüman dinine inananlar bir arada yaşadıkları bilinmektedir. Osmanlı Devleti, hiçbir zaman halkın dini inancıyla ilgili baskı yapmayarak her zaman herkesin özgür bir şekilde dinini yaşamasına ortam sağlamıştır. Arif Nihat Asya'nın yukarıdaki dörtlüğün son mısrasında belirtmiş olduğu “Çanlarla ezanların kavgası bu” ifadesi Cumhuriyet ilan edildikten sonra adada yaşayan halkın mücadeleleriyle ilgili bir mısra olduğu düşünülmektedir. Kıbrıs'ın en huzurlu dönemi Osmanlı himayesindeyken olmuştur, İngiltere himayesine girdikten sonra adadaki huzur ortamı yerini kaos ve mücadeleye bırakmıştır. (Vatansever, 2010: 1526-1496)

Rübâiyyat-ı Ârif-I (2014) isimli şiir kitabında yer alan “Cephelerde K1ş” şiirinde şair, Kıbrıs'ın içinde bulunduğu savaş ve savunma durumundan insanların etkilendiğini anlatır:

Topraklar ovanda doydı gözyaşlarına...
Kim görse (mezar taşları) der taşlarına;
Akşamları, ey Kıbrıs, ayaklar takılır
Yerlerde yuvarlanan çocuk başlarına! (Asya, 2014: 144)

Kıbrıs 1960 yılında Zürih Anlaşmasıyla beraber bağımsızlığını kazanmıştır; ancak bağımsızlığını kazandıktan sonra insanların mücadelesi bitmemiş ve Kuzey Kıbrıs ve Güney Kıbrıs olmak üzere ikiye parçalanmıştır. Bu ikiye bölünme iki ayrı kutup gibi Kuzey Kıbrıs Müslümanlık inancını benimserken, Güney Kıbrıs Hristiyanlık inancını benimsemiştir. Kıbrıs'ın günümüzde bile daha oturtamadığı bir siyasi oluşumu söz konusudur. (Vatansever, 2010: 1526) Şair, yukarıdaki şiirinde savaşın sosyolojik etkisi üzerinde durmuştur. Savaşın en büyük etkisi halka olur ve savaştan en ok etkilenenler de çocuklar olur. Şair savaşın çocuklara verdiği zararları ifade eder.

Kıbrıs, Türk halkı için her zaman vazgeçilmez bir parça olmuştur. Her ne kadar da Kıbrıs için planlamalar yapılsa da, öneminden dolayı tüm ülkeler tarafından siyasi rant elde edilmeye çalışılsa da Kıbrıs en huzurlu ve mutlu dönemlerini Osmanlı'nın hümanizminde bulmuştur denilebilir. Yukarıdaki mısralarda şair, Kıbrıs üzerinde oynan oyunlardan bahsetmektedir ve Kıbrıs uğruna savaşanların değerinin bilinmediği ifade edilmektedir.

4.5. Şehir ve Efsane

Rasim Özdenören, şehrin oluşmasında etkili olan fiziki unsurların yanında metafizik unsurların da şehir için önemli olduğuna vurgu yapar. (Özdenören'den Akt. Sağlık, 2015: 308) Oğuz Demiralp'e göre şehrin oluşması için yardımcı olan metafizik kavramları "*şehrin yumurtası*" efsanesiyle açıklar. Şehrin yumurtası efsanesine göre Napoli şehri kurulurken bu şehrin en önemli yapısı olan Yumurta Kalesi'nin temelinde bir tane yumurta koyulmuştur. Yumurta Kalesi'nin altında bulunan yumurtanın şehrin düzenini ve dengesini sağlayacağına inanılır. Eğer bu yumurta oradan alınırsa veya çalınırsa şehrin çökeceğine, yok olacağına ve düzeninin bozulacağına inanılır. (Sağlık, 2015: 308-309) Şehirler için söylenen, anlatılan efsaneler; insanların şehirlere olan aidiyetini artırır. Şehirler bir mabedi merkez olarak kurulurlar.

Efsane kavramının birçok farklı tanımı bulunmaktadır, bu tanımlamalardan dikkatleri en çok çeken tanımlama Max Lüthi'nin efsane için yaptığı tanımdır. Efsane hakkında yapılan tanımlamaların ortak paydası ise olağanüstülük kavramı olmuştur. Efsanelerde bulunan olağanüstülükler, bu türü diğer türlerden ayıran kavramdır. Efsaneler, halk hikâyeleri gibi nesilden nesle sözlü kültür geleneği ile aktarımı yapılan anlatı şeklidir. Devler, cüceler, olağanüstü hayvanların efsanelerde bulunması ve mucizelerin gerçekleşmesi, efsanelerin temel unsurlardır. Max Lüthi'nin efsane tanımlaması şu şekildedir:

Efsane kavramı, duygusal bir anlatımla, anlatıcı tarafından bilinçli olarak gerçek olaylar anlatıldığını iddia eden, dinleyicilere bu olayın gerçek olup olmadığını, gerçek ise nasıl olduğunu düşündüren ve bu gerçekten haberdar olmayı isteyen, nesilden nesle sözlü aktarım yoluyla geçen ve karakteristik bir şekle sahip anlatım türünün adıdır. (Lüthi, 1962: 42)

Max Lüthi'nin tanımda dikkat çeken unsur efsanelerde bulunan merak duygusudur. Efsanelerde merak uyandırma, anlatının gerçeklik şüphesini zihinde canlandırmak

esastır. Anlatının temel olayı olağanüstülükten meydana geliyor ise, böyle bir şeyin gerçek olabileceği şüphesini verebilmek anlatıcı için asıl amaçtır.

Efsaneler, duygusal anlatılardır, yani kişinin psikolojik durumuyla ilişkilidir. Efsaneler, ahlak kurallarıyla ilişkilidir; çünkü ortaya çıktığı toplumun değerlerini barındırmaktadırlar. Zamana ve mekâna göre değişiklikler gösteren bir anlatı türüdür; çünkü anlatıcının hayal dünyası ve geçmiş yaşantısıyla ilişkilidir. Anlatan kişi kendinden ve yaşantısından eklemeler yapabilir. Efsane veya Halk Hikâyesi, anlatıcısından izler taşıyarak farklı yorumlamalara neden olmaktadır. Bu yorumlamalar genellikle kişiden kişiye ve yöreden yöreye farklılıklar gösterebilmektedir. (Eker vd., 2003b: 314-315)

Batılı araştırmacılar efsane ile alakalı birbirinden farklı birçok tanımlama yapmıştır, Türk efsaneleri üzerine en kapsamlı çalışmayı ise Pertev Naili Boratav yapmıştır. Ayrıca Bilge Seyidoğlu, Saim Sakaoğlu, Metin Ergun, Özkul Çobanoğlu gibi araştırmacıların da Türk efsaneleri ile ilgili çalışmaları önemlidir. Türk araştırmacılar efsane tanımlaması yaparken birtakım ortak kanaatlere değindikleri tespit edilmiştir. Ortak kanıların başında, masalın inandırma ihtiyacı duymamasına karşılık, efsanenin ise inandırma ihtiyacı duymasında ortak karar kılınmıştır. Efsane anlatan kişiler karşısındaki kişinin buna inanması için elinden geleni yapmak zorundadır. Bunun nedeni, olağanüstülüklerin insan muhayyilesinde kalıcı olması için dikkat çekici bir şekilde anlatımı yapılması gerekmektedir. (Oğuz vd., 2008: 134)

Efsane ve Halk Hikâyeleri, birbirini besleyen ve ortak paydaları olan iki kavramdır. Halk Edebiyatı araştırmacısı Şükrü Elçin'in efsane için yapmış olduğu şu tanımlaması dikkat çekicidir: *“Türk halk hikâyeleri, zaman seyri ve coğrafya-mekân içinde efsane, masal, menkıbe, destan, vb. mahsullerle beslenerek, dini, içtimai hadiselerin potasında iç bünyelerindeki bağlarını muhafaza ederek milletimizin roman ihtiyacını karşılayan eserlerdir”* Halk Hikâyeleri; masal, efsane, destan gibi toplumların hayat damarlarından çıkmış anlatılardır, zaman içinde toplumlar gibi değişiklikleri uğradıkları görülmektedir. (Elçin, 1993: 444)

Halk Hikâyeleri, genellikle belli bir plan çerçevesindeki anlatılar olduğu bilinir. Halk Hikâyelerinde özellikle anlatıcı, halk içinde yaşayan hikâyeciler veya meddahlardır. Bu anlatıcılar kahvehaneleri, köyleri, kasabaları gezerek insanları belli bir yerde

toplayarak hikâyelerini anlatırlar. Hikâyenin sonlarında veya belli kısımlarında dinleyiciler veya okuyucular için yer alan dua bölümleri vardır. Bu bölümler dinleyicilerin dikkatini daha fazla çekmek içidir. Halk Hikâyeleri, genellikle mutlu sonla biter; ancak mutlu sonla bitmeyen ve zamanla halkın zihnine yer etmiş dillerden dillere dolaşan mutsuz sonla biten hikâyeler de mevcuttur. (Oğuz vd., 2008: 154) Halk Hikâyeleri, olağanüstülükler sergiliyorsa; bu durumda efsaneyle benzerliği ve ortak noktaları olduğu düşünülebilir.

Arif Nihat Asya, birkaç şiirinde bazı şehirlerde efsaneleşen hikâyelere değinmiştir. Bu hikâyeler genellikle halkın ortak bildiği hikâyeler olmuş olup, hikâye ile ilgili şehirde somut bir şey bulunan anlatılardır. Anlatılan hikâye ile ilgili şehirde bulunan bir eser, bir kaya veya manevi değeri olan bir şeyler olduğu şiirlerde görülmektedir.

Şair, genellikle halk arasında bilinen veya muhtemelen seyahat ettiği sıralarda gördüğü yerlerin hikâyelerini şiirlerinde anlatmıştır. Anlattığı bu hikâyeler, halk hikâyesi olabileceği gibi bazı olağanüstülükler taşıyarak efsane olarak da adlandırılabilirlerdir. Şairin şiirlerinde dikkat çeken efsaneleri iki kategoride inceleyeceğiz: İlk olarak doğa ile ilgili olan efsaneler ve ikinci olarak da şairin mimari eserler ile ilgili olan efsanelere değindiği şiirlerdir.

4.5.1. Doğa İle İlgili Efsaneler

Doğa, yüzyıllar boyunca birçok güzelliği içinde barındırmıştır. Üzerinde bulunduğumuz coğrafya, geçiş noktasında bulunması nedeniyle birçok farklı medeniyetin ayak izini taşımaktadır. Farklı medeniyetlerden kalan izler; dağ, tepe, ova, vadi, mağara gibi yerlerde kendini gösterir. Coğrafyamızda farklı medeniyetlerden kalan izler, farklı söylentilerin oluşmasına ve kalıntıların farklı efsanelerle anılmasına neden olmuştur. Bu bölümde; Arif Nihat Asya'nın doğanın bünyesinde bulunan zenginliklere dair yer verdiği efsanelere üzerinde durulacaktır.

Arif Nihat Asya'nın *Kökler ve Dallar* (2017) isimli şiir kitabında "Esmâ'nın Selâmı" isimli şiirde, şair Kızlar Evcığı isimli bir mağaradan bahsetmiştir. Kızlar Evcığı Mağarası, Afyon'da bulunan ve halk için manevi önemi olan bir mağaradır. Mağaranın geçmişte çözülmesi zor olağanüstülükler yaşamış olduğu ve günümüze kadar da bu mağaranın efsanesi devam ettiği bilinmektedir:

Yolun uğrarsa eski Bolvidin'e
 Var, selam söyle Kızlar Evcığı'ne;
 De, ki: "Ey kuytu, çıktı müjdelerin:
 Kızın Eşma, kavuştu sevdiğine!
 Birbirinden güzel ikizleri var;
 Eşiğinden öper Suna'yla Mine...
 "Durayer" koymak istiyor adını,
 Bir de oğlan gelirse kısmetine!" (Asya, 2017: 237)

Şiirde adı geçen Kız Evcığı mağarası, Afyon'un coğrafi sınırları içinde yer almaktadır. Bu mağaranın girişinde, bir kayaya oyulmuş içinde üç tane sanduka olan bir mezar bulunmaktadır. Bu mezarların Kız Evcığı ismini almasının efsanesi ise şu şekildedir: Zamanın birinde İlyas Köyü isimli bir köy varmış, bu köyden bir gelin alayı karşıdaki Erkmen Köyü'ne düğün için giderken, Durayeri isimli bir yerde şiddetli yağmur yağmaya başlar. Yağmur o kadar şiddetlidir ki göz gözü görmez. Erkekler faytonların altına saklanır kadınlar ise mağaranın içine girmişler. Yağmur durduktan sonra erkekler saklandıkları yerlerden çıkarak kadınlara seslenirler ama kadınlardan ses veren olmaz. Mağaranın içine girerler ama nafîle kadınlar ortada yoktur. Günlerce aylarca ararlar ancak kadınları bulamazlar. Bu olaydan sonra kadınların kırklara karıştığına karar verirler ve umudur keserler artık. Gelin alayında olan kadınlardan o günden sonra ne bir iz ne de bir haber alınır. Kayalarda gerçekleşen bu olağanüstü olay zamanla efsaneleşir. Kayalar zamanla yakın köy halkı tarafından manevi bir boyut kazanır. Hasta olan, sinir nöbeti geçiren, şifa arayan, ateşli hastalığa yakalanan kişiler bu kayalara gidip şifa dilenirler. Bu kayaların efsanesine o kadar inanırlar ki o kadınların hala kayaların içinde yaşadığına inanılır. Hasta çocuğu olanlar şifa bulması için kayanın içinde çıplak bir şekilde dakikalarca çocuklarını yatırır. Amaçları; iyi olursa yaşasın, kötüleşirse tamamen ölsün. Afyon'da bulunan bu mağaraya günümüzde de gidip şifa isteyenler inşalar var olduğu bilinmektedir. Halen daha kulağını kayalara yaslayınca mağaradan tef sesleri duyduğunu söyleyen insanlar bulunmaktadır. (Güldemir, 2008: 102)

Şair, yukarıda bulunan "Eşma'nın Selamı" şiirinde, Kızlar Evcığı mağarasının efsanesine değinmiştir. "*Kuytulardan müjdelere var*" derken kayaların eski ve gizemli olaylarına değinmektedir. Kadınların kayboluşu hikâyesine telmih yaparak sanki o kaybolup kırklara karışına kızlardan gelin olan Eşma'nın ortaya çıktığını sevdiği erkeğe kavuştuğunu ifade eder. Dilden dile günümüze kadar gelen bu hikâyeyi şair

nasıl öğrenmiş diye düşünüldüğünde şu bilgi çıkmaktadır; Afyon'da öğretmenlik yapmamıştır ama farklı birçok şehirde görev yapmıştır. Bize göre, görev yaptığı şehirlerden birine giderken muhtemelen yolunun üzerinde bu kayaya rast gelmiştir. Bu kayaların efsanesini de muhtemelen orada yakın köylülerden birinden dinlemiştir.

Arif Nihat Asya'nın *Rübâiyyat-ı Ârif-II* (2014) isimli şiir kitabındaki "Yanartaş" şiirinde Antalya'da sürekli yanan bir dağ tepesinden bahsedilmektedir:

Saklandı bilip, Demre veya Kaş'ta beni
Zannetmeyiniz oyunda, oynaşta beni:
Bir gün Sabo'dan, Arapsuyu'ndan geçerek,
Dağ dağ dolaşan, bulur Yanartaş'ta beni. (Asya, 2014: 36)

Eski Türklerde birçok inanç yer almaktadır. Bu inançlardan en önemlilerinden biri; tanrının ruhunun dağ eteklerinde, ırmak kaynaklarında, denizlerde bulunduğu. Ortaçağ İslam kaynaklarında da Türklerin kutsal dağlara taptıklarına dair bilgiler yer almaktadır. Kutsal ruhların bulunduğu yerlerde insanlar ayin yaptıkları kaynaklarda yer almaktadır ve hatta bazı Türk topluluklarında yüksek yerler, özellikle dağ zirveleri tanrılara yakın olması nedeniyle kutsal yer olarak kabul edilmiştir. "Yanartaş" şiirinde şair Antalya'nın Demre ilçesindeki Sabo ve Arapsuyu isimli iki tane akarsudan bahsetmektedir. Şair, bu akarsuların menderesler çizerek dolaştığını ve sonunda kendisini sürekli yanan yerde yani Yanartaş'ta bulacağını söyler. Yanartaş'ın efsanesinin temeli ise, Antik Yunan'a dayanmakta olduğu söylenir. Eski Yunan'da yaşamış bir gencin doğaüstü bir yaratığı bu dağın tepesinde yenmesi, yaratığı yerin dibine sokması nedeniyle yıllardır bu kayalıkların yandığına inanılır. Ancak kayalıkların içinde birikmiş olan doğalgazın yanması nedeniyle bu şekilde bir olay meydana geldiği bilimciler tarafından ifade edilmektedir. Efsaneyi düşünecek olursak Antalya'da yaşayan yerli halkta bu kayalıkların mucizevi bir şekilde yandığını ama bu ateşin kaynağının ne olduğunu açıklayamamaktadırlar. Halk efsanevi bir şekilde kayalıkların altında olağanüstü bir şeyin bu kayalıkları yaktığına inanmaktadır. (Çoruhlu, 2000: 33-34)

Ağrı Dağı'nın efsaneleri, günümüzde dahi birçok şiire, filme, hikâyeye, romana konu olmuştur. Ağrı Dağı, içinde beslediği birçok efsanelerden dolayı Arif Nihat Asya'nın da dikkatini çekmiştir. Şairin *Rübâiyyat-ı Ârif-II* (2014) şiir kitabındaki "Ağrı" şiirinde Ağrı Dağı'nın efsanelerinden bahseder:

Bir abide istersen eğer, Ağrı'ya git!
 Yükseklerden gelen büyük çağrıya git!
 Çıkışken, yolcu, Ağrı'nın zirvesine,
 Dönmek ne demek? Kanatlanıp Tanrı'ya git! (Asya, 2014: 24)

“Ağrı” şiirinde bahsedilen Ağrı Dağı'nın efsaneleşen hikâyesi şu şekildedir: Ağrı'da doğmuş olan Ahmet isimli bir yiğidin evinin önünde nereden geldiği bilinmeyen bir at bulunur. Ahmet, atın nereden geldiğini anlayamaz ve yaşadığı şeyhe atın nereden geldiğini ve neden geldiğini sorar. Şeyh, gelenek ve göreneklerine göre atı üç kez ormana bırakıp gelmesini tembihler. Ancak yiğidin atı her bırakmasından sonra at gizemli bir şekilde geri döner. Sonrasında, atın Mahmut Paşa'nın olduğu anlaşılır. Mahmut Paşa, tüm geleneklere karşı gelerek atı geri ister ve nihayetinde Ahmet'in köyünü yakarak atını geri alır. Mahmut Paşa, bu yaptığı ile de kalmayarak Ahmet'i zindana atar. Mahmut Paşa'nın kızı Gülbahar Hatun, Ahmet'i zindanda görür ve aşık olur. Bir plan yaparak Ahmet'i zindandan kaçıtır. Ahmet ve Gülbahar Hatun, Hoşap Beyine sığınır. Hoşap Beyi, birbirini seven iki gence yardım edeceğini söyler ve Mahmut Paşa ile konuşur. Mahmut Paşa bir şart koyarak artık kızının Ahmet ile evlenmesine razı geldiğini söyler ama yalandır. Mahmut Paşa'nın şartı: Ahmet, Ağrı Dağı'nın zirvesine tırmanacak ve orada ateş yakacaktır. Ahmet hiç düşünmeden yola koyulur ve dördüncü günün sonunda kendisine verilen görevi yerine getirir ve geri döner. Ancak Ahmet geri döndüğünde Gülbahar Hatun'un kendisini zindandan kurtarmak için onu seven muhafız Memo ile işbirliği yapmıştır. Onurlu bir delikanlı olan Ahmet bunu kendine yediremez. Gülbahar Hatun ile beraber Ağrı Dağı eteklerinde olan Küp Gölü'ne gezmeye gittiklerinde birden gözden kaybolur ve Küp Gölü'nde yok olur. O günden sonra Ahmet'e dair tek bir iz, yaşadığının kanıtı olan tek bir şeye dahi rastlanmaz. Halk arasında zorda kalan insanlara yardım edip ortadan kaybolan bir adamdan bahsedilir bunun da Ahmet olduğuna inanılır. (Kemal, 2017: 60-130) Halk içinde Hızır inancı vardır, bu inanışta zorda kalan insanlara Hızır'ın gelip yardım ettiğinin söylenir. *Ağrı* şiirinde tamamı ile bu halk hikâyesine telmihte bulunulmuştur. “*Çıkışken yolcu zirveye...*” derken Ahmet'in, Gülbahar'ın babası için Ağrı Dağı'nın tepesine tırmanmasını anımsatmıştır. Hızır inanışının temelinde insanların modernizm karşısında kendilerine geleneksel olarak bir dayanak arayışında bulunmaları yer alır. Hızır her zaman insanların en zorda olduğu anda gelmesi, kişiye destekte bulunması kişinin geçmişe olan bağını canlı tutmaktadır. (Şakar, 2015: 437)

Arif Nihat Asya, *Rübâiyyat-ı Ârif-II* (2014) kitabındaki “Cılabol” şiirinde şair Amasya’da bulunan Harşena Kalesi’nin içindeki dibi olmayan mağara Cilambol mağarasından bahseder. Bu mağara ile ilgili Amasya tarih kitaplarında oldukça fazla bilgiye yer verilmektedir:

Ey zengin Amasya, kimse bilmez, kaç asır
Kalmışken uzaklarda, derinlerde sır
Bir mutlu haziran günü, gördük ki hayat
İksirini saklamış Cılabol’da Hızır (Asya, 2014: 24)

Cılanbolu Kalesi ile ilgili, halk arasında mağaraya girenin çıkamadığı sonunun olmadığına dair olan inanışlar bulunmaktadır. Bu mağaraya giren insanların cesetlerinin bile bulunamadığı halk arasında söylemektedir. Arif Nihat Asya’da bu mağarada Hızır’ın ab-ı hayat iksirini sakladığını düşünülmektedir. Hızır (a.s)’ın ab-ı hayat suyunu içtiğini ve bu sebeple ölümsüz olduğuna dair inanışlar Anadolu coğrafyasında mevcuttur. Hızır’ın ab-ı hayat suyunu içtiğine inanılan ve bu sebep ile sonsuz olduğu düşünülen kişidir. Genellikle sıkıntıya ve dara düşen insanları bir anda ortaya çıkararak kurtaran kişi olduğu halk içinde bilinmektedir.

Rübâiyyat-ı Ârif-II (2014) kitabında Urfa’daki Zeliha Pınarı diğer adıyla Aynzeliha gölü hakkında yazılmış olan “Aynzeliha Pınarı” başlıklı şiirinde Anadolu’nun hangi medeniyetlere ev sahipliği yaptığını göğsünde hangi efsaneleri barındırdığını ifade eder. Aynzeliha gölü halk arasında birçok efsanenin başkahramanı olarak, somut bir delil olarak durmaktadır.

Gittinse eğer, kendiliğinden, oraya
Gönlün dönsün içinde altın saraya!
İç orda Zeliha Pınarı’ndan suyunu;
Gönlünde Zeliha ile dön Ankara’ya! (Asya, 2014: 223)

Anlatılan rivayetlere göre bu gölün balıklarının kutsal olduğuna inanılır, Hz İbrahim’in Nemrut tarafından ateşe atıldığı zaman Nemrut’un kızı Zeliha, babasına kendisinin de Hz. İbrahim gibi Müslüman olduğunu söyler. Babası kızına çok kızar ve böyle bir şeyi kabullenemez. Kızını Hz. İbrahim’i ateşe attığı gibi yakar. Yanarak can veren Zeliha’nın ateşe atıldığı yerde bir su birikintisi oluşur ve daha sonra bu birikinti büyür. Bu olaydan sonra büyüyen bu göle Aynzeliha (Zeliha Gölü veya Zeliha Pınarı) adı verilir. Bu gölün Zeliha’nın gözyaşlarından oluştuğuna inanılır. Bu nedenle, göldeki balıklar yenilmez. Bu rivayetler halk arasında kulaktan kulağa söylenen ve günümüze

kadar gelen rivayetler olduğu için resmi bir kaynakta yer almazlar. Bu efsaneler, halk arasında yapılan röportajlarda ortaya çıkmaktadır. Şair, Zeliha'nın ruhunun bu gölde yaşadığına inanmaktadır, buradan su içenlerin içinde Zeliha'nın ruhunu taşıyacağına inanmıştır.

Arif Nihat Asya, *Rübâiyyat-ı Ârif-II* (2014) şiir kitabında bulunan “Ağlayan Kaya” şiirinde Manisa’da bir dağda bulunan Ağlayan Kaya Efsanesine telmihte bulunur:

Gördüm, yine, öksüzlerin en öksüzünü...
Kırmış ebedi onda tabiat, gözünü...
Dağlarda ne yaptığım sordukça, dedim;
“Güldürmeye geldim onun üzgün yüzünü!” (Asya, 2014: 213)

Yukarıdaki şiirde telmihte bulunulan Ağlayan Kayanın efsanesi şu şekildedir: Eski Yunan zamanında şu anki adı Manisa olan şehirde Nioble isimde on iki tane çocuğu olan ve çocukları ile sürekli övünen bir anne varmış. Nioble anne bu kadar çok çocuğu olduğu için sürekli gururlanıyormuş. Her yerde kibirli bir şekilde bu kasabada kendisinden başka kimsenin bu kadar çok çocuğu olmadığını, kasabada kendisinin tek olduğunu söyleyip duruyormuş. O dönemde ilah kabul edilen Leto isimli Tanrının bile kendisinden aşağıda olduğunu söyleyip duruyormuş. Tanrı Leto'nun dahi iki çocuğu olduğunu kendisinin on iki çocuğuyla herkesten üstün olduğunu çocuklarıyla kanıtladığını sürekli tekrarlıyormuş. Bunu duyan Tanrı Leto, Yunan Tanrıçalarının çocuklarını çağırarak bu kadının tüm çocuklarını öldürmelerini emretmiş. Efsane bu ki Tanrıçalarda kadının tüm çocuklarını öldürmüş. Kadın çocuklarının ölümüne o kadar üzülmüş ki olduğu yerde üzüntüden taş kesilmiş. Kaya uzaktan bakıldığında ağlama halinde birini andırır. Günümüzde dahi oraya gidenler o kayadan sürekli su aktığını; ancak çocuklar kayaya yaklaştığında akan suyun durduğunu söylerler.

4.5.2. Mimari Eserler ile İlgili Efsaneler

Mimari eser oluşturulurken içinde bulunduğu toplumun medeniyet damarlarından beslenir. Yapmış olduğu eserler günümüze kadar gelmiş olan Mimar Sinan, Anadolu topraklarının dört bir yanında sayıları oldukça fazla mimari eserler inşa etmiştir. Mimar Sinan, mimari eserlerini meydana getirirken ve meydana getirdikten sonra, eserlerdeki sembollerle ilgili, toplum içinde birçok efsane söylenmiştir. Mimar Sinan'ın önemli bir özelliği de yapmış olduğu eserlerin hiçbirine adını vermemiş

olmasıdır. Bunun nedeni ise; Mimar Sinan, camiler yaparak Allah'a karşı olan kulluk görevini gerçekleştirdiğini düşünmüştür ve bu mimariler ile kendisini Allah'a karşı ibadet yaptığını düşünmüştür. (Tosun, 2012: 193) Burada Mimar Sinan'ın Selimiye Camisi'ndeki ters lale figürü ve Kız Kulesi'nin efsaneleşen hikâyelerinin Arif Nihat Asya'nın şiirlerine yansıyan biçimleri incelenecektir.

Bir şehrin kuruluşunda, o mekânda yaşayanların kültürel birikimleri ile, mimarlık bilgisi önemli bir yere sahiptir. Selimiye'de hem Osmanlı'nın kültürel birikimi hem de Mimar Sinan'ın mimarlık bilgisi vardır. Mimaride bir kuram, bir tasarlama, bir biçim verme çabası vardır. Mimari sadece yapıları değil, fiziksel çevreyi de estetik değerlerle donatarak yeniden kurma sanatıdır. Şöyle de diyebiliriz: Selimiye'de hem bilimsel bilgi hem de kültürel bir birikim, sanatçı duyarlılığı ile taşta toprağa kazınır sanata dönüşür. (Uçan, 2015: 181)

Mimar Sinan, 16 yy'da Kanuni Sultan Süleyman'ın hükümdarlık yaptığı yıllarda ve Osmanlı İmparatorluğu'nun en parlak, en gösterişli dönemini yaşadığı zamanların mimarıdır. Mimar Sinan, 1490 tarihinde Kayseri'nin Ağırnas ilçesinde doğmuştur. 1512 tarihinde ise devşirme olarak alınmış ve acemi oğlanlar mektebine verilmiştir. Acemi oğlanlar mektebinde, astronomi, cebir, coğrafya başta olmak üzere tüm derslerden eğitim alarak kendini her açıdan yetiştirmiştir. Ünlü mimar, Anadolu'nun farklı coğrafyalarında yaşamış olduğu için Anadolu'nun medeniyetlerini yakından tanıma imkânı bulmuş ve bu sebeple eserlerinde birçok farklı medeniyetlerin izlerini yansıtmıştır. (Aslanapa, 1992: 2)

Duâlar ve Âminler (2016) şiir kitabında, Mimar Sinan'ın ustalık eseri olarak adlandırmış olduğu Selimiye Camii'nden bahsettiği "Lâleler" şiirinde, Selimiye Camii'nin ters lale motifinin efsanesinden bahseder:

Kokunuz nerde ve siz neredesiniz
 Ey hakikatlı vatan lâleleri;
 Hani yer Cenneti Sadâbâda'm
 Ünlü bir yurdu tutan lâleleri?
 Ben ararken sizi gurbet gurbet,
 Açtı mermerde Sinan lâleleri!
 Şakı ey kuş, vatanındır dallar...
 Andırır dalda yuvan, lâleleri...
 Ki uyandırdı sesin, yıllardır
 Uyuyan lâleleri! ... (Asya, 2016: 39)

Mimar Sinan'ın baş mimarı olduğu bir başyapıt olan Selimiye Camii birçok farklı medeniyetin izlerini taşımaktadır. İslam mimarisinin temel özelliklerini barındırması yanında Batı medeniyetinden de birçok özelliği fiziki yapısınca bulundurur. Selimiye

Camisi'nin yapımı sırasında halk arasında anlatılar birçok gizemli olay meydana gelmiştir. Caminin bazı figürlerinin sırları günümüzde dahi çözülememiştir. Selimiye Camisi'nin en mühim sırrı müezzin mahfilinin altında bulunan dikey bir mermere kazınan ters lale figürüdür. Bu ters lale figürüyle alakalı günümüze kadar gelmiş birçok efsane vardır. Arif Nihat Asya, yukarıda yer alan “Lâleler” şiirinde bu ters lale figüründen bahseder. Ters lalenin efsanesi şu şekildedir: Anlatılan ilk efsane Selimiye Camisi'nin yapılacağı yerin arsa sahibi inatçı bir kadınınmış Mimar Sinan da bu kadını sembol etmesi için ters lale figürünü işlemiştir; ancak çok basit ve sıradan olan bu anlatı zamanla inandırıcılığını yitirmiştir. Anlatılan ikinci efsane ise Selimiye Camisi'nin gerçek değerini gösterir mahiyette bir hikâyedir: Mimar Sinan, Selimiye Camii için sona geldiğinde caminin son teftişini yaparken, hattatlardan biri camide toplamda seksen sekiz tane lale çizili olduğunu ve bir tane daha çizilmesi gerektiğini söyler; ancak Allah'ın doksan dokuz ismini anımsatacağı için, bu laleler kusursuz olmaması gerektiğini söyler ve son laleyi ters olarak mermere kazır. Buradaki verilmek istenen mesaj kusursuzluk sadece Allah'a mahsustur. İnsanoğlu ne kadar mükemmel bir zekâyâ sahip olsa da kusursuz denilecek bir eser meydana getiremez. Lale, İslam medeniyetinde de önemli bir yere sahip bir figürdür. Allah, lale ve hilal kelimeleri Arap harflerine göre ortak harflerle yazılır. Bu nedenle mezarların kitabe kısmına ilahi yaratıcıyı temsil etmesi nedeniyle lale figürü işlenmektedir. Yukarıdaki şiirde de şair, bu tasavvufi manevi değerleri lale motifi üzerinden işlemiştir. (Önür, 2015)

Rübâiyyat-ı Ârif-II (2014) şiir kitabında “Afyon Kalesi'nde Dilek Burcu” isimli şiirde, şair Afyon Kalesinin dilek burcunun efsanesine değinir:

İçten, bu gelişmiş kız, “Açıl, bahtım!” der;
 “Olsun bir koç yiğit tacım, tacım!” der...
 Bir gün, tükenip sabrı, çıkar burçlara;
 “Duysun yer, gök: evlenecek vaktim!” der (Asya, 2014: 214)

Karahisar Kalesi, tarih boyunca birçok farklı inanışa ve efsaneye konu olmuştur. Arif Nihat Asya'nın yukarıdaki dörtlükte bahsettiği inanışın ise şu olduğunu düşünülmektedir: Afyon'da evlenme zamanı gelmiş veya kısmeti kapalı olan kızlar cuma günleri yanlarına yaşlı ve evli bir kadın alarak kaleye çıkarlar. Yaşlı kadın kalenin üzerindeyken kızın başının üzerinde bir tane kilite anahtar takarak açar. Daha sonrasında başında kilit açılan kız kısmetinin açıldığına inanır ve kalenin içinde bulunan Kız Kulesi'nden “*Bahtım bahtım, altın tahtım, evlenecek vaktim*” diyerek

bağırmaya başlar. Bunları yapan kızlara bir hafta sonra kısmet çıktığına inanılır. Bunun haricinde başka bir inanışa göre Hıdrellez sabahı, sabah erkenden kaleye çıkan kızlar dileklerini kalenin burçlarından dilediklerini bağırmaya başlarlar. Dileğini bağırın kızlar insan girecek kadar bir oyuk vardır ve ona yatarlar ardından başka bir yere geçerek üç tane taş atıp oyuğun içine denk getirmeye çalışırlar ki eğer oyuğun içine girerse taşlar dileklerinin kabul olacağına inanılır. (Tükelay, 2012)

Rübâiyyat-ı Ârif-II (2014) şiir kitabında yer alan “Sultan Baba” şiirinde yıllarca Gölcük’te halk arasında kerametleri anlatılan İbrahim Ethem Hazretlerinden bahsetmiştir:

Artık, ne kulak veren nesil kalmıştır;
Artık, ne de anlatmaya dil kalmıştır;
Nûrdan bir elin çizdiği çepçevre sınır,
Ey rûh – ne hikmetse- yeşil kalmıştır (Asya, 2014: 129)

Sultan Baba için anlatılan efsane şöyledir: Fatih Sultan Mehmet zamanında bir devlet adamının kızı hastalanmış ve rüyasında İbrahim Ethem Hazretlerini görmüştür. Bunun üzerine babası kızının rüyasında gördüğü kişiyi getirtir. İbrahim Ethem Hazretleri, kimsenin iyileştiremediği kızı iyileştirir. Bunu üzerine sultanın kızı ‘*Benin Sultan Babam sensin*’ diyerek adını Sultan Baba olarak belleklerde yer almasına neden olmuştur. Bunun üzerine sultan İbrahim Ethem Hazretlerine kendisinden isteğini sormuş. O da elini bir tepeye uzatarak bir tane zaviye, bir tane ev, bir tane hamam yapılmasını ister. Tepede yer alan yeşil ağaçlar bir anda sarardığı rivayet edilir. Bunun üzerine Sultan Baba’nın olağanüstü güçleri olduğuna inanılır. Hastalar, çocuğu olmayanlar, borçlular günümüzde dahi Sultan Baba Türbesi’ne giderek şifa ve bereket dilerler. (Andıç, 2019)

Türbenin etrafındaki ağaçlar Sultan Baba’nın manevi etkisiyle beraber her mevsim yeşil kaldığı ifade edilir ve türbeye serinlik verdiğini söyler halk. Yukarıdaki şiirde de şair, türbenin yapılış efsanesine değinerek, Sultan Baba’nın padişaha evin yapılacağı yeri gösterirken ağaçların renk değiştirmesi olayına telmihte bulunur.

4.6. Şehir ve Kültür

Toplumun var olması, gelişmesi, büyümesi hatta yok olması için en önemli etkenlerden birisi; toplumun kültürüdür. Toplumların ekonomisi, üretim yapısı ve

üretim yolları, toplumların kültür yapısıyla farklılaşır veya anlam kazanır. İnsanların bir arada yaşamak zorunluluğunda olması toplumsallaşmayı, toplumsal yapılar ise kültürü meydana getirmektedir. Bir topluluğun kültürel yapısı ne kadar yüksek ise o ülkenin gelişmişlik düzeyi o kadar yüksektir. Kültür ile toplumun gelişmişlik düzeyi arasında doğrusal bir bağ vardır. “*Şehir demek, çeşitli kültürlerin, bilgilerin birbirine karıştığı, fikirlerin düşüncelerin harmanlandığı mekân demektir. Şehir, eğitim ve kültür kurumlarıyla sanatsal ve entelektüel birikimin de merkezi konumundadır. Büyük şehirler büyük kültür merkezleridir.*” (Taşdelen, 2000: 18)

Şehirden bahsetmek o şehrin ontolojisinden bahsetmek demektir. Şehrin mimari yapıları, şehrin değişimi, şehirdeki semboller, şehrin medeniyet ve kültürü o şehrin ontolojisini meydana getirir. Bir şehrin tarihi, sosyal, kültürel tüm dengeleri o şehrin ontolojisini meydana getirir. Şehirde bulunan her şey şehrin varlığını kanıtlamaktadır. (Sağlık, 2015: 310)

Modernizm, şehirlerde yoğun kültürel değişimlere neden olabilmektedir. Modernizm etkisiyle birlikte topluma ait olan kültürel değerlerin kalıcılığı sarsılmaktadır. Modern kentin en mühim özelliği gelenekten ve hatıradan uzak olmalarıdır. Ahmet Hamdi Tanpınar, şehirler içinde en hızlı değişen şehre örnek olarak Batı şehirlerinden biri olan Paris ve Baudelaire’yi gösterir. Baudelaire’nin şu ifadesi şehirdeki insanın kültürel değişimine örnek olarak verir: “*Eski Paris yok, ne yazık bir şehrin şekli bir faninin kalbinden daha çok değişiyor.*” Şehir, insanı asimile ederek kültürel değerlerinde kopardığını ifade eder. (Tanpınar’dan Akt. Sağlık, 2015: 311)

Kültür kavramının etimolojik kökeni çok eskilere dayanmaktadır. Kültür kelimesinin kökeni Fransızca *cultum* eylemi olduğu var sayılmaktadır. *Cultum*, *göz kulak olmak*, *yetiştirmek*, *hâkimiyet kurarak kollamak* anlamlarını taşımaktadır. Ayrıca Latince *colere* kelimesi de kültür kelimesinin kökeni kabul edilmektedir. *Colere* sözcüğü *yaşamak*, *işlemek*, *bulunmak*, *inşa etmek*, *tamir etmek*, *bakım yapmak*, *özenmek* gibi birçok anlama gelmektedir. (Williams: 2005; Özbek: 2000) Kültür kelimesinin Arapça kökeni *hars* kelimesi olarak kabul edilmektedir. Arapça’da *hars* kelimesi *toprağın işlenmesi* manasını taşımaktadır. Türkçe kökeni olan *ekin* sözcüğü ile *kültür* birbirinin eş anlamlıdır. Bu kullanıma benzer bir kullanım da Romalılar’da görülmektedir. Romalılar insan eliyle üretilen bitkiler ile doğada kendiliğinden var olan bitkileri ayırmak için *culture* sözcüğünü kullanırlar. Fransızca’da *culture* tüm bu

bahsettiklerimizin bir özeti olarak şöyle kullanılır, *özün hayata geçmesi ve ortak değerlerin aslını sürdürmesi* olarak tanımlanmaktadır. (Levi-Strauss, 1977) Kültür; değerlerin korunması ve saklanmasıdır. Kültür, hakkında birçok görüş öne sürülmüş, birçok tanımlama yapılmıştır; ancak tüm bu tanımlamaların ortak ve öz bir buluşma noktası vardır ki o da değerleri koruma ve sürdürmedir. Kültür bir toplumun olmazsa olmazıdır ve geçmiş ile gelecek arasında bağ kuran ortak bir değerler bütünüdür.

Williams'a göre (2005) kültür, bireyin veya bireyin içinde bulunduğu toplumun manevi açıdan ve estetik olarak gelişimini ifade etmektedir. Toplumda yaşayan insanların sahip oldukları bilgiler, kişilerin kültür düzeyini belirlediği gibi toplumların kültür düzeyi de gelişmişlik düzeyini göstermektedir. Bilgi, kültür, çağdaşlaşma, mekân, toplumsallaşma kavramları birbirleriyle ilişkili kavramlardır ve birbirinden bağımsız değerlendirilemeyecek kavramlardır.

Sağlıklı mekânların oluşması ve bu mekânsal çevrelerin sürekliliği, kültürel gelişmişlik düzeyi ile ilişkilidir. Tarihsel ve arkeolojik başta olmak üzere bütün değerlerin korunması ve yaşatılması; toplumun bilinç ve kültür düzeyinin bir ifadesidir. Kültürel düzey; bilginin birikimine, üretimine ve bunların mekânsal olarak birbirleriyle iletişimine bağlıdır. Toplum bireylerinin yaratıcılığı kültür kavramının iç dinamiklerinden en önemlisini oluşturmaktadır. Bireylerin yaratma özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, düşüncelerini ifade etmek özgürlüğü yeniliklere açık kültürel oluşumlara bağlıdır. (Çeçen: 1985: 49) Bahsedilen bu durumların kültür ürünlerinin olumlu olumsuz yönleri ile toplumsal gelişmişlik arasındaki bağı gösterir.

Kültür kavramıyla alakalı yapılan birçok tanımlamaya değinilmiştir, yapılan tüm bu tanımlamalardan anlaşılacağı üzere, kültür insanlar tarafından paylaşılan ve ileriki kuşaklara aktarımı yapılan semboller sistemidir. Kültürün insanların medenileşme sürecine doğrudan katkısı olması nedeniyle, sosyal yaşantıya soyut bir katkı sağlar. Kültür, geçmiş ile gelecek arasında aktarım yapmaktan ziyade, aynı zamanda toplum içinde kendini yenileyen, var olan ve besleyen bir kavramdır.

4.6.1. Kültür Çeşitleri

Medeniyet, kültürel oluşumların bir sonucu olarak ortaya çıkar. Medeniyet, kültürlerin üstünde yer alan bir üst oluşumdur. Söz konusu olan bu üstünlük medeniyetin herhangi

bir kültüre değil, insanlığa ait bir kavram olması nedeniyledir. Kültüre ait olan her şey medeniyetin bir parçası olmayı başaramaz; ancak medeniyete ait olan her şeyde kültürleri ilgilendiren bir şeyler bulunur. Bu doğrultuda Vefa Taşdelen'in şu tanımlaması dikkat çekicidir: "*Medeniyet insanlığın ortak dilidir.*" Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi insanlığa ait olan her şey medeniyetin bir parçasıdır; ancak kültüre ait olan her şey medeniyetin parçası değildir. (Taşdelen, 2012: 9-10)

İnsan kültür sayesinde doğada var olmayan bir şeyi oluşturabilir. Örneğin taş tek başına sadece bir cisimdir ve bir anlam ifade etmez; ancak taşı oyup işlemler yapıp onu bir evin temelinde kullandığınız zaman, şekil verip insanlığın hizmetine sunduğunuz zamana taş kültüre dönüşür ve insanlığa hizmet eder. İnsanlığın doğanın imkânlarını kullanarak oluşturmuş olduğu her şey kültür olarak adlandırılabilir. Kültürün medeniyete yapmış olduğu katkı özgünlük ile ilişkili bir durumdur. (Taşdelen, 2012: 12)

Vefa Taşdelen Kültür kavramını; Semâvi Kültür, Gentil Kültür, Karma Kültür olarak üç ana başlıkta incelemiştir:

Semâvi Kültür: Manevi değerlerini koruyan ve manevi değerler göre yaşayan insanları oluşturduğu kültürdür. İlahi inayet (*divine grece*) düşüncesi etrafında oluşmuş bir kültürdür. İlahi inayet kavramı, insanların bir arada yaşamak için yapmaları gereken manevi şeyleri ifade eder. Semâvi kültür, örf, adet, gelenekleri kapsamaktadır. Bu kültürün temelinde Allah'ın yarattığı her şeyi bir sanat eseri olarak görmek, yaratılan her şeyin bir güzellik ve birbirini tamamlayan öğeler olarak görmek esas alınmıştır. (Taşdelen, 2012: 13-15)

Gentil Kültür: Akli ve aklın aracılığıyla yapılanları ifade eden kültür şeklidir. Akli her şeyin üstünde tuttuğu için bu kültürde felsefe, sanat, bilim gelişmiştir. Akli, gücü ve egemenliği her şeyin önünde tutan bu kültürde günümüzde dahi birçok sorun yaşanmaktadır. Gentil kültür de egemenlik fikri hâkim olması sebebiyle başka kültürler ve ülkeler üzerinde hâkimiyet kurma fikri temeli ön planladır. Vefa Taşdelen'in şu tanımlaması dikkat çekmektedir: "*Bu oluşuma mimaride Antik Mısır'ı, bilimsel düşünce ve felsefenin ortaya çıkışında Antik Yunan'ı, hukuk, sanat ve edebiyatta Roma'yı örnek olarak gösterebiliriz.*" (Taşdelen, 2012: 15)

Karma Kültür: Semâvi kültür ve Gentil Kültürün özelliklerini karma bir şekilde gösteren kültür biçimidir. Karma kültür, günümüzde Semâvi ve Gentil kültürün iç içe geçtiği için birbirinden ayırmak mümkün değildir. (Taşdelen, 2012: 16)

4.6.2. Arif Nihat Asya'nın Şiirlerindeki Kültürel Kavramlar

Her toplumun medeniyet ve kültüre olan katkısı birbirinden farklıdır. Kimi topluluk medeniyete az, kimi toplum medeniyete fazla katkı yapar. Dolayısıyla kerpiçten ev yapan insanda, özel malzemelerden yapılar oluşturan insanda kendi amacı doğrultusunda medeniyete katkı sağlar. Erhan Akdağ'ın insanların medeniyete yaptığı katkıyı "*Medeniyetin oluşmasında ve gelişmesinde her toplum kendince bir rol üstlenir. Sümerlerin 'yazı'sı, Lidya'luların 'para'sı, Mısırlıların 'takvim'i medeniyette bugün gelinen noktada önemli bir işleve sahiptir.*" şeklinde ifade eder. (Akdağ, 2012: 428)

Arif Nihat Asya'nın şiirlerinde yer alan şehir ve kültür ilişkisi bağlamında incelemeler yapılacaktır. Şiire yansıyan kültürel değerler hakkında bilgiler verilecektir. Arif Nihat Asya için tüm her şeyi bir kenara bırakacak olursak tam anlamıyla bir kültür şairidir denilebilir. Geniş bir kültürel yelpaze içeren şiirlerini; dini, tarihi, mistisizm gibi birçok kavramı içinde barındırmaktadır. Şairin şiirleri, farklı kültür öğelerini içerisinde barındırdığı gibi; yalnızlık, savaş, şehir gibi günümüz sosyal değerlerini de şiirlerine taşımış olduğunu görmekteyiz. Şiirlerinde her zaman bilinmeyen ve ilk bakışta görünmeyen bir bilgi vardır ki bu da bize şairin kültürel bilgi birikimini göstermektedir. Kültürel değerlerin insan yaşamına yaptığı katkıyı şiirlerinde işleyen şair; eserlerini kaleme alırken "*sanat sanat içindir*" ve "*sanat toplum içindir*" anlayışlarını aynı anda gözetmiştir. (Öner, 1979: 25)

Duâlar ve Âminler (2016) şiir kitabında bulunan "Mehter" şiirinde kültürümüzde önemli bir geçmişi olan ve önemli bir yere sahip olan mehter marşından bahseder. "*Arif Nihat Asya, cenazesinde mehter marşları çalınmasını isteyecek kadar Türk'tür.*" (Çetin, 2017: 40) Aşağıdaki şiirde şair, mehterin kültürümüz ile bağlantısına değinir:

Ölüm Marşı varsın, alınsın:
Cenazemde mehter çalınsın! (Asya, 2016: 164)

İnsanların topluluk halinde ve birlikte yaşamlarını devam ettirmelerinin bir neticesi olarak; aile birlikteliklerinin evlilik törenleriyle birlikte kurulması, vefat eden bireylerin cenaze törenleriyle gömülmesi gibi durumlarda bir araya gelen bireylerin oluşturduğu beraberlikler oluşmuştur. Bunların hepsi ilk insandan olan Hz. Âdem'den itibaren başlamış olan ve günümüze kadar devamı olan inanışlardır. Bu ve bu gibi inanışlar semâvi dinlerin belirtidir. Semâvi dinlerin kültürleri Allah'a ve vahye dayanan kültürlerdir. (Taşdelen, 2015: 9)

Mehter, uzun köklü bir tarihe ve sağlam bir geleneksel geçmişe sahip bir müzik kültürüdür; Orta Asya'dan Anadolu ve Balkanlar'a kadar geniş bir coğrafyada yaygın bir gelenektir. Bu geniş coğrafi alanın kültürel değerlerini de içinde barındıran bir müziktir. İlk olarak askeri müzik topluluğu olarak belleklerde yer etmiştir. Günümüze gelene kadar birçok alanda, törende mehter toplulukları yer aldığı görülmektedir. Mehter, kültür- müzik ilişkisinden ötürü etnomüzikolojinin araştırma alanına girmektedir. Etnomüzikoloji kavramıyla alakalı farklı tanımlamalar vardır. Etnomüzikoloji kavramının içinde birçok kavram yer almaktadır; halk müziği incelemeleri, Doğu ve Batı sanat musikileri, sözlü gelenek ile aktarılan çağdaş müzikler, müziğin başlangıcı, müzikal değişimler, temsil olarak müzik ve özellikle toplumda müziğin işlevi gibi müziğin ve musikinin kültür olarak değerlendirildiği konuların incelenmesini ve değerlendirilmesini kapsamaktadır. (Myers, 1992: 3)

Etnomüzikoloji kavramı, kültürün müziği ve müzik değerlerini içerisinde barındırması bağlamında da antropoloji ve sosyoloji ile disiplinlerarasılık bağlamında ilişki içerisindedir. Mehter marşı sadece bir marş olarak değerlendirilmemesi gereken kökeni Orta Asya'ya kadar dayanan toplumun ve bireyin hatta toplumların ve bireylerin birbirleriyle aralarında olan iletişimin bir yansımasıdır. (Kaplan, 2005: 37)

Arif Nihat Asya; bize özgü olan, Türk kültür ve geleneğinin temellerinin yansıtan mehter marşının cenazesinde çalınmasını ister. Türk ve Müslüman kültüründe asıl olarak cenazelerde müzik çalma veya müzikle defin işlemi yoktur. Batı ve Hristiyanlıkta bu gelenek vardır. Yukarıdaki şiirde toplumsal asimilasyondan bahseder. Zaman ilerledikçe toplumsal farklılaşma ve değişim fazlalaşacaktır ve bize özgü olan değerler yitirilecektir ancak Batı'dan bir değer almak yerine bize özgü bir kültür olan mehterin kullanılmasını ister. Şair, yukarıdaki mısralarda hem bir serzenişte bulunur hem de kültürel değerlerin dinç tutulmasını istemektedir.

Duâlar ve Âminler (2016) şiir kitabında “İsparta” şiirinde kültürel değerlerimizden birisi olan halı işlemeciliği, gül, gülsuyu, gülün Isparta şehri için ne kadar önemli bir kavram olduğuna değinmiştir. *Kanatlarını Arayanlar* (2017) şiir kitabındaki yazısında seccadesinde dahi Isparta’nın güllerini kokladığını ifade etmektedir: “*Köşemde secdelerimin uzunca sürdüğünü görenler, bu hâle mana veremediklerini söylediler. Ne bileceklerdi benim, bir yandan namazımı kılarken bir yandan ipek seccadede Isparta’nın güllerini kokladığımı!*” (Asya, 2017: 47)

Koru koru, bahçe bahçe
 Kuşlar ses verir, ses alır...
 Parkında çiçek tarhları,
 Halılardan ders alır;
 İsparta’nın erenleri,
 Gülsuyiyle aptes alır.
 Çiçekten, yemiştten, aşktan
 Muradını herkes alır...
 İsparta’da göğüsler, gül
 Kokusundan nefes alır...
 İsparta’nın erenleri,
 Gülsuyiyle aptes alır (Asya, 2016: 238)

Gül, Isparta için uzun yıllardan beri önemli bir geçim kaynağı olmuştur. Kültür; ekonomi, tarım, toplumsal uğraş ile ilintili bir kavram olduğunu ifade etmiştik. Gül, sadece ekonomik bir geçim kaynağı olmamakla birlikte manevi yönden de toplum içerisinde özel bir yeri olan çiçek türüdür. Gül, Müslümanlık inancına göre Hz. Muhammed’i temsil eden bir kavramdır. Hz. Muhammet, kutlu doğum haftası zamanlarında gül ile sembolize edilir. Hem manevi unsurları barındırması, hem ekonomik bir geçim kaynağı olması nedeniyle özel günlerde sevgililer arasında hediyeleşme aracıdır.

Türk kültürüne ait önemli unsurlardan bir tanesi de düğünlerde, eğlencelerde oynanan oyunlardır. Bu oyunların geçmişi çok eski dönemlere dayanmaktadır. İslamiyet öncesinde, ölenlerin ardından yapılan yuğ şölenlerinde dahi bu dansların bir örneği sergilenir. Günümüzde de düğünlerde veya eğlencelerde dans etme veya geleneksel bir oyun sergileme kültürü devam etmektedir. Ege yöresinde zeybek, Karadeniz yöresinde horon, Ankara ve Kastamonu yöresinde köçek gibi dans etme geleneği kültürün bir parçası olarak belleklerde yer almaktadır. Dans edilirken sergilenen figürler ve gösterilen hünerler dansçının yeteneğinin bir yansıması olarak görülür. Ege

yöresinde zeybeklerin dans ederken ellerini yere vurması ve arada bir nara atarak bağırması izleyicinin dikkatini gösteriye çekmek ve dikkatleri toplamak amacıyla. (Akdoğu, 2004: 1155)

Arif Nihat Asya, *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* (2016) isimli şiir kitabında düğünlerde yer alan sözlü kültürün bir parçası olarak varlığını devam ettiren oyunlardan bahsetmektedir. Aşağıda “Taşbebek” şiirinden bir kesit paylaşılmıştır:

-Şu, yerlere kapanan yüzlerin nedir işi?

-Öpülüyor etekler.

-Temiz olsalar bari!

-Süsleridir noktalar, çiller, benler, benekler.

-Hürriyetin nesi var, bu en gülbüz çağında

-Elinde kelepçeler, ayağında köstekler...

Bilirse boyun eğip beklemesini eğer

Demirlerini yarın biraz gevşetecekler.

-Kimlerdir böyle kaşık şıkırdatan uzakta

Dağ gibi zeybeklerin diz vurduğu toprakta?

-Kim olacak: Köçekler...

Meydan olanlara kalmış göç edince erkekler.

-Gözlerim kan lekesi görüyor kefelerde...

-Evet, terazilere dirhem oldu yürekler.

...(Asya, 2016: 198)

Efelik, sert bir oyundur köy ve kasabalarda delikanlıların oynadıkları önemli bir kültürel oyundur. Arif Nihat Asya, yukarıdaki şiirinde zeybekleri dağ gibi görkemli yapılara benzetmiştir bunun nedeni bu oyunu oynayanların izleyicisine görsel bir şölen sunmasıdır. Köçekler, kadın kılığına girmiş erkeklerdir. Köçeklik, erkekler için bir meslek olarak kabul edilmektedir. Köçekler daha çok Kastamonu, Çankırı, Zonguldak yörelerinde yaygın bir dans türü olarak bilinmektedir. Köçek kelimesi dilimize Farsça'dan geçmiş olup *küçük* anlamına gelmektedir. Köçeklik günümüze kadar varlığını sürdürmüş bir dans şeklidir. (Nasman, 2004: 1) Arif Nihat Asya, yukarıdaki şiirinde, köçeklik ile zeybekliği karşılaştırarak zeybekleri yücelttiğini görülmektedir. Bunun nedeni; zeybekler delikanlıların oynadığı sert bir oyundur ancak köçeklik ise kadın kılığına girmiş erkeklerin oynadığı bir oyun olduğu için zeybeğe göre daha alçak bir oyun olduğunu ifade etmektedir.

Rübâiyyat-ı Arif-I (2004) şiir kitabında Kayseri Bünyan işçiliğinden bahsettiği “Çınar” şiiri dikkat çekicidir:

Bir kutlu çınar, uzandığım toprakta...
Endamını seyreder, akar ırmakta;
Sermiş yere bünyan işi seccadesini...
Dallarsa selam verip selam almakta (Asya, 2004: 8)

Yukarıdaki dörtlükte üzerinde durulması gereken kültür ögesinin Bünyan işçiliğidir. Bünyan işçiliği, Kayseri'nin kadınları için el emeği göz nuru ile oluşturulmuş, erkekler içinde ticaret yaptığı önemli bir geçim kaynağıdır. Osman Aslanapa “*Halı, dünya medeniyetine Türklerin hediyesidir*” ifadesini kullanır. Halı ve halı desen dokumacılığının kökleri Orta Asya'ya dayanan derin geçmiş tarih sahip önemli bir kültür ögesidir. Türk toplumundan derin izler taşıyan bir ögedir. Bünyan işlemeciliği kültürümüzde önemli bir yere sahiptir. Kültür kelimesinin köken olarak ekonomi ile bağlantılı olmasının göstergesi olduğunu düşünüyoruz. Bünyan işçiliği hem ciddi bir emek isteyen hem de Kayseri ve yakın çevresindeki şehirlerin ekonomik kalkınmasına yardımcı olan bir uğraştır. Halıcılığın ve işlemeciliğin Türk kültür ve medeniyetinde önemli bir yeri vardır. (Yüksel, 2018: 64)

Rübâiyyat-ı Arif-II (2014) şiir kitabında, kültür öğelerimizin yer aldığı şiirlere yer verilmiştir. “Kırkpınar” şiirinde kültürel olarak önem teşkil eden kavramları görmekteyiz:

Meydanda Ali gücüyle gayret giyeriz;
Meydandan uzaklaşınca gurbet giyeriz.
Yensek de, yenilsek de şereftir, yalcu.
Yıldan yıla Kırkpınar'da kispet giyeriz. (Asya, 2014: 16)

Arif Nihat Asya, Türk spor kültüründeki bazı kavramlara şiirlerinde yer vermiş olduğu görülmektedir. Yukarıdaki şiirde şair özellikle Edirne bölgesinde önemli bir kültür haline gelen Kırkpınar Yağlı Güreşlerinden bahsetmiştir. Güreşçilerin meydanda gücün temsilcisi olan peygamber Hazreti Ali gibi güçlü olduklarını, ancak meydandan gittiklerinde hüznünlü olduklarını ifade eder. Şair, Kırkpınar güreşlerinde yenmek ya da yenilmek mühim değildir, asıl amaç kültürü yaşatmaktır.

Derinin işlenerek kıyafet olarak kullanılması insanın var olduğu andan itibaren kullanılan bir yöntemdir. Deri hem kolay işlenmesi hem de uzun ömürlü olması nedeniyle, özellikle göçebe yaşam da doğal yaşam koşullarında insanların hayat

mücadelesini kolaylaştıran bir araç olmuştur. Derinin sağlamlığından ve koruyucu etkisinden dolayı güreşçiler, kıyafet olarak kispet adı verilen deriyi kullanırlar. Güreşçilerin giymiş olduğu kispet, diz ile bel arasında giydikleri deri kalın kıyafet hem güreşçi için sağlam bir korunma aracı hem de yırtılma gibi olumsuz durumların önüne geçmesi nedeniyle tercih edilen önemli bir kıyafettir. Kispet, Türk kültür ve geleneğinin hayvancılık, ekonomik, sosyal alanda kullanımının bir yansımasıdır. Güreş yapan bir pehlivanın beli ne kadar sağlamsa, güreşte galip gelme ihtimali o denli yüksektir. (Dervişoğlu, 2018: 205-206) Pehlivanın bel kuvveti kispetin sağlamlığıyla ilgilidir. Bu sebeple kispet önemli bir kültürel öge olarak günümüzde dahi varlığını sürdüren bir kavramdır.

Rübâiyyat-ı Ârif-II (2014) kitabında bulunan “Başdönmesi” şiirinde şair, Kastamonu yöresinin önemli bir kültürel ürünü olan çıkırıncağa yani günümüzün atlıkarıncasından bahseder ve çıkırıncağa oyununu anlatır:

Kalbimdeki iğne, bir kovandan kalma...
Darlık nefesimde, bir dumandan kalma...
Her halde, nöbet nöbet, bu baş dönmesi de
Çıkırıncağa bindiğim zamandan kalma. (Asya, 2014: 140)

Oyun ve oyuncak geçmiş insanlık tarihi kadar eskidir. Çocuklar, oyun oynarken büyüklerin bir çeşit taklidini yaparlar ve büyüklerin oynadığı oyunları kendilerine uygularlar. Basit ve daha sosyal olan bu oyunlar çocukların psikolojik ve ruhsal gelişimi açısından önemli aktivitelerdir. Her çocuk kendi hayal dünyasını bir özetini oyununa yansıtır. İlk oyunlar doğal materyaller, taş, top, bez ile oynanan oyunlar olmuştur daha sonra oyunların içeriği kültürel ve sosyal açıdan gelişmiştir. Kültür, zamana göre değişkenlik gösterebilen bir kavramdır. Bu nedenle oyun kültürü de zamana ve sosyal alana göre farklılaşmıştır. (Tuğrul vd.: 2014)

Çıkırıcak, dikine bir mihver (eksen) üzerinde, iki ucuna abanmış iki kişi tarafından yere ayak vurularak döndürülen, -böylece- gıcırdaya gıcırdaya ve alçala yüксеle dönen, ufki (yatay) bir ağaçtan ibaret basit atlıkarınca... Özellikle Kastamonu köylerinde rastlanır. (Asya, 2014: 140)

Atlıkarınca günümüze kadar gelmiş çocuklar için bir tür oyun, eğlence aracıdır. Kastamonu yöresinde, günümüz atlıkarıncasının ilkel hallerini olan eski tip çıkırıcaklar görülür. Bu yörede dini bayramlarda ve özel günlerde çıkırıcaklar kurulur ve kurulan bu çıkırıcaklar ile çocukların eğlenmesi sağlanır.

4.7. Şehir ve Ekonomi

Şehirlerin kurulması ve gelişmesi için gerekli en önemli faktörlerden birisi ekonomidir. Ekonomi, şehrin kurulması ve gelişmesi için tek başına yeterli bir faktör değildir; ancak şehirlerin kurulması ve ilerlemesi için en önemli faktördür denilebilir. Ticaret ve ticari faaliyetler ilk insandan itibaren var olmuştur; ancak ilerleyen yüzyıllarda Sanayi Devrimi ile beraber ekonomik faaliyetin mahiyeti ve kapsamı değişmiştir. Sanayi Devrimi ile birlikte sömürge ve sömürgecilik anlayışı insanları hâkimiyetine almıştır. Çağdaş, gelişmiş şehir tanımlaması yaparken o şehrin ilk olarak ekonomik gelişmişlik düzeyinden bahsedilir. Bunun nedeni şehirlerin ekonomik refah düzeyi ne kadar yüksekse o ülkede gelişmişlik düzeyi o denli yüksektir. (Halis, 2013: 8) 20. Yüzyılda şehirlere yeni bir görünüm kazandıran Sanayi Devrimi bu yüzyılın en önemli gelişmelerindedir. Sanayi Devrimi sonrasında küçük esnaf ortadan kalkar. Tarımda makineleşmenin gelmesiyle beraber köyden şehre göçler başlar. Şehirde önceden yaşamını idame ettirenler ile sonradan şehre dâhil olan köylüler arasında çatışmalar başlar. Bu çatışmadan köylüler asimile olarak şehir yaşamına uyum sağlar. (Uçan, 2015: 181)

Max Weber, şehirleri kendi içlerinde sınıflandırmıştır. Weber'e göre şehirlerin sınıflandırması ve sınırlandırılması, şehirlerdeki ekonomik faaliyetlere göre gerçekleşir. Weber'in şehir sınıflandırması şu şekildedir: *Seçkinler şehri*; sosyal sınıflara göredir, *Tüketim şehri*; ekonomik işlevlere göredir, *Deniz şehri*; coğrafi olarak üstün şehirlerdir, *Siyaset Yönelimli şehir*; sahip olduğu yönetime göre olan şehirlerdir. (Yenen, 2012: 484)

İbn Haldun, yaşadığı dönemde bölge ve kent arasındaki gelişmişlik farkını ve buna bağlı olarak merkez ve çevre arasındaki ilişkileri açıklamayı amaçlamıştır. İbn Haldun'a göre şehirler arasında bulunan gelişmişlik farkının temel nedeni ekonomik faaliyetlerdir. Ticaret yolu üzerindeki şehirler veya iklim olarak farklı tarım ürünlerin yetiştirildiği şehirler diğer şehirlere göre daha gelişmiştir. Doğu ülkelerinde Mısır, Şam, Çin gibi ülkelerin, üretim bakımından diğer birçok ülkeye göre daha fazla gelişmiştir. Şehirlerin gelişmişlik düzeyleri arasındaki farklar, bölgeler arasında nüfus hareketliliğini de beraberinde getiren bir faktör olarak değerlendirilmiştir. (Canatan, 2015: 191-192)

Ahmet Şimşek medeniyet kavramının Göçebe Medeniyet ve Yerleşik Medeniyet olarak iki ana başlıkta izahını yapar. Göçebe Medeniyetlerde insanlar dağda, ovada yani içinde buldukları coğrafi koşula göre yaşamlarını devam ettirirler. Göçebe Medeniyetlerde insanların mevsimlere göre, iklimlere göre ekonomik faaliyetleri değişiklikler gösterir. Göçebe Medeniyetlerin temelinde ekonomik faaliyetler yer almaktadır, insanlar yaşamlarını devam ettirmek için ekonomik bir faaliyete ihtiyaç duymak zorundadırlar. Yerleşik medeniyetler, siyasi yapılanmayla ortaya çıkan ve daha çok kültürel konularla ilgilenen sanat, edebiyat, mimarlık gibi faaliyetlerle yaşamlarını devam ettiren topluluklardır. (Şimşek, 2015: 394-395) Medeniyetin idari yapılarla bağlantısı söz konusudur; ancak yönetimlerin değişimleri medeniyeti bitirmez aksine medeniyetlere katkı sağlar. Çünkü her yönetim kendi medeniyetini kendi kurmak ister ve bu da zenginliğe neden olur. (Erol, 2012: 150) Araplar, uzun süre bedevi yaşam şekliyle yaşadıkları için, binaları dayanıklı değildir. Sanayide de gelişim sağlayamamışlardır. Beceri ve sanayi yerleşik yaşama bağlı olarak gelişen unsurlardır. (Akdağ, 2012: 431)

Anadolu coğrafyasının; bulunduğu kıta, iklim, coğrafi şartlar nedeniyle üzerinde her türlü ekonomik faaliyeti yapmaya müsait topraklardır. Arif Nihat Asya, şairliğinin acemilik ve çıraklık diyebileceğimiz o ilk olgunlaşma evrelerini Adana ve Adana çevresinde yaşamıştır. Adana'da yaşadığı dönemde ülkenin durumu göz önüne alındığında diğer illere göre daha verimli topraklara sahiptir ve Anadolu'da yaşayan fakir halk Çukurova'nın bereketli toprakları üzerine hayaller kurduğu dönemlerdir. Adana denilince aklımıza en büyük romancılarımızdan bir tanesi olan Orhan Kemal gelmektedir. Orhan Kemal, romanlarında Adana, Çukurova ve bu yörelerin insanların üzerinde durmuş ve ekonomik darboğazın insanların psikolojileri üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu aktarmıştır. İnsanlar para kazanmak için neleri göze aldığını realist bir bakış açısı ile romanlarında işlemiştir.

Arif Nihat Asya, Adana ve çevresinde yaşadığı için bu coğrafyanın ekonomik faaliyetlerinin insanların sosyal ve psikolojik alandaki etkisini romanlarında işlemiştir. Adana ve buradaki insanlar için pamuk hayati önem taşır. Orada yaşayan halkın önemli gelir kaynakları arasında pamuk tarlaları ve bunların hasatından elde edilen gelirler vardır. Adana halkı için pamuk hayati önem taşımaktadır; ancak sadece pamuk Adana insanı için değil, çevre iller içinde önemli gelir ve geçim kaynakları arasındadır.

Bu özelliğinden dolayı çevre illerden de ciddi anlamda göç almaktadır ve Adana'nın kültürel yapısı heterojen bir yapı gösterir yani farklılıkları bir arada toplayan bir coğrafyadır. Adana da ekonomik faaliyetlerin fazla olması, göç almasına ve farklı kültürel öğeleri bünyesinde toplamasında etkili olmuştur.

Edebiyat, ekonomi, sosyoloji bağlamında düşündüğümüzde sosyal hayattaki ekonomik faaliyetlerin edebiyata yansması kaçınılmazdır. Arif Nihat Asya, *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* (2016) isimli şiir kitabında bulunan "Mektup" şiirinde Adana'nın ekonomik faaliyetlerine ve bu faaliyetlerin insanlar için önemine değinmiştir:

...
 Tarlaların ortasında
 Pamuk yığınları kucak
 Ki üstünde Çukurova
 Kızları kadın olacak.

Su saati gıcır gıcır
 Hala yerinde döner mi:
 Bir yaz beklediklerimiz
 Yayla yolundan iner mi?
 Çocuk sesi olup bir bir
 Kucağıma döküldüler
 Sevdiğim kızın Seyhan'a
 Ezberlettiği türküler. (Asya, 2016: 74)

Yukarıda yer alan "Mektup" şiirinde, şair kendisinin de yaşadığı Adana'nın ekonomik gelir kaynağı olan pamuktan bahseder. Pamuk tarlalarında mevsimlik olarak çalışan işçilere değinir ve onların geldikleri kısa zaman zarfında yerli halk üzerinde etki bıraktığını ifade eder. Adana'ya gelen mevsimlik işler ile gönül bağı kuran gençlere değinir şair. Ekonomik faaliyet alanları, toplumun sosyal anlamdaki durumunu ciddi manada etkilediğini bu şiirde kısa bir özet olarak görmekteyiz.

Malatya şehri için arıcılık en önemli ekonomik geçim kaynaklarından birisi olduğu yapılan araştırmalar ile görülmüştür. Malatya'da yaşayan yerli halk arıcılıktan geçimini sağlamaktadır. Arıcılık faaliyetleri Malatya için hayati önem taşımaktadır. Arıcılığın bu denli gelişmesinin en önemli sebebi coğrafi yapısının bu faaliyete uygun olmasıdır. (Şeker vd., 2017: 57) Arif Nihat Asya, Malatya'da gerçekleştirilen arıcılık faaliyetleri dikkatini çekmiş ve *Rübâiyyat-ı Ârif-I* (2014) şiir kitabında Malatya'nın arıcılık faaliyetlerine değindiği bir rubai kaleme almıştır:

Tırmandı mayısla asmalar çardağına;
 Temmuzda bebek de sığmıyor kundağına,
 Bizler kimi bekleriz, gülüm, Kernek'te?
 Göçmüş arılar, kovan kovan, Beydağı'na. (Asya, 2014: 29)

Yukarıdaki şiirde de görüldüğü gibi şehir ve şehri ayakta tutan ekonomi, insanlar için önemli faaliyet alanlarıdır. Arıcılık faaliyetleri coğrafi koşullardan etkilenen bir faaliyet olduğu için yukarıdaki şiirde de bu serzeniş dile getirilmektedir.

SONUÇ

Arif Nihat Asya, Türk toplumunun zor zamanlardan geçtiği ve var oluş mücadelesi verdiği bir dönemde yaşamış, İstiklal Marşı'nın yazıldığı yıllarda şairliğe başlamıştır. Türk milletinin ve Türk edebiyatının en önemli yıllarında eserler kaleme almış, şiir ve düzyazıda döneminin sorunlarına dair tespitlerde bulunmuştur. “*Arif Nihat Asya'nın Şiirlerinde Şehir ve Medeniyet*” isimli tez çalışması yapılırken şairin şiirlerinde yer alan *şehir ve medeniyet* kavramları incelenmiştir ve bu kavramların derin ve birbirini tamamlayan öğeler olduğunu tespit edilmiştir. Şehir sözcüğünün tanımlaması yapılarak kapsamı incelendiği zaman, medeniyet ile şehrin ayrı düşünülmemeyeceği ve medeniyetin ancak şehirde var olacağı tespit edilmiştir.

Şehre ilişkin yazılmış teorik eserler incelendiği zaman düşünürlerin üzerinde durduğu ortak nokta; köklü medeniyet izlerini taşıyan yerleşimlerin şehir olarak adlandırıldığı ve bu yerleşimlerin modern hallerinin ise kent olarak isimlendirildiği tespit edilmiştir. Arif Nihat Asya, şiirlerinde şehir ve medeniyet kavramlarının birlikte işlemiştir. Şaire göre şehir, medeniyetin başladığı yerdir ve şehirler medeniyetin izleriyle şekil alırlar. Şehir ve medeniyet kavramlarının ortak tanımı ise *medeniyetler şehirlerde yaşar* ifadesidir.

Şehir, üzerinde yaşayan toplulukların, izleriyle birlikte medeniyetin yansıması haline gelir. Şehirdeki en belirgin medeniyet göstergesi olarak mimari eserler gösterilebilir. Mimari eserler; yapıldıkları dönemin haricinde, oluşturuldukları toplumu üzerinde kaç millet, kaç ırk yaşadıysa o toplumlardan izler taşır. Arif Nihat Asya'nın eğitim hayatının farklı şehirlerde geçmesi, öğretmenlik mesleği ve milletvekilliği görevi nedeniyle gördüğü şehir sayısı fazladır. Bunun doğal bir sonucu olarak şiirlerine

yaşamış olduğu şehirlerin medeniyet izlerinin yansıdığı tespit edilmiştir. Şehirler, medeniyetlerin ruh bulmuş halleri olması nedeniyle, şair yaşadığı şehirlerin medeniyet detaylarından etkilenmiştir.

Arif Nihat Asya, şiirlerinde şehir ve medeniyet ilişkisine geniş bir yelpazede yer vermiştir, özellikle; Adana ve Edirne başta olmak üzere hayatına ve kendisine tesir eden, yaşamında derin izler bırakan Kastamonu, Bolu, Konya, Edirne gibi şehirlerle çocukluğunu geçirdiği İstanbul ve bu şehirlerle ilgili gözlem ve izlenimlerine şiirlerinde yer verir, şehirlerin medeniyet göstergelerine değinir. Bu medeniyet göstergelerinin şiirlerinde yer alması şu şekillerdedir: Doğal güzelliklerin şehirler için büyük bir kazanım olduğunu ve şehirde yaşayan insanların psikolojisine olan olumlu katkılarına değinmiştir. Şehirlerin mimari yapılarının, şehirlerin ana hatları olduğunu ve şehrin kimliği olduklarını şiirlerinde ifade etmiştir. Şehir için insan ve insanlar içinde özellikle manevi yönden toplumun kalbinde yer etmiş kişilere şiirlerinde olağanüstülüklerle yer vermiştir. Savaşın insanlık tarihi kadar eski ve şehirlerin var oluş mücadelesi olduğunu ve bu savaşların topluma olan olumsuz sosyal etkilerini işlemiştir. Şehirde yaşayan insanların şehrin efsanelerine olan bağlılığını ve bu efsanelerin unutulmaması gerektiğini şiirlerinde işlemiştir. Arif Nihat Asya için şehirlerin kültürel öğeleri kimliklerini ifade eder ve bu kültürel öğelerin unutulmaması gereken değerler olduğunu şiirlerinde anlatmıştır. Şehirlerin kurulmasında en önemli faktörlerden biri olan ekonomik değerler ve kaygılara birkaç şiirinde yer vermiştir.

Arif Nihat Asya edebiyat ilhamını; Türk toplumundan, tarihinden, kültür ve medeniyetinden almıştır. Şairi milletinden uzaklaştıracak, değerlerine yabancılaştıracak her şeye tepki duyar ve bunu şiirlerine yansıtır. Arif Nihat Asya, dilin tüm güzelliklerini ve inceliklerini sanatına yansıtmıştır. Dildeki kıvraklığı, incelikleri benimsemiş ve şiirlerine bu incelikleri ustalıkla yansıtmıştır. *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* isimli şiir kitabında kendisini milletinde uzaklaştıracak, milli değerlerinden alıkoyacak her şeye karşı olduğunu dile getirir. Arif Nihat Asya, toplumsal duyarlılığa sahip ve değerlerine bağlı bir edebiyatçıdır. Milliyetçilik, vatan, millet üzerine düşüncelerini şiirlerinde ifade eder. Şairin *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* şiir kitabında özellikle Osmanlının barışseverliği üzerinden hümanizm temalı şiirleri dikkat çekmektedir. İstanbul'un fethinden sonraki şehrin barışını, medeniyet değerlerinde duyulan saygıyı, şehrin kültürel değerlerine duyulan saygıyı şiirlerinde

dile getirmiştir. Şair İstanbul'un Fethini, Osmanlı'nın barışseverliğinin evrensel bir yansıması olarak değerlendirmektedir.

Arif Nihat Asya, dini değerlere ait kavramları şiirlerinde çokça kullanmıştır. Özellikle *Duâlar ve Âminler* isimli şiir kitabında Allah sevgisi, Hz. Peygamber sevgisi, din büyükleri, özlem, dua şairin üzerinde durduğu başlıca kavramlardır. Arif Nihat Asya için değerlere bağlılık önemli bir husustur. Şiir başlıklarında hangi değere yer verdiği şair tarafından zikredilmez; ancak sadece Allah inancının ve bayrak sevgisinin işlendiği şiirlerde Allah ve Bayrak söylemleri sıkça yer aldığı görülmektedir. Arif Nihat Asya'ya göre şiir, edebiyat ve sanat toprağın sesi olmalıdır. Şair şiiri toprağın sesi olarak kabul eder. Mevlana'nın "*Gel, gel, ne olursan ol; yine gel*" söylemiyle milli ve evrensel değerlere karşı duyarlılığını şiirlerinde hissettirmiştir.

Arif Nihat Asya'nın şiirlerinin şekilsel özellikleri değerlendirildiğinde aruzun, hecenin ve serbest ölçünün hepsinin havasını teşekkül etmiştir. Kendisini sanatın özgür sularına bırakmıştır. Aruz, hece ve serbest ölçünün kalıplarına kendini sıkıştırmamıştır. Bu yönüyle tam bir vezin ustasıdır. Şair, kafiye kullanımında ve kafiye bulmakta kendini zorlamaz ve pratik zekâsıyla kafiye bulmak için kendini anlamsız durumlara düşürmez. Şiirlerinde kafiye bulmadaki ustalığı hissedilir. Şair, şiirlerinin şekil özelliklerine dikkat etmiştir; ancak onun için asıl önemli olan kısım şiirlerdeki anlamdır. Arif Nihat Asya, sanatını ve şiirlerini anlam üzerine inşa etmiştir ve anlamsal uyum şiirlerinde önceliklidir. Şairin şiir çizgisini ortaya koyan *Ses ve Toprak* isimli nesir kitabı, şairin edebi kimliğinin özelliklerini belirgin şekilde ifade eder. Kitaptaki şiirlerini şair Türk-İslam kültürü üzerine oluşturmuştur. Şairin şiirlerindeki dil oyunları, deyim ve atasözleri, Türk dilinin geçirdiği evreleri işleme şairin dil mükemmelliğine katkı sağlamıştır. Şair Türk-İslam kültürü ve medeniyetini şiirleştirmek için Türkçenin başarıyla kullanılması gerektiğini ifade eder. Şiirlerinde vermek istediği mesajı didaktiklikten uzak, okuyucuda estetik haz uyandırarak vermiştir. Okuyucunun kendine nasihat vermesi hissine kapılmamasını sağlamıştır ve okuyucunun düşünme, araştırma, yorumlama gibi becerilerini geliştirmesini desteklemiştir.

Arif Nihat Asya'nın şiirlerinde dikkat çeken medeniyet unsurlardan biri; şairin Türkiye coğrafyasına ait, doğal güzellik olarak öne çıkan yerleri şiirlerinde kullanma gayretidir. Şairin birçok şiirinde illerin dağlarının, ovalarının, göllerinin anlatıldığı

görülmektedir. Şairin Anadolu'yu şehirleriyle, ovasıyla, gölüyle, ırmağıyla ele alıp şiirlerinde işlemedeki amacı Türk milletine bu doğal zenginliğini anlatmak amacıyla olmuştur. Şair şiirlerinde Anadolu'nun keşfedilmeyi bekleyen bir hazine olarak değerlendirmiştir. *Kanatlarını Arayanlar isimli* nesir kitabında yer alan "Gözlük" isimli yazısında Anadolu'nun dört bir yanının güzelliklerle dolu olduğunu ancak insanların bu güzellikleri keşfedemedikleri anlatmıştır. Şair su, göl, nehir, ırmak gibi doğal güzelliklerin olduğu yerlerde insanların rahat olduklarını ve daha yaratıcı olduklarını ifade eder. *Kökler ve Dallar* şiir kitabında yer alan "Abant" şiirinde Bolu şehri için Abant gölünün önemine ve şehre kattığı değeri işler. Arif Nihat Asya, doğal güzelliklerin insan yaşamındaki etkisine ve katkısına şiirlerinde yer vermiştir. *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* şiir kitabındaki "Ev" şiirinde Afyon'un Beydağı ilçesinin doğal güzelliklerine değindiği gibi bu coğrafyada çok eski dönemlerden beri koşulları elverişli olduğu için birçok medeniyete ev sahipliği yaptığına telmihte bulunmuştur. Şair özellikle Adana ve Adana'nın etrafındaki Toros Dağlarına şair ilahi yaratıcının eli değdiğini şiirlerinde ifade eder. Ayrıca Eskişehir doğal olarak yer altı sularının sıcak olması ve şehrin yaşama elverişli olması insanların karakterine etkisini anlatır. Dolayısıyla Arif Nihat Asya, doğal güzelliklerin ve zenginliklerin insan karakterine olan etkisine şiirlerinde yer vermiştir.

Mimari eserler, şehrin manevi atmosferinin en temel öğelerinden birisidir. Mimari eserler, şehrin kimliğini belirlemekte ve mimari eserler birlikte şehrin kültür ve sanat bilgisi de edinilebilmektedir. Şehirlerden birçoğu üzerinde inşa edilmiş, tarihi eserlerle özdeşleşmiştir ve bu mimari eserlerle anılır. Mimari eserler medeniyetin zenginlikleridir. Arif Nihat Asya, şiirlerinde mimari eserlerin şehir için önemine değinerek şehirdeki insanların mimari eserlere verdikleri önemi işlemiştir. Arif Nihat Asya'nın şiirlerinde cami, çeşme türbe gibi yapılar şehirdeki medeniyeti oluşturan unsurlar olarak yer almıştır. İslam medeniyetinin temsili olan özellikle cami, türbe gibi mimari yapılar, medeniyetin birçok yönünü birleştiren, medeniyetin vazgeçilmez öğelerindedir. Şair, özellikle Mimar Sinan'ın baş mimarı olduğu Selimiye Camii ve Süleymaniye Camii'nin ihtişamından ve hâlâ varlığını koruyan medeniyeti özetler kanıtlar olduğundan bahseder. Arif Nihat Asya Kıbrıs'ta bulunan camilere gereken önemin verilmemesinden dolayı artık yok olduğunu şiirlerinde ifade eder. İstanbul ve

Edirne’de bulunan Mimar Sinan’ın yapılarına hayranlıkla gözlemler ve şiirlerinde bu hayranlığı hissettirir.

Arif Nihat Asya, şiirlerinde şehrin savunucusu olan kale ve surlara değinir ve şehir için önemli yapılar olduğunu şiirlerinde işlemiştir. *Estergon Kalesi, Rumeli Hisarı, Edirne Kalesi, Boyabad Kalesi* şiirlerinde yer verdiği önemli şehir savunucusu yapılarıdır. Şiirlerinde kale ve surların şehre olan katkısından ve öneminden bahseder. Şair, özellikle modern zamanlardaki değişikliklerin, şehir mimarisi ve görüntüsüne olumsuz etkisinde bahsetmiştir. *Rübaiyyat-ı Ârif-I* şiir kitabında bulunan “Ses” şiirinde Edirne’de bulunan mimari yapılara gereken özen gösterilmediğini eleştirir. Arif Nihat Asya’ya göre şehirler insanların maneviyatlarının dışı vurumu olarak ortaya çıkarlar ve medeniyetin özünü şehirler meydana getirir. Şehirde bulunan cami, mescid gibi eserler İslam medeniyetinin ruhunu yansıtırken, kilise ve sinagog gibi yapılar ise Batı medeniyetinin birer yansımasıdır.

Arif Nihat Asya şiirlerinde şehirler için manevi önder olmuş kişilerin isimleri sıkça zikredilir. Şair; *Gülbahar Hatun, Mevlânâ, Ayaşlı Bünyamin, Şeyh Sinan, Hasan Dede, Bayraklı Dede, Konyalı Mehmet Dede, Tavus Sultan (Konya), Kapısız Hacı Ahmet* gibi şehirler için önemli manevi kişilerin özelliklerine şiirlerinde yer vermiştir. *Kökler ve Dallar* şiir kitabında “Gülbahar Hatun” şiirinde Yavuz Sultan Selim’in annesi Gülbahar Hatun’un Trabzon şehrine olan katkısı ve şehre manevi açıdan verdiği katkıyı ifade eder. Ayrıca bu türbe anne sevgisi ve bağlılığı sembolize etmesi açısından mühimdir. Arif Nihat Asya, Mevlana’nın dünya görüşünden etkilendiği Mevlana ve onun nefes aldığı coğrafya Konya’nın bile farklı bir atmosferi vardır. *Rübaiyyat-ı Ârif-I* ve *Rübaiyyat-ı Ârif-II* şiir kitaplarında özellikle şehirler için önemli olan manevi önderlerin şehirlere olan kazanımlarını dile getirmiştir.

Savaşlar insanın olduğu ilk andan itibaren var olup, şehirlerde de büyük yıkımlar meydana getirmiştir. Savaşın neden olduğu işgal ve istilalar, tarihi eserlere zarar vermekte hatta bazı tarihi yapıları yok etmektedir. Savaşın mimari eserlere verdiği yıkım ve izlerin bazıları onarılsa bile savaşın izi mimari yapılarda her zaman yer alıp hem işgali hem şehrin önceki medeniyetlerini anımsatmaktadır. Arif Nihat Asya’nın şiirlerinde savaşların şehirlerin dokusunda bıraktığı onarılmaz yaralar açtığı, ailelere ve insanlara özellikle çocuklara olan yaralarını çarpıcı biçimde yansıtır. Şairin *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor, Kökler ve Dallar* ve *Rübaiyyat-ı Ârif-I* şiir kitaplarında

savaştan sonra yetim ve öksüz kalan çocukların durumları işlenmiştir. Ayrıca Kore Savaşı ve Sarıkamış gibi Türk askerinin kahramanlıklarını sembol eden savaşlar ve olayları işlemiştir.

Arif Nihat Asya'nın şiirlerinde efsanelere atıfta bulunması edebiyat-tarih ilişkisinin en güzel örneklerinden birini teşkil eder. Şair, *Kökler ve Dallar*, *Rübaiyyat-ı Ârif-II* şiir kitaplarında doğa ile ilgili efsanelere sıkça yer verdiği görülmektedir. Örneğin Afyon'un Kızlar Evcığı denilen mağarasının efsanesine orada kaybolan kızlara atıfta bulunur. Ayrıca şairin mimari eserler ile ilgili efsanelere de değindiği özellikle Mimar Sinan'ın yapılarını göstererek şiirlerinde bu yapıların halk arasında efsaneleşmiş hikâyelerine değinmiştir. *Duâlar ve Âminler* şiir kitabında Edirne Selimiye Camii ters lale figürünün efsanesine telmihte bulunur. Ayrıca *Rübaiyyat-ı Ârif-II* şiir kitabında Afyon kalesinde bulunan Dilek Burcu'nun efsaneleşen kismet açma hikâyesine telmihte bulunur.

Arif Nihat Asya'nın birçok şiirinde toplumsal olarak önem arz eden kültürel öğelere yer verilmiş ve bu kültürel değerlerin unutulmaması gerektiği anlatılmıştır. Toplumların varlığını koruması ve varlığını devam ettirmesi için en önemli öğelerden birisi toplumun kültürüdür. Şair, özellikle mehter, gül, kispet gibi somut değerler ile kültürel ve yöresel danslar efelik, köçeklik gibi, yöresel oyunlara yer vermiştir. *Duâlar ve Âminler*, *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*, *Rübaiyyat-ı Ârif-I*, *Rübaiyyat-ı Ârif-II* isimli şiir kitaplarında toplumsal olarak birçok kültürel öğeye yer vermiştir ve bu öğelerin zamanla unutulmasından dolayı duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir.

Şehirlerin kurulması ve gelişmesi için en önemli faktörlerden birisi ekonomidir. Arif Nihat Asya'da *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* şiir kitabında yer alan "Mektup" şiirinde Adana ve çevresindeki iller için önemli ekonomik gelir kaynağı olan pamuk tarlalarına ve buraya göç ile gelen insanların çaresizliğini anlatmıştır. Ayrıca Malatya halkı için önemli gelir kaynaklarından olan arıcılığı *Rübaiyyat-ı Ârif-I* şiir kitabında yazmış olduğu şiir ile dile getirmiştir.

Arif Nihat Asya'nın şiir ve nesir türünde verdiği eserler bir bütün halinde incelenip değerlendirildiği zaman, şehir ve medeniyet ilişkisinin şairin şiirlerinde işlenen ana meselelerden olduğu görülür. Şehir ve medeniyet kavramlarının arasındaki organik ve kopmaz bağ, şairin şehir ve medeniyet bütünlüğü içinde kaleme aldığı şiirlerinde

görülür. Arif Nihat Asya, şehirlerin medeniyetin koruyucu unsurları olduğunu şiirlerindeki ifadelerde sıklıkla dile getirmektedir.

KAYNAKÇA

- Aça, M. & Oğuz M.Ö. & Arslan M. & Düzgün, D. & Arslan, M. & Sever, M. & Özkan, T. (2008). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* (Genişletilmiş 6. Baskı), İstanbul: Grafiker Yayınları.
- Ak, M. (2015). Şehirlerimizin Konuştuğu Dil, *Hece Şehirlerin Dili Özel Sayısı* (2. Baskı), 150/151/152, s.547-548, Ankara
- Akdağ, E. (2012). İbn Haldun'un Medeniyet Anlayışı, *Hece Medeniyet Özel Sayısı*, 186/187/188, s.428-435, Ankara.
- Akdoğu, O. (2004). *Bir Başkaldırının Öyküsü Zeybekler*, İzmir: Sade Matbaa.
- Akın, M. H. (2015). Siyasetin Mekân Kent, *Hece Şehirlerin Dili Özel Sayısı* (2. Baskı), 150/151/152, s.470-476, Ankara.
- Aksoy, N.B. (2015). Zarif İnsanlardan Kalan Bir Esinti: 14 Maddeyle Osmanlı Kuş Evleri, 11 Ocak 2015 tarihli makaleye <https://listelist.com/osmanli-kus-evleri/> adresinden 17.04.2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Alagöz, A. (1971), *Kıbrıs Tarihine Giriş* (1331: 16).
- Alan, S. (2018). Sarıkamış/Beyaz Hüzün Romanında Savaş Ortamının Duygular Üzerinden Aktarımı, *Söylem Filoloji Dergisi* 3(2), 197-208. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/613152> adresinden 25 Ocak 2020 tarihinde erişim sağlandı.
- Alver, K. (2012). *Kent Sosyolojisi*, Ankara: Hece Yayınları
- Andıç, Y. (2019). Sultan Baba Türbesi, 15.09.2019 tarihli yazı <https://www.kocaeliokur.com/sultan-baba-turbesi-makale,39.html> adresinden 18 Mart 2020 tarihinde erişim sağlandı.
- Araz, N. (1954). Selimiye Efsaneleri (Şubat), İstanbul, Şubat 1954 <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/25704> adresinden 12 Şubat 2020 tarihinde erişim sağlandı.
- Asya, A.N. (1976). *Kökler ve Dallar*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

- Armağanoğlu, F. (1993). *20. Yy. Siyasi Tarihi (1914-1980)* (9. Basım), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Aslanapa, O. (1992). *Türk Büyükleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Aslan, G. (2011). Osmanlı Minyatür Sarayları, *Ankara Barosu Dergisi*, Mart s. 77-79. <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/hgdmakale/2011-1/18.pdf> adresinden 18 Ocak 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Arslan, G. (2014). Mehmet Akif Ersoy'un Milli Mücadeledeki Rolü, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Bahar 2014/5 (1) 117-150. <http://dergipark.org.tr/en/download/article-file/662986> 17.04.2020 tarihinde erişim sağlandı.
- Asya, A. N. (2017). *Kubbeler* (4. Basım). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Asya, A. N. (2017). *Kökler ve Dallar* (12.Basım). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Asya, A. N. (2016). *Duâlar ve Âminler* (15. Basım). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Asya, A. N. (2016). *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* (25. Basım). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Asya, A. N. (2014). *Rübâiyyat-ı Ârif-1* (3.Basım), İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Asya, A. N. (2014). *Rübâiyyat-ı Ârif-2*. (3.Basım), İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Asya, A. N. (2017). *Kanatlarını Arayanlar* (4.Basım), İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Asya, A. N. (2016). *Aramak ve Söyleyememek* (4.Basım), İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Asya, A. N. (2016). *Top Sesleri* (5. Basım), İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Asya, A. N. (2018). *Sevgi Mektupları* (2.Basım), İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Asya, A. N (1975). *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*, İstanbul: Ötüken Neşriyat
- Asya, A.N (1975). *Top Sesleri*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Asya, A. N. (1976d). *Kubbeler, Nesirler*, İstanbul.
- Ayçil, A. (2015). Taşın Gövdesinden Düşürülen Şehir, *Hece Şehirlerin Dili Özel Sayısı* (2. Baskı), 150/151/152, s.447-449, Ankara.

- Aynzeliha Gölü 07.02.2017 <https://www.sanliurfa.bel.tr/icerik/225/30/aynzeliha-golu> adresinden 12 Kasım 2019 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Ayvazoğlu, B. (2016). *Aşk Estetiği* (3.Basım), İstanbul: Kapı Yayınları.
- Bakiler, Y. B. (2008). *Arif Nihat Asya İhtişamı*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Bakiler, Y. B. (2011). *Çeşitli Özellikleriyle Arif Nihat Asya*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Bayar, M. (2004). *Bolvadin Tarihi*, Cilt II (30-67-68), İstanbul: Bilge Matbaacılık.
- Bekmez, A. (2017). Kayseri Döner Kümbet: Tarihi-Banisi-Türk Sanatındaki Yeri, 6. *Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler kitabı –III*, 10-13 Mayıs, İstanbul:İlem,https://www.academia.edu/36577834/Kayseri_D%C3%B6ner_K%C3%BCmbet_Tarihi_Banisi_T%C3%BCrk_Sanat%C4%B1ndaki_Yeri.pdf adresinden 05.05.2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Bilgegil, M. K. (1980). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri I Belâgat*, Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Birinci, N. & Özarlan, E. & Doğanay, S. (2018). Şiirin Zirvesindeki Şair: Arif Nihat Asya, *Fikriyat Dergisi*, 05.01.2019, <https://www.fikriyat.com/kultur-sanat/2018/01/05/siirin-zirvesindeki-sair-arif-nihat-asya> adresinden 13 Şubat 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Bolay, S. H. (2015). Medeniyet, Kültür ve Şehir, *Hece Şehirlerin Dili Özel Sayısı (2. Baskı)*, 150/151/152, s.498-500, Ankara.
- Boran, A. (2001). *Anadolu'daki İç Kale Cami ve Mescidler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Börekçi, M. (2009). Dil Edebiyat Bağlamında Arif Nihat Asya'nın Türkçesi: Destanca, Divanca ve Hakanca, 25 (27-39). Bahar 2009 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/156946> adresinden 24 Kasım 2019 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Budapeşte'den Günübürlük Geziler-2: Estergon Kalesi, 24 Nisan 2018 <https://turistdegilgezgin.com/gezi/estergon-kalesi/> adresinden 12 Mart 2019 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Canatan, K. (2015). Bir Tanımlama Çerçevesi: İslam Kültüründe Şehir Kavramı, *Hece Şehirlerin Dili Özel Sayısı (2. Baskı)*, 150/151/152, s.65-72, Ankara.

- Canatan, K. (2015). İbn Haldun Sosyolojisinde Kent ve Kentleşme, *Hece Şehirlerin Dili Özel Sayısı (2. Baskı)*, 150/151/152, s.188-194, Ankara.
- Cansever, T. (2010). *Osmanlı Şehri* (2. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Clausewitz, C. V. (1987). *Harp Üzerine*, C. I-III, (Çev. H. Fahri Çeliker), Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı.
- Çeçen, A. (1985). *Kültür Yönetimi*, Amme İdaresi Dergisi, 18 (2).113-140.
- Çetin, N. (2017). *Bayraklaşan Şair Arif Nihat Asya*, Ankara: Ebabil Yayınları
- Coşkun, S. (2011). Savaş-Edebiyat İlişkisi Bağlamında Bosna Savaşı'nın Türk Şiirine Yansıması, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, Ocak-Haziran* (5), s: 29-52, İstanbul.
- Çoruhlu, Y. (2000). *Türk Mitolojisinin Anahatları*, İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Dervişoğlu, M. (2018). Türk Kültüründe Kispet, Kispet Ustalığı ve Kispet Üzerine İnanışlar, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 8(16), 204-222, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/590782> adresinden 30 Ocak 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Diclehan, Ş. (2020). *İslam Medeniyeti ve Edebiyatı*, Medeniyet Vakfı Bülteni, 50. Sayı, İstanbul
- Dokuz, M. (2010). Kıbrıs Sorunu Tarihi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Özel Sayı)*, 12, 1487-1530, Basım Yılı: 2012, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/756756> adresinden 12 Ocak 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Duman, H. H. & Güreşir, S.K. (2009). Yeni Türk Edebiyatı'nın Kaynakları: Savaş Edebiyatı (1828-1911), 4/1-1,29-77, <https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/79199/makaleler/4/1/arastirma-x-yeni-turk-edebiyatinin-kaynaklari-savas-edebiyat-1828-1911.pdf> adresinden 19 Ocak 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Duman, H. H. (2018). Savaş Edebiyatı, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt: 58 (1), 99-110. İstanbul Üniversitesi Yayınları, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/489462> adresinden 01 Ocak 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Efsanelerle Karahisar Kalesi (2007). <https://www.haberler.com/efsanelerle-karahisar-kalesi-haberi/> 07 Ocak 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Eker, Ö. O & Ekinci, M. & Özdemir, N. & Eker, G.Ö. & Teke, S. G. (2003), *Dünya Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Ankara: Milli Folklor Yayımları.

- Ekinci, E. B. (2013). İstanbul'un Fethi Tarihte Neyi Değiştirdi? <http://www.ekrembugraekinci.com/makale.asp?id=453> adresinden 12 Şubat 2020 tarihinde erişilmiştir.
- Elçin, Ş. (1993). *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Enginün, İ. (2012). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı* (12. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Sönmez, S. E. (2017). *Eskiz Defterlerimden Osmanlı Mimarisi (1. Baskı)*, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Eser, E. (2006). Boyabâd Kalesi, *C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık, Cilt : 30 No:2(187-211)* <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/1463.pdf> adresinden 30 Aralık 2019 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Erol, M. (2012). Medeniyet ve Yerlilik: Anadolu'da Bir Medeniyet Düşünmek, *Hece Medeniyet Özel Sayısı, 186/187/188*, s.140-156, Ankara.
- Ersoy, M. A. (1977). Safahat, İstanbul: İnkılap ve Aka Basımevi.
- Göldemir, M. K. (2008). *Afyon-Bolvadin ve Çevresi Halk İnanışları ve Uygulamaları*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Gümüş, A. (2017). Niyaz Penceresi, Kasım 8, <http://www.mevlanamuzesi.com/2016/11/08/niyaz-penceresi/> adresinden 08 Ocak 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Güneş, M. (2018). *Şehre Yansıyan Medeniyet Edebiyata Yansıyan Şehir*, Ankara: Hece Yayınları.
- Halis, M. (2013). Kent Ekonomisi ve Kümelenme, *Şehir ve Düşünce Dergisi 2013 yılı Sayı:3*, makaleye http://www.sehirdusunce.com/sanaldergi/sayi3/sayi3_web.pdf adresinden 17.04.2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Harmankaya, N. Ç. A. (2018). Mimar Sinan Camilerinde Sembolizm Üzerine Bir Derleme, *Sanat Tarihi Yılığ*, 27. Sayı, 1-37, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/525898> 23 Ocak 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Hattat Yesari Mehmet Efendi (2020), <http://www.tas-istanbul.com/portfolio-view/hattat-yesari-mehmet-esat-efendi/> adresinden 19 Şubat 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Hüsamettin, A. H. (1986), *Amasya Tarihi (Sad. Ali Yılmaz- Mehmet Alakuş)*, c.1(57), Ankara.

- İkbal, M. (1938), *Şu Masmavi Gökyüzü Kendi Yurdumun Semasında (Darb-ı Kelim)*, (Çev. Toker).
- İnce, S. (2019). *Ağlayan Kaya Efsanesi*, <https://www.bilgiustam.com/aglayan-kaya-efsanesi-nedir/> 30 Ocak 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- İshak Fakih Camisi, [https://www.evliyalar.net/ishak-fakih/#prettyPhoto\[gal_2\]/2/](https://www.evliyalar.net/ishak-fakih/#prettyPhoto[gal_2]/2/) 25 Aralık 2020 tarihinde sayfasından erişilmiştir.
- İstanbul Surları ve Su Kapıları (2016). 17.12.2018, <https://www.tarihiistanbul.com/istanbul-surlari-ve-sur-kapilari/> adresinden 15 Ocak 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Karakoç, Sezai (1989), *Günlük Yazılar II Sütun*, İstanbul: Diriliş Yayınları
- Kaplan, M. (2016). *İfade Vasıtalarının Değişmesi Kültür ve Dil*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, M. (1952). *Şiir Tahlilleri*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, A. (2005), *Kültürel Müzikoloji*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kaplan, M. (2006). *Büyük Türkiye Rüyası*. İstanbul. Dergah Yayınları.
- Kemal, Y. (2007). *Ağrı Dağı Efsanesi* (17.Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kılıç, A. F. (2017). *Arif Nihat Asya'nın Şiirlerinde Değerler Etrafında Tematik Bir Çalışma*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, www.isamveri.org adresinden 12 Şubat 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Kilment, R. (2017). Gelibolu'nun Yaşayan Efsanesi: Bayraklı Baba, <http://www.hurriyet.com.tr/seyahat/gallipolinin-yasayan-efsanesi-bayrakli-baba-40462830> adresinden 05 Ocak 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Köprülü, F. (1987). *Türk Edebiyatından İlk Mutasavvıflar (6. Baskı)*, Ankara.
- Kuban, D. (2017), *Türk Ahşap Konut Mimarisi 17-19. Yüzyıllar*, İstanbul: Türk İş Bankası Kültür Yayınları
- Kula, F. (2016). *Sezai Karakoç'un Şiir ve Hikâyelerinde Şehir ve Medeniyet*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul http://www.sehirdusunce.com/pdf/sezai_karakoc.pdf adresinden 30 Ocak 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Kutluer, İ. (2003). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Medeniyet*, (C.28: 236) İstanbul: TDV Yayınları.

- Levi-Strauss, C. (1997). *Irk, Tarih ve Kültür*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Mülayim, A. (2012). *Türk Düşüncesinde Medeniyet Anlayışı*, Hece Medeniyet Özel Sayısı, 186/187/188, s.551-570, Ankara.
- Nakilcioğlu, İ. H. (2015). İslam ve Sanat, Tartışmalı İlmi Toplantı, Sanat Tarihimizdeki İlk Grafik Üstadı Hattat Ahmet Şemseddin Karahisari ve Sülüs Hurufat Meşk Murakka Eseri http://isamveri.org/pdfrg/D237891/2015_NAKILCIOGLUIH.pdf adresinden 30 Ocak 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Narlı, M. (2015). Şiir ve Şehir, *Hece Şehirlerin Dili Özel Sayısı (2. Baskı)*, 150/151/152, s.300-307, Ankara.
- Nasman, U. T. (1999). *Köçeklik Geleneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nurdoğan, M. (2015). Divan Şiirinde Şehir Kültürü, *Hece Şehirlerin Dili Özel Sayısı (2. Baskı)*, 150/151/152, s.286-299, Ankara.
- Oh, E. (2014). *Türk Edebiyatında Kore Savaşı*, ÇNÜ Türk Harp Edebiyatı Konulu I. Uluslararası Türkiyat Sempozyumu, 1-3 Kasım 2013, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Onaran, M. Ş. (2012). Uygarlıkla Değişen Dilin Şiire Etkisi, *Hece Medeniyet Özel Sayısı*, 186/187/188, s.199-204, Ankara.
- Orakçı, C. (2003), *Arif Nihat Asya*, Ankara: Alternatif Yayınları.
- Orakçı, C. (2017). *Arif Nihat Asya'dan Seçme Şiirler ve Yazılar* (14. Baskı), Ankara: Elips Kitap.
- Öner, S. (1979). *Arif Nihat Asya*, İstanbul: Toker Yayınları.
- Öner, S. (2004). *Bayrak Şairi Arif Nihat Asya (1904-1975)*. Türk Edebiyatı Dergisi (106-113).
- Önsöz, Z. (2014). *Estergon'dan Budapeşte'ye*, 24 Temmuz 2015 tarihli makaleye http://devlet.com.tr/makaleler/y129ESTERGONDAN_BUDAPESTEYE_.html adresinden 17.04.2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Önür, H. (2015). *Maneviyat ve Sanatın Zirvesi*. Türkiye Gazetesi 21/09/2015 tarihli yazısı <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/halil-onur/588032.aspx> adresinden 18 Mart 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Örs, D. (2014). Mevlana'da Dünya Kavramı, Ekim-4, <http://mevlanader.com/108/> adresinden 30 Aralık 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.

- Özbek, M. (2000). *Dünden Bugüne İnsan*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Özçelik, M. (2010). Arif Nihat Asya'nın Şiirinde Dini Unsurlar, *Ay Vakti Dergisi* (53), <http://ayvakti.net/?p=564> adresinde 30 Ocak 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Öztürk, Ö. (2017). İstanbul Surları Konstantinopolis Savunma Hattı, 3 Eylül 2017 tarihli makaleye <http://ozhanozturk.com/2017/09/03/istanbul-surlari-konstantinopolis-savunma-hatti/> adresinden 17.04.2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Özkılıç, F. K. (2018). Bünyan Halısı, *Şehir Kültür-Gelenek Dergisi*, Sayı:10 (62-69), <http://www.kayseribusam.com/wp-content/uploads/2018/12/19.-10.B%C3%BCnyan-Hal%C4%B1s%C4%B1-Hasan-Y%C3%BCksel-Sayfa-62-69.pdf> adresinden 31 Ocak 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Sağlık, Ş. (2015). Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Şehir, *Hece Şehirlerin Dili Özel Sayısı (2. Baskı)*, 150/151/152, s.308-326, Ankara.
- Sert, İ. (2015). Şehir, Su ve Venedik, *Hece Şehirlerin Dili Özel Sayısı (2. Baskı)*, 150/151/152, s.282-287, Ankara.
- Sezgin, M. & Kılıç, A. F. (2017). *Arif Nihat Asya'nın Şiirlerinde Değerler Etrafında Tematik Bir Çalışma*, Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, X-II http://isamveri.org/pdfrg/D03353/2017_2/2017_2_KILICAF_SEZGINMN.pdf adresinden 30 Ocak 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Şakar, C. (2015). Şehir Medeniyet Kültür Retoriği, *Hece Şehirlerin Dili Özel Sayısı (2. Baskı)*, 150/151/152, s.434-437, Ankara.
- Şehsuvaroğlu, H. Y (1937). *Harp Edebiyatı*, Eylül.
- Şeker, İ. (2017). Arıcılık Faaliyetleri II: Malatya İlinde Arıcılık Faaliyetlerinin Yetiştirici Tercihleri, Üretim Nitelikleri ve Arı Hastalıkları Kapsamında Değerlendirilmesi, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 14 (02), <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/305874> adresinden 14 Şubat 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Tanpınar, A. H. (2011). *Beş Şehir (29. Baskı)*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tarlan, A. N. (1965). *Edebiyat Tarihi Hakkında*, 13. Cilt, İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Neşriyatı.
- Taşdelen, V. (2013). Şehir Kültürü ve Şiir, *Bizim Külliye Dergisi* (18-22), <file:///C:/Users/EMRE%20YAVUZ/Downloads/%252803%2529%20%C5%9E%C4%B0>

[%C4%B0R%20VE%20%C5%9EEH%C4%B0R.pdf](#) adresinden 24.04.2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.

- Taşdelen, V. (2012). Medeniyet: İnsanlığın Ortak Dili, *Hece Medeniyet Özel Sayısı*, 186/187/188, s.8-22, Ankara.
- Tuluk, Ö. İ. (2015). Osmanlı Kent Kimliğinin Mistik Öğeleri; Dini Yapılar ve Mezarlıklar, *Hece Şehirlerin Dili Özel Sayısı (2. Baskı)*, 150/151/152, s.73-87, Ankara.
- Tuna, K. (2015). Şehirlerin Serüveni, *Hece Şehirlerin Dili Özel Sayısı (2. Baskı)*, 150/151/152, s.16-22, Ankara.
- Tükelay, C. (2012). *Karahisar Kalesi Efsanesi*, 14 Aralık 2012 tarihli makaleye <http://www.afyonhaber.com/karahisar-kalesi-efsanesi/36509/> adresinden 17.04.2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (2003), *Medeniyet*, (Cilt 23) İstanbul: TDV Yayınları.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (1992), *Ayaşlı Bünyamin* (Cilt 6), İstanbul: TDV Yayınları.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (1995), *Emir Sultan* (Cilt 11), İstanbul: TDV Yayınları.
- Togan. Z. V. (1969). *Bozkurt Efsanesi* (Özel Sayı), *Bozkurt Mecmuası*, <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=365498&/Bozkurt-Efsanesi/-Ord.-Prof.-Dr.-Zeki-Velidi-Togan-> adresinden 30 Ocak 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Tosun, N. (2012). Medeniyetin Ürettiği Masal, Efsane ve Hikâye Dili, *Hece Medeniyet Özel Sayısı*, 186/187/188, s.188-196, Ankara.
- Tuğrul, Belma vd. (2014). Oyunun Üç Kuşaktaki Değişimi, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 27 (1-16), <https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/CN3Yk.pdf> adresinden 30 Ocak 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Turinay, N. (2012). Arif Nihat Asya'nın Yerinin ve Döneminin Tayini Meselesi, *Türk Yurdu Dergisi*, Mart 2012, Yıl 101 (295), <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1089> adresinden 17.04.2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Türkan, M. (2015). Yunus Emre'nin Kaç Mezarı Var? <http://www.termebilgigazetesi.com/kose-yazilari/yunus-emrenin-kac-mezari-var-750.html> adresinden 24 Şubat 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.

- Tükel, U. (2018). *Günümüze Ulaşamayan Bir Tekke: Edirne’de Muradiye Mevlevihânesi*, Sanat Tarihi Yıllığı (21), 2012, İstanbul.
- Türk, H. (2019), Bir Coğrafyanın Kaderi Arif Nihat Asya’dan Hasan Hüseyin Korkmazgil’e, *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi (IJHE)*, 5 (10), 164-179, <http://ijhe.org/tr/IJHE.aspx> adresinden 15 Şubat 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Türkmen, E. (2007), *Mevlâna Mesnevîsi’nin Evrenselliği*, Konya: Nüve Kültür Yayınları
- Türkmenoğlu, S. (2019). *Milli Edebiyat Dönemi Roman ve Hikâyeciliğine Genel Bir Bakış*, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül 2019 (45) 31-47, <http://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/821515> sayfasından, 17.04.2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Uçan, H. (2015). Batı Şehri ve Küresel Şehir, *Hece Şehirlerin Dili Özel Sayısı (2. Baskı)*, 150/151/152, s.181-187, Ankara.
- Uludağ, S. (2004). *İbn Haldun Mukaddime-1 (3. Basım)*. İstanbul: Dergâh Yayınları
- Uludağ, S.(2004). *İbn Haldun Mukaddime-2 (3. Basım)*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Wellek, R.- Warren A. (1983). *Edebiyat Biliminin Temelleri* (Çev: A. Edip Uysal), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Williams, R. (2005). *Anahtar Sözcükler: Kültür ve Toplumun Sözcüğü* (Çev. Savaş Kılıç), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yenen, İ. (2012). Weber’in Kenti, *Hece Medeniyet Özel Sayısı*, 186/187/188, Ankara.
- Yıldırım, H. (2015). Medeniyet Şehrin Çocuğudur, *Hece Şehirlerin Dili Özel Sayısı (2. Baskı)*, 150/151/152, s.531, Ankara.
- Yıldız, S. (2013). Yunus Diyarında Bir Mevlevi: Arif Nihat Asya, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Kasım 2013, 14 (Özel Sayı), 31-44, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423880396.pdf> adresinden 30 Ocak 2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Yıldız, S. (2017). *Bayrak Şairi Arif Nihat Asya’dan Seçmeler*, İstanbul: Ötüken Neşriyat

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Emre Yavuz
Doğum Yeri ve Yılı : Cide- 01.10.1987
Medeni Hali : Evli
Yabancı Dili : İngilizce
E-Posta : emreyavuz_37@hotmail.com

Eğitim Durumu

Lise : Atışalanı Lisesi
Lisans : Marmara Üniversitesi
Yüksek Lisans : Kastamonu Üniversitesi

Mesleki Deneyim

Özel Tuzla Kale Ortaokulu	2014 - 2015
Özel Tuzla Kale Anadolu Lisesi	2016 - 2018
Özel Tuzla Kale Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	2019 - 2020 (halen)